

Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija

TEISĖS INSTITUTAS

Gynėjų g. 6, 2000 Vilnius, Tel/fax (3702) 223591,

e-mail: teises.institutas@is.lt

**TARPTAUTINIS NUSIKALTIMŲ AUKŲ TYRIMAS
VILNIUJE
(LIETUVA) 2000**

BAIGIAMOJI ATASKAITA

**Viktimologinės apklausos,
socialinės ir nusikalstamumo
statistikos duomenų, surinktų
UAB "Baltijos tyrimai" analizė**

**Darbas parengtas Teisės institute
Tyrimą inicijavo Tarpreregioninis
nusikalstamumo ir teisės tyrimų
institutas (UNICRI), Italija**

**VILNIUS
2001**

AUTORIAI

Antanas Dapšys
(nacionalinis koordinatorius)

Įvadas

Genovaitė Babachinaitė

I - 1

Kristina Alešiūnaitė
(grupės vadovė)

II, III

Petras Ragauskas

I -2, 3, IV - 7, 8, 9, 10, 11, 12

Darius Valatkevičius

IV - 1, 2, 3, 4, 5, 6, 12

Tarptautinis viktimologinis tyrimas
Vilniuje (Lietuva) 2000
Baigiamoji ataskaita
© Teisės institutas, 2001

TURINYS

ĮVADAS	5
I. BENDRA SOCIALINĖS, TEISINĖS IR NUSIKALSTAMUMO SITUACIJOS LIETUVOJE IR VILNIAUS MIESTE CHARAKTERISTIKA	
1. Socialinė demografinė charakteristika	7
2. Kriminalinės justicijos sistema	
2.1 Teismai	10
2.2 Prokuratūra	11
2.3 Policija	11
2.4 Specializuotos institucijos	13
3. Pagrindiniai nusikalstamumo būklės statistiniai rodikliai	14
II. BENDRAS APKLAUSOS APIBŪDINIMAS	18
III. VIKTIMOLOGINIO VILNIAUS MIESTO GYVENTOJŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	
1. Respondentų charakteristika	19
2. Viktimizacijos nusikaltimų nuosavybei srityje charakteristika	
2.1 Bendros pastabos	20
2.2 Nusikaltimų nuosavybei padarymo aplinkybių charakteristika	24
2.3 Nusikaltimais padarytos žalos charakteristika	27
2.4 Pranešimai ir nepranešimai policijai apie nusikaltimus bei jų priežastys	28
2.5 Nuomonė apie policijos darbą	30
3. Viktimizacijos nusikaltimų asmeniui srityje charakteristika	
3.1 Bendros pastabos	31
3.2 Nusikaltimų asmeniui padarymo aplinkybių charakteristika	34
3.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai apie nusikaltimus asmeniui bei jų priežastys	38
3.4 Nuomonė apie policijos darbą	40
3.5 Specializuotų tarnybų, padedančių nusikaltimų aukoms, darbo vertinimas	41
4. Saugumo jausmas, nusikaltimų baimė ir efektyviausi jaunimo nusikalstamumo mažinimo būdai	42
5. Vartotojų apgaudinėjimo ir korupcijos charakteristika	
5.1 Vartotojų apgaudinėjimas	45
5.2 Korupcija	46
6. Respondentų požiūris į bausmes	49
7. Respondentų socialinio aktyvumo charakteristika	50

8. Asmens ir gyvenamosios vietos apsaugos priemonių charakteristika	
8.1 Šaunamieji ginklai	51
8.2 Gyvenamosios vietos apsaugos priemonės	52
9. Išvados	52
IV. VIKTIMOLOGINIO VILNIAUS VERSLO SUBJEKTŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ	
1. Bendroji verslo subjektų charakteristika	54
2. Verslo kliūtys	55
3. Bendras verslo subjektų viktimizacijos lygis	
3.1 Bendros pastabos	56
3.2 Dėl nusikaltimų patirti nuostoliai	59
3.3 Draudimas	59
3.4 Nusikaltimų sunkumo įvertinimas	60
3.5 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys	61
3.6 Policijos darbo įvertinimas	62
4. Smurtas darbovietėje	63
5. Darbuotojų sukčiavimas	
5.1 Bendros pastabos	65
5.2 Nuostolių dydis	66
5.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys	66
5.4 Policijos darbo įvertinimas	67
6. Pašalinių asmenų sukčiavimas	
6.1 Bendros pastabos	67
6.2 Nuostolių dydis	68
6.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys	69
6.4 Policijos darbo įvertinimas	70
7. Kyšininkavimas ir korupcija	70
8. Grasinimai ir pinigų grobimas	80
9. "Pinigai apsaugai"	81
10. Bendradarbiavimas sprendžiant su nusikalstamumu susijusias problemas	83
11. Požiūris į policijos darbą	86
12. Išvados	87
ŠALTINIAI	89

IVADAS

Viktimologiniai nusikaltimų aukų tyrimai - itin svarbi sociologinių bei kriminologinių tyrimų sritis, sudaranti galimybę tiksliau įvertinti nusikalstamumo paplitimą, jo realią būklę ir ypač atskleisti latentinę, t.y. oficialiosios statistikos neatspindimą dalį, išaiškinti nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų padarymo būdingesnes situacijas, priežastis, sąlygas bei kitas aplinkybes, reikšmingas šio reiškinių pažinimui ir prognozei, taip pat sukaupti išsamesnę informaciją apie nusikaltimais padaromą gyventojams bei juridiniams asmenims fizinę, turtinę ir moralinę žalą. Tokia informacija reikalinga organizuojant prevencinę veiklą ir įgyvendinant priemones nusikaltimų aukoms padėti, kitoms nusikalstamumo socialinėms pasekmėms neutralizuoti. Viktimologinės gyventojų bei verslo subjektų apklausos taip pat padeda atskleisti aktualų visuomenės požiūrį į aukščiau minėtus reiškinius.

Jungtinių Tautų Organizacija (toliau – JTO) jau daugiau kaip dešimt metų periodiškai inicijuoja ir organizuoja tarptautinius lyginamuosius viktimologinius tyrimus įvairiose Europos ir kitose pasaulio šalyse pagal vieningą metodiką, parengtą JTO Tarpreregioniniame nusikalstamumo ir teisės tyrimo institute (UNICRI – Italija) bei kituose mokslo tyrimų centruose.

Lietuvoje UNICRI ir JTO plėtros programos atstovybės Vilniuje iniciatyva pirmą kartą tarptautinis viktimologinis tyrimas buvo atliktas 1997 metais¹. Gyventojų apklausą ir pirminių duomenų apdorojimą atliko Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras "Vilmorus". Tyrimo metu buvo apklausiami penkių didžiųjų Lietuvos miestų ir vienuolikos rajonų gyventojai (1 000). Baigiamąją ataskaitą parengė Lietuvos Teisės institutas. Pagrindiniai tyrimo rezultatai, išvados bei pasiūlymai buvo pristatyti Lietuvos visuomenei, politikams bei teisėsaugos institucijų darbuotojams, o taip pat tarptautinėje konferencijoje Romoje 1998 metais.²

2000 metų viktimologinis tyrimas taip pat buvo organizuotas UNICRI, vykdant tarpreregioninį projektą "**Dėl prievartos, korupcijos ir organizuoto nusikalstamumo Rytų ir Centrinės Europos šalyse įvertinimo**". Lietuvoje šis tyrimas buvo atliekamas tik sostinėje-Vilniuje. Jį sudarė dvi dalys: gyventojų (1526) ir verslo subjektų (525) apklausa. Apklausą pagal pateiktas UNICRI specialias anketas bei vieningą metodiką atliko UAB "Baltijos tyrimai" (The Gallup organization), vadovaujant doc. dr. Rasai Ališauskienei. Apklausos rezultatus apibendrinę, įvertinę ir baigiamąją ataskaitą parengė Lietuvos Teisės instituto specialistų grupė: Kristina

¹ Lietuvos kriminologų darbuose kai kurios viktimologinio pobūdžio problemos buvo nagrinėjamos nuo 7-ojo dešimtmečio pradžios.

² Baigiamoji ataskaita publikuota UNICRI leidinyje "The International Crime Victim Survey in Countries in Transition. National Reports." – Rome, 1998. – P. 339.

Alešiūnaitė (grupės vadovė), doc. dr. Genovaitė Babachinaitė, Petras Ragauskas ir Darius Valatkevičius. Apklausos duomenis sistemino Vaidas Kalpokas.

Rengiant mokslinę atskaitą vadovautasi UNICRI parengtais bendrais metodologiniais nurodymais bei rekomendacijomis. Baigiamąją atskaitą kaip ir tyrimą (apklausą) sudaro dvi pagrindinės dalys, skirtos (i) gyventojų apklausos rezultatų analizei ir (ii) verslo subjektų apklausos rezultatų įvertinimui.

Siekiant sudaryti galimybę palyginti apklausos duomenis su statistiniais duomenimis šioje ataskaitoje taip pat pateikiama trumpa šalies ir Vilniaus miesto socialinė demografinė ir kriminalinės justicijos sistemos apžvalga, apibūdinami pagrindiniai nusikalstamumo statistiniai rodikliai, pateikiami kriminologiniai tyrimo rezultatų vertinimai, svarbiausios išvados.

Dėkojame JT Tarprekšoniui nusikalstamumo ir teisės tyrimo institutui (UNICRI), UAB "Baltijos tyrimai" ir kitiems šio aktualaus tyrimo dalyviams už dalykinį bendradarbiavimą.

Baigiamosios ataskaitos nacionalinis koordinatorius

Lietuvos Teisės instituto

direktorius *Antanas Dapšys*

I. BENDRA SOCIALINĖS, TEISINĖS IR NUSIKALSTAMUMO SITUACIJOS

LIETUVOJE IR VILNIAUS MIESTE CHARAKTERISTIKA

1. Socialinė demografinė charakteristika

Lietuva yra viena iš Baltijos jūros šalių, 1990 m. kovo 11 d. antrą kartą šiame šimtmetyje atkūrusi nepriklausomą valstybę – demokratinę respubliką.

Lietuvos teritorija - 65 300 km².

Nuolatinių gyventojų skaičius (2000 01 01) - 3 698 500.

Miestų gyventojų skaičius - 2 522 200 (68,2 proc.).

Kaimo gyventojų skaičius - 1 176 300 (31,8 proc.).

Gyventojų skaičius 1 km² - 56,6.

Lietuvos sostinė yra **Vilnius**, turintis - 578,0 tūkst. gyventojų (2000 01 01). Tai yra didžiausias Lietuvos miestas. Kiti didžiausieji pagal nuolatinių gyventojų skaičių Lietuvos miestai yra šie (tūkstančiais, 2000 01 01):

Kaunas- 412,6

Klaipėda - 202,4 (didelis jūrų uostas)

Šiauliai - 146,6

Panevėžys - 133,7

Kiti Lietuvos miestai turi mažiau kaip po 100 tūkstančių gyventojų. Lietuva suskirstyta į dešimt apskričių. Apskritys suskirstytos į rajonus – iš viso yra 56 miestų ir rajonų savivaldybės.

Lietuvos gyventojų tautinė sudėtis (1999 m. pradžioje): lietuviai - 81,8 proc.; rusai - 8,1 proc.; lenkai - 6,9 proc.; baltarusiai - 1,4 proc.; ukrainiečiai - 1 proc.; likusius 0,8 proc. sudaro 49 tautybių Lietuvos gyventojai. Lietuvos nuolatiniai gyventojai pagal lytį 2000 m. pradžioje pasiskirstė taip: vyrai sudarė 47,2 proc. (1743,9 tūkst.), moterys - 52,8 proc. (1954,6 tūkst. visų gyventojų).

Vidutinė paskaičiuota vyrų būsimo gyvenimo trukmė yra 67,1 m., o moterų - 77,4 m.

Lietuvos gyventojų pasiskirstymas 2000 m. sausio 1 d. pagal lytį ir amžių (tirtųjų amžiaus grupės, absoliutūs skaičiai ir proc.) 1 lentelė

amžiaus grupės	iš viso	proc.	vyrų	proc.	moterų	proc.
15-19	270 495	7,3	137 721	3,7	132 774	3,6
20-24	258 604	7,0	130 030	3,5	128 574	3,5
25-29	281 745	7,6	143 896	3,9	137 849	3,7
30-34	279 260	7,5	141 961	3,8	137 299	3,7
35-39	302 713	8,2	150 250	4,1	152 463	4,1
40-44	263 997	7,2	128 196	3,5	135 801	3,7
45-49	229 454	6,2	108 319	2,9	121 135	3,3
50-54	192 710	5,2	87 890	2,4	104 820	2,8
55-59	203 819	5,5	90 384	2,4	113 435	3,1
60-64	190 384	5,2	80 027	2,2	110 357	3,0

65-69	174 107	4,7	68 755	1,9	105 352	2,8
70+	319 793	8,7	102 268	2,8	217 525	5,9

Lentelėje pateiktas Lietuvos gyventojų statistinis pasiskirstymas. Šio pasiskirstymo santykių galima palyginti su viktimologiniame tyrime apklaustųjų asmenų pasiskirstymo santykiu pagal amžių ir lytį.

Per pastaruosius ketverius metus gyvenimo trukmė Lietuvoje prailgėjo, padaugėjo vyresnio amžiaus gyventojų.

Tačiau pagal vaikų iki 14 m. amžiaus rodiklį (19,8 proc.) Lietuva Europoje priklauso šalims, kuriose vaikų skaičiaus rodiklis yra didelis; tik Lenkijoje (22,5 proc.) ir Islandijoje (24,3 proc.) šis rodiklis yra didesnis. Turkijoje jis didžiausias (32,0 proc.).

Vieniši žmonės (t.y. nevedę arba netekėjusios, išsituokę ir našliai arba našlės, sutuoktiniai, negyvenantys kartu (jų yra labai mažai), Lietuvoje sudaro apie 40 proc. Stebima tendencija (kaip ir kitose Europos šalyse) kurti šeimas sulaukus vyresnio amžiaus, mažėja gimimų ir vaikų skaičius šeimose. Nesantuokoje gimusių vaikų skaičius Lietuvoje ženkliai padidėjo per 1990-1999 m. (1990 m. - 3977, 1996 m. - 5574, o 1999 m. - 7215), 1990 m. iš visų Lietuvoje gimusių vaikų, nesantuokinių buvo tik 7 proc., 1996 m. - 14,2 proc., o 1999 m. - 19,8 proc. Taigi galime konstatuoti, kad nesantuokoje gimusių vaikų skaičius padvigubėjo.

Lietuvoje santuokų ir ištuokų balansas vidutiniškai toks pats kaip ir Vakarų Europos šalyse. Daugiau kaip du trečdaliai išsituokiančių šeimų turi bendrų vaikų; dauguma jų turi po du vaikus.

Taigi pagal minėtus socialinius demografinius rodiklius Lietuva mažai kuo skiriasi nuo labiau ekonomiškai pažangesnių Europos bei Šiaurės Amerikos šalių.

Nedarbo lygis Lietuvoje per pastaruosius šešerius metus didėjo nuo 3,8 proc. 1994 m. iki 11,5 proc. 2000 m. (vyrų - 12,3 proc., moterų - 10,8 proc. 2000 m.). 2000 m. vidutinis metinis bedarbių skaičius buvo 204,9 tūkstančio, iš jų vyrų - 111,6 tūkst., moterų - 93,3 tūkst. Taigi galima konstatuoti, kad bedarbių vyrų yra beveik du kartus daugiau negu bedarbių moterų; tuo tarpu dar 1996 m. bedarbių moterų buvo virš 10 tūkst. daugiau negu bedarbių vyrų. Per šį laikotarpį padaugėjo asmenų, gaunančių valstybines socialinio draudimo ir šalpos (socialines) bei valstybines pensijas.

Bendrasis Lietuvos vidaus produktas (milijonais litų) padidėjo beveik keturis kartus per pastaruosius šešerius metus (nuo 11217,0 1994 m. iki 42535,0 1999 m.); tačiau palyginamosiomis kainomis (bazė 1995 m.) 1999 m. bendras vidutinis produktas 4,2 proc. sumažėjo.

Vidutinis mėnesinis darbo užmokestis Lietuvoje 1996-1999 m. padidėjo daugiau negu pusantro karto ir toliau didėja: labiausiai valstybiniame sektoriuje ir akcinėse bei uždarysiose

akcinėse bendrovėse, žemės ūkio bendrovėse; individualiose (personalinėse) įmonėse jis didėjo nežymiai. Tokios socialinės charakteristikos yra būdingos valstybei pereinamuoju laikotarpiu.

Minimalus gyvenimo lygis 1994-1996 m. padidėjo beveik du kartus, o minimali mėnesinė alga 2,4 karto. Per 1996 - 2000 m. minimalus gyvenimo lygis padidėjo maždaug 0,5 karto, o minimali mėnesinė alga padidėjo 1,8 karto.

Sovietiniu laikotarpiu Lietuvoje buvo aukštas išsimokslinimo lygis, praktiškai buvo įgyvendintas visuotinis vidurinis išsimokslinimas. 1990 m. atkūrus nepriklausomybę, situacija švietimo ir kultūros srityje pablogėjo, buvo krizinis laikotarpis. Tačiau per pastaruosius kelerius metus situacija pastebimai pagerėjo: mokslo, žinių siekis vėl tampa prestižiniu dalyku kaip ir anksčiau. Per šį laikotarpį atsirado nevalstybinių mokymo ir mokslo įstaigų. Moksleivių ir studentų skaičius didėja esant praktiškai stabiliam Lietuvos gyventojų skaičiui. Pastarųjų trejų mokslo metų rodikliai yra šie (valstybinis / nevalstybinis sektorius): **2 lentelė**

	1995 / 1996 m.	1996 / 1997 m.	1999 / 2000 m.
Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius	2361 / 20	2373 / 20	2340 / 19
Jose moksleivių (tūkstančiais)	537,2 / 1,1	551,2 / 1,4	597,6 / 1,7
10.000 gyventojų tenka bendrojo lavinimo mokyklų moksleivių	1447,2 / 3,0	1486,8 / 3,8	1615,0 / 4,5
Profesinių mokyklų skaičius	106 / 1	105 / 1	103 / 1
Jose moksleivių (tūkstančiais)	49,2 / 0,2	51,7 / 0,1	51,9 / 0,06
Aukštesniųjų mokyklų skaičius	67 / 15	68 / 15	51 / 18
Jose studentų (tūkstančiais)	24,2 / 1,9	26,4 / 2,0	33,7 / 4,7
Aukštųjų mokyklų skaičius	15 / -	15 / -	15 / 1
Jose studentų (tūkstančiais)	54,0 / -	58,8 / -	84,3 / 0,06

Kaip matyti, visi minėti rodikliai pagerėjo, ypač padaugėjo aukštesniųjų (1,5 karto) ir aukštųjų (1,6 karto) mokyklų studentų skaičius. Be to, atkūrus nepriklausomybę, atsirado galimybė Lietuvos piliečiams studijuoti, įgyti aukštąjį išsimokslinimą užsienyje, ypač populiarios magistrantūros studijos užsienio šalyse. Kitose valstybėse studijuojančių Lietuvos piliečių skaičius nuolat didėja, taip pat didėja skaičius užsienio piliečių, studijuojančių Lietuvoje.

Vilniaus miesto gyventojų pasiskirstymas 2000 m. sausio 1d. pagal lytį ir amžių (tirtųjų amžiaus grupės, absoliutūs skaičiai ir procentai) 3 lentelė

amžiaus grupės	iš viso	proc.	vyrų	proc.	moterys	proc.
15-19	40 495	7,0	20 145	3,5	20 350	3,5
20-24	41 394	7,1	19 834	3,4	21 560	3,7
25-29	49 464	8,5	26 704	4,6	22 760	3,9
30-34	51 635	9,0	28 714	5,0	22 921	4,0
35-39	52 444	9,1	25 849	4,5	26 595	4,6
40-44	45 653	7,9	21 466	3,7	24 187	4,2
45-49	41 584	7,2	18 691	3,2	22 893	4,0
50-54	33 583	5,8	14 436	2,5	19 147	3,3
55-59	31 338	5,4	13 803	2,4	17 535	3,0
60-64	28 761	5,0	11 962	2,1	16 799	2,9
65-69	23 998	4,1	9 943	1,7	14 055	2,4
70+	39 379	6,8	12 253	2,1	27 126	4,7

Vilniaus mieste santykinai didesnę dalį gyventojų sudaro 25-54 m. amžiaus žmonės palyginus su Lietuvos gyventojų atitinkamo amžiaus žmonėmis, t.y. Vilniuje yra santykinai daugiau darbingo amžiaus žmonių, tiek vyrų, tiek ir moterų. Gyventojų pasiskirstymas pagal lytį Vilniaus mieste - 47,4 proc. vyrų ir 52,6 proc. moterų.

Vilniuje nedarbo rodiklis yra nedidelis, beveik du kartus mažesnis negu vidutiniškai Lietuvoje – 7,5 proc. (2001 m. vasario 1 d. duomenys), taip pat jis yra daug mažesnis negu kituose didžiuosiuose Lietuvos miestuose.

Iš visų aukštųjų Lietuvos mokyklų 2000 m. lygiai pusė (8) buvo Vilniuje; Vilniuje 2000 m. studijavo 45,7 proc. visų Lietuvos studentų.

2. Kriminalinės justicijos sistema

2.1. Teismai

Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalį Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.

Baudžiamąsias bylas Lietuvos Respublikoje nagrinėja keturių grandžių teismai: Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Lietuvos apeliacinis teismas, apygardų ir apylinkių teismai.

Apylinkės teismas yra pirmoji instancija: 1) Baudžiamojo proceso kodekse įvardintoms baudžiamosioms byloms; 2) byloms, susijusioms su nuosprendžių vykdymu; 3) įstatymo nustatytais atvejais nagrinėti skundams dėl kvotėjo, tardytojo ar prokuroro veiksmų. Apylinkės teisme teisėjai bylas nagrinėja vienasmeniškai.

Apygardos teismas yra: 1) pirmoji instancija baudžiamosioms byloms, Baudžiamojo proceso kodekse priskirtoms jo kompetencijai; 2) apeliacinė instancija apylinkių teismų nuosprendžiams, nutartims ir nutarimams.

Lietuvos apeliacinis teismas yra apeliacinė instancija byloms, kurias išnagrinėjo apygardų teismai, kaip pirmosios instancijos teismai. Apygardos teisme pirma instancija bylos nagrinėjamos vienasmeniškai arba trijų teisėjų kolegijos (priklausomai nuo nusikaltimo pobūdžio bei teisiomojo asmeninių savybių). Kai apygardos teismas veikia kaip apeliacinė instancija apylinkių teismų nuosprendžiams, nutartims ir nutarimams, bylas nagrinėja trijų teisėjų kolegija.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra vienintelė kasacinė instancija įsiteisėjusiems teismų nuosprendžiams, nutartims ir nutarimams. Šioje instancijoje Baudžiamojo proceso kodekso nustatytais atvejais bylą nagrinėja arba trijų teisėjų kolegija, arba išplėstinė septynių teisėjų kolegija, arba Lietuvos Aukščiausiojo Teismo plenarinė sesija.

Vilniaus miestą aptarnauja 4 Vilniaus miesto apylinkių teismai, taip pat Vilniaus apygardos teismas (pastarasis aptarnauja ne tik Vilnių, bet ir visą Vilniaus apskritį). Lietuvos apeliacinis teismas ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aptarnauja visą Lietuvos teritoriją.

2.2. Prokuratūra

Lietuvos Respublikos prokuratūra, kaip prokurorų ir tardytojų visuma, yra savarankiška teisminės valdžios dalis. Prokuratūra, veikdama prie teismų ir atstovaudama valstybei, įstatymų nustatyta tvarka padeda vykdyti teisingumą bei siekia užtikrinti teisėtumą.

Prokuratūra: 1) pradeda ir vykdo baudžiamąjį persekiojimą; 2) kontroliuoja kvotos organų veiklą; 3) atlieka parengtinį tardymą; 4) palaiko valstybinį kaltinimą; 5) kontroliuoja nuosprendžių įvykdymą; 6) derina kvotos ir parengtinio tardymo organų veiksmus prieš nusikalstamumą;

Lietuvos Respublikos prokuratūros struktūra yra tokia: 1) Generalinė prokuratūra prie Lietuvos Aukščiausiojo Teismo; 2) apygardų prokuratūros prie apygardų teismų; 3) apylinkių prokuratūros prie apylinkių teismų.

Vilniaus miestą aptarnauja Vilniaus miesto apylinkės prokuratūra ir Vilniaus apygardos prokuratūra (pastaroji aptarnauja ne tik Vilnių, bet ir visą Vilniaus apskritį). Generalinė prokuratūra aptarnauja visą Lietuvos teritoriją.

2.3. Policija

Pagrindiniai įstatymuose nustatyti policijos uždaviniai yra šie: 1) žmogaus teisių ir laisvių apsauga; 2) viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas; 3) neatidėliotinos pagalbos teikimas asmenims, kai ji būtina dėl jų fizinio ar psichinio bejėgiškumo, taip pat asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų, stichinių nelaimių ar panašių veiksmų; 4) nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija; 5) nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų atskleidimas ir tyrimas; 6) saugaus eismo priežiūra.

Administracinę policijos sistemą Lietuvoje sudaro:

1) Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos; 2) teritorinės policijos įstaigos; 3) policijos profesinio ugdymo įstaigos; 4) specializuotos policijos įstaigos.

Teritorinės policijos įstaigos yra policijos komisariatai, vykduantys teisės aktais jiems pavestas funkcijas nustatytoje teritorijoje.

Policijos profesinio ugdymo įstaigos yra policijos generalinio komisaro steigiami policijos profesinio ugdymo padaliniai, užtikrinantys nuolatinį policijos pareigūnų profesinį tobulinimą.

Specializuotos policijos įstaigos yra neteritoriniu principu steigiami policijos padaliniai, vykduantys teisės aktais jiems pavestas tam tikras (specialiąsias) policijos funkcijas.

Policijos departamentas yra policijos įstaiga, padedanti policijos generaliniam komisarui formuoti policijos veiklos strategiją ir kontroliuoti jos įgyvendinimą, taip pat organizuoti ir įgyvendinti teritorinių policijos įstaigų valdymą.

Policijos komisariatai yra aukštesnės ir žemesnės pakopų. Aukštesnės pakopos policijos komisariatai steigiami apskričių centruose ir užtikrina policijos uždavinių įgyvendinimą visoje apskrities teritorijoje. Žemesnės pakopos policijos komisariatai steigiami savivaldybių administraciniuose centruose atitinkamų savivaldybių teritorijai aptarnauti.

Didelius miestus aptarnaujantys žemesnės pakopos policijos komisariatai paprastai turi savo struktūrinius padalinius. Antai, **Vilniaus miesto** Vyriausiasis policijos komisariatas (t.y. žemesnės pakopos policijos komisariatas) yra įsteigęs 7 atskiras miesto teritorijas aptarnaujančius policijos komisariatus.

Funkcinę policijos sistemą sudaro trys šakos (šis skirstymas pasireiškia ne tik Lietuvos, bet ir Vilniaus mastu):

- I. Kriminalinė policija;
- II. Viešoji policija;
- III. Savivaldybių policija.

Kiekviena šių šakų turi atskiras tarnybas, padalinius, veikiančius apibrėžtos kompetencijos ribose.

Kriminalinė policija savo operatyvine ir procesine veikla užkerta kelią nusikaltimams, veda jų apskaitą, atskleidžia ir tiria padarytus nusikaltimus, išaiškina juos padariusius asmenis, atlieka kvotą jos kompetencijai priskirtose bylose, vykdo prokurorų, tardytojų, teisėjų ir teismo pavedimus, susijusius su nusikaltimų tyrimu ir nusikaltėlių paieška.

Kriminalinės policijos struktūroje yra trys pagrindinės tarnybos:

1) Organizuotų nusikaltimų tyrimo tarnyba (ONTT) - veikia organizuoto nusikalstamumo (iš dalies ir korupcijos) tyrimo ir kontrolės srityje; 2) Kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (KNTT) - tiria tradicinius kriminalinius nusikaltimus (vagystes, plėšimus, nužudymus, išžaginimus ir t.t.); 3) Ekonominių nusikaltimų tyrimo tarnyba (ENTT) - tiria ekonominius nusikaltimus (kontrabandą, pinigų klastojimą, turto pasisavinimą ar iššvaistymą ir t.t.).

Be minėtų tarnybų į Kriminalinės policijos sistemą įeina Kvotos tarnyba (atlieka kvotą baudžiamosiose bylose), Interpolo Lietuvos nacionalinis biuras, Operatyvinės veiklos tarnyba, Kriminalistinių ekspertizių tarnyba ir greitojo reagavimo rinktinė "Aras".

Viešoji policija užtikrina viešąją tvarką respublikiniuose renginiuose, teikia reikiamą pagalbą prokuratūrai ir tardymo organams tiriant nusikaltimus, o teismams nagrinėjant bylas, vykdamas teismo nuosprendžius bei sprendimus; užtikrina viešąją tvarką ir rimtį įstatymų

nustatytais atvejais, valstybės (kontrolės, valstybinių inspekcijų ir kitų valstybės organų bei įstaigų) pareigūnams vykdant pagal įstatymą pavestas pareigas; Vyriausybės pavedimu saugo valstybines įstaigas ir kitus svarbius objektus.

Svarbiausi Viešosios policijos padaliniai yra: 1) Kelių policijos tarnyba (vykdo automobilių ir kitų transporto priemonių eismo saugumo priežiūrą, tiria kelių eismo taisyklių pažeidimus ir autoįvykius, atlieka kvotą transporto įvykių bylose, skiria administracines nuobaudas ar kitokias poveikio priemones už eismo taisyklių pažeidimus); 2) Apsaugos organizavimo tarnyba (užsiima tam tikrų objektų fizine apsauga); 3) Transporto policijos tarnyba (vykdo kriminalinės ir viešosios policijos funkcijas geležinkelio, oro ir vandens transporto linijose bei šioms žinyboms priklausančiose teritorijose)

Be minėtų tarnybų Viešosios policijos struktūroje dar yra Prevencijos tarnyba (policijos kompetencijos ribose užsiima bendraisiais nusikaltimų prevencijos klausimais), Viešosios tvarkos užtikrinimo ir licencijavimo kontrolės tarnyba (užsiima tam tikrų leidimų ir licencijų (pavyzdžiui, prekiauti pirotechnikos priemonėmis, gaminti antspaudus ir t.t.) išdavimu), Operatyvaus valdymo tarnyba (atlieka budinčios tarnybos funkcijas, t.y. užtikrinanti įvairių pranešimų priėmimą iš gyventojų), Eskortavimo rinktinė prie Viešosios policijos Kelių policijos tarnybos (užtikrina įkalintų asmenų pergabenimo saugumą).

Savivaldybių policija savo teritorijoje vykdo teisėtvarkos pažeidimų prevenciją, saugo viešąją tvarką ir visuomeninę rimtį, užtikrina piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą, taip pat pagal savo kompetenciją - ir aplinkos apsaugą; atlieka kvotą įstatymo nustatyta tvarka jų kompetencijai skirtose bylose; vykdo atitinkamos savivaldybės teritorijoje esančių teismų pavedimus; padeda kelių policijai savo teritorijoje užtikrinti eismo saugumą. Šias funkcijas vykdo teritoriniu principu sudaromos savivaldybių policijos nuovados.

Duomenys apie Lietuvos policijos pareigūnų sudėtį pagal lytį, amžių ir išsimokslinimą: 4 lentelė

	1996	1997	1998	1999
Moterys, proc.	8,8	10,1	11,6	13,0
Iki 30 metų amžiaus, proc.	59	58	56	55
Turi išsimokslinimą				
Aukštąjį, proc.	20	21	21	23
Aukštesnįjį, proc.	30	29	30	28

Duomenys apie policijos pareigūnų skaičių 10.000 gyventojų: 5 lentelė

	1996	1997	1998	1999	2000
Lietuva	43,2	43,2	42	35,5	35,5
Vilnius	39,9	39,9	36,7	42,2	42,2

2.4. Specializuotos institucijos

Nuo 1997 m. prie Lietuvos Respublikos Vidaus reikalų ministerijos veikia Mokesčių policijos departamentas. Šio departamento pareigūnai išaiškina ir tiria nusikaltimus bei teisės pažeidimus finansų srityje, taip pat vykdo šių nusikaltimų ir teisės pažeidimų prevenciją, vykdo priemones, įgalinančias išieškoti mokesčius, tiria mokesčių administratorių bei Valstybinio socialinio draudimo fondo įstaigų darbuotojų piktnaudžiavimo tarnyba, tarnybos įgaliojimų viršijimo, pareigų neatlikimo, kitus nusikaltimus ir teisės pažeidimus, susijusius su mokesčiais ir valstybinio socialinio draudimo įmokomis.

Nuo Lietuvoje 2000 m. veikia specializuota institucija - Specialiųjų tyrimų tarnyba. Ši tarnyba - Respublikos Prezidentui ir Seimui atskaitinga, statutiniais pagrindais veikianti valstybės teisėsaugos įstaiga, kuri rengia ir įgyvendina korupcijos prevencijos priemones, atskleidžia ir tiria nusikaltimus, kuriais pasireiškia korupcija.

3. Pagrindiniai nusikalstamumo būklės statistiniai rodikliai

3.1. Nuo Lietuvos Respublikos atkūrimo (1990 m.) nusikalstamumo lygis šalyje su tam tikrais pertrūkiais didėja. Nuo 1990 m. iki 2000 m. registruotų nusikaltimų skaičius padidėjo 122 proc. (nuo 37 056 iki 82 370 nusikaltimų). 1997 m. (lyginant su 1996 m.) registruotų nusikaltimų skaičius padidėjo 11,4 proc.; 1998 m. (lyginant su 1997 m.) padidėjo 3,1 proc..

Per 11 pastarųjų metų registruotų nusikaltimų skaičiaus sumažėjimas Lietuvoje buvo užfiksuotas du kartus: 1994 m. (lyginant su 1993 m. sumažėjimas sudarė 2,9 proc.) ir 1999 m. (lyginant su 1998 m. sumažėjimas sudarė 1,3 proc.).

1999 m. užregistruotas nusikalstamumo lygio sumažėjimas teikė vilčių, jog spartaus nusikalstamumo augimo etapas pagaliau baigsis ir nusikalstamumo lygis Lietuvoje stabilizuosis (nuo 1990 m. iki 1998 m. registruotų nusikaltimų skaičius padidėjo daugiau nei dvigubai). Deja, šis įvykis netapo atsparos tašku naujai tendencijai nusikalstamumo dinamikoje. 2000 m. registruotas nusikalstamumas (lyginant su 1999 m.) išaugo 6,8 proc..

2000 m. beveik visų nusikaltimų buvo užregistruota daugiau nei 1999 m. Tiesa, kai kurių nusikaltimų užregistruota mažiau: išžaginimų užregistruota 19 proc.; turto prievartavimo atvejų - 15 proc.; kyšio priėmimo atvejų - 17 proc. mažiau nei 1999 m. Čia pat reiktų pažymėti, kad 1999 m. (lyginant su 1998 m.) registruotų išžaginimų skaičius buvo padidėjęs 36 proc.; o registruotų kyšio priėmimo atvejų skaičius - 38 proc. (žr. 2 ir 3 lenteles).

Pastaruoju metu nuolat didėja su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta susijusių užregistruotų nusikaltimų lygis. Nuo 1996 m. iki 2000 m. tokių nusikaltimų skaičius išaugo 81 proc.. Ypatingai ženklus šių nusikaltimų skaičiaus padidėjimas buvo užfiksuotas 2000 m. (lyginant su 1999 m. šių nusikaltimų užregistruota 33 proc. daugiau). Beje, ši nusikalstamumo

sritis kelia bene daugiausia problemų kalbant apie ateities nusikalstamumo tendencijas. Manoma, kad su narkotinėmis bei psichotropinėmis medžiagomis susijusių nusikaltimų lygis turėtų augti ir ateityje, ypač siejant tai su Lietuvos, kaip tranzitinės teritorijos tarp Rytų ir Vakarų, statusu ir integracija į ES bei numatoma jos pasekmė - muitinės kontrolės liberalizavimu.

3.2. 1997-2000 m. užregistruotų nusikaltimų išaiškinamumas svyravo nuo 40 proc. iki 43 proc. (žr. 1 lentelę). Visgi, išaiškinamumas išlieka rimta problema, ypač tais atvejais, kai kalbama apie turtinius nusikaltimus. Plėšimų buvo išaiškinama nuo 30 proc. iki 31 proc., vagysčių - nuo 26 proc. iki 29 proc., o automobilių vagysčių - nuo 12 proc. iki 17 proc.. Tokia padėtis lėmė menkas galimybes nukentėjusiems asmenims atlyginti turtiniais nusikaltimais padarytą žalą (prie to prisidėjo ir tas faktas, kad Lietuvoje turto draudimas iki šiol nėra populiarus), be to, tai bei sudarė palankias sąlygas nebaudžiamumo atmosferos susidarymui. Taigi, teisėti aukų interesai dažnai nepatenkinami, o turtinius nusikaltimus darantys asmenys iki šiol jaučiasi sąlyginai saugūs.

2000 m. išaiškinta 25 046 **nusikaltimus padarę asmenys**. Toliau auga nusikaltimus padariusių **nepilnamečių** (t.y. nuo 14 iki 17 metų amžiaus) asmenų skaičius: 2000 m. (lyginant su 1999 m.) jis padidėjo 7 proc.. 2000 m. nepilnamečiai padarė daugiau nei 14 proc. visų išaiškintų nusikaltimų (1999 m. 13 proc.).

3.3. Gana ryškus yra nusikalstamumo lygio skirtumas tarp **kaimo ir miesto**. Bendras nusikalstamumo lygis mieste yra maždaug 25-35 proc. didesnis nei kaime. 1999 m. bendras registruoto nusikalstamumo lygis kaime buvo 178 nusikaltimai, o mieste 223 nusikaltimai 10.000 gyventojų.

Ne visų nusikaltimų lygis kaime yra mažesnis. Daugumos smurtinių nusikaltimų lygis kaime yra didesnis nei mieste, pavyzdžiui, tyčinių nužudymų lygis kaime yra maždaug trečdaliu didesnis nei mieste, analogiška situacija yra su išžaginimais. 1998 - 1999 m. kaime padidėjo lyginamoji tyčinių sunkių kūno sužalojimų dalis, per minėtus dvejus metus kaime šių nusikaltimų lygis buvo penktadaliu didesnis nei mieste (1996 - 1997 m. tyčinių sunkių kūno sužalojimų lygis kaime buvo dešimtadaliu mažesnis nei mieste).

Itin ryškus atotrūkis tarp kaimo ir miesto yra nusikaltimų, susijusių su psichotropinėmis ar narkotinėmis medžiagomis, srityje. 1999 m. mieste tokių nusikaltimų užregistruota tris su puse karto daugiau nei kaime. Pakankamai didelis atotrūkis ir nusikaltimų nuosavybei srityje. Pavyzdžiui: turto prievartavimų ir plėšimų lygis kaime yra maždaug tris kartus mažesnis nei mieste; vagysčių lygis kaime mažesnis daugiau nei trečdaliu, o automobilių vagysčių lygis kaime yra net keturis kartus mažesnis nei mieste.

Kriminogenine prasme nepalankiausiu Lietuvos didmiesčiu 1997 - 2000 m. buvo Klaipėda. Vilnius šiuo požiūriu buvo antroje vietoje. 2000 m. Klaipėdoje užregistruota 318, Vilniuje - 309, Šiauliuose - 236, Kaune - 233, o Panevėžyje - 222 nusikaltimai 10.000 gyventojų.

3.4. Pagrindinės Lietuvos ir Vilniaus nusikalstamumo dinamikos tendencijos sutampa. Tačiau **Vilniuje** nusikalstamumo lygio **svyravimai** paprastai yra **ryškesni**: pavyzdžiui, 1998 m. (lyginant su 1997 m.) Lietuvoje nusikalstamumas padidėjo 3,1 proc., o Vilniuje padidėjimas sudarė 7,2 proc.; 1999 m. (lyginant su 1998 m.) Lietuvoje nusikalstamumas sumažėjo 1,3 proc., tuo tarpu Vilniuje sumažėjimas sudarė 3,8 proc. (žr. 1 lentelę).

Nepaisant to, kad Vilniuje bendras nusikalstamumo lygis gerokai viršija šalies vidurkį (2000 m. registruoto nusikalstamumo lygis Vilniuje buvo 39 proc. didesnis nei visoje šalyje), daugelio nusikaltimų lygis Vilniuje nesiskiria nuo bendro Lietuvos lygio. Netgi kyšininkavimo lygis (nepaisant to, kad Vilniuje sukonzentruotos visos centrinės valdžios institucijos) Vilniuje ne tik nėra didesnis, bet ir šiek tiek mažesnis nei šalies vidurkis (žr. 3 lentelę).

Išžagimų lygis Vilniuje yra maždaug 30 proc. mažesnis nei šalies vidurkis (2000 m. Vilniuje užregistruota 0,35 išžagimo 10.000 gyventojų) (žr. 2 lentelę).

Vilniuje, lyginant su šalies vidurkiu, yra maždaug 150 proc. didesnis sukčiavimų lygis (2000 m. Vilniuje užregistruoti 5 sukčiavimai 10.000 gyventojų), maždaug 100 proc. didesnis plėšimų lygis (2000 m. Vilniuje užregistruota 20 plėšimų 10.000 gyventojų) ir maždaug 50 proc. didesnis vagysčių lygis (2000 m. Vilniuje užregistruota 209 vagysčių 10.000 gyventojų) (žr. 2 ir 3 lenteles).

Išaiškintų nusikaltimų dalis didžiuosiuose miestuose yra nevienoda: 2000 m. mažiausia nusikaltimų dalis išaiškinta Vilniuje (30 proc.) ir Kaune (31 proc.), o didžiausia - Šiauliuose (44 proc.) ir Panevėžyje (38 proc.) (šalies vidurkis buvo 40 proc.). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Šiauliuose ir Panevėžyje išaiškintų nusikaltimų dalis per metus labai žymiai padidėjo: 1999 m. Šiauliuose buvo išaiškinta 35 proc. užregistruotų nusikaltimų, o Panevėžyje tik 29 proc..

Taigi, tarp didžiųjų miestų nusikaltimų **išaiškinamumo prasme Vilniuje padėtis yra blogiausia.**

3.5. Apie nusikalstamumo būklės ir dinamikos perspektyvas tiek Lietuvoje, tiek ir Vilniaus mieste, kalbėti pakankamai sunku. Viena iš priežasčių, sukelti daug keblumų bandant prognozuoti ateities tendencijas, yra ta, kad 2000 m. buvo priimtas naujas Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, kuris turėtų iš esmės pakoreguoti Lietuvos baudžiamąją politiką. Naujajame kodekse numatyta nemažai naujų bausmių, kurios (bent jau taip tikimasi) sudarys pakankamai rimtą alternatyvą šiuo metu itin plačiai taikomam laisvės atėmimui (dabartiniu metu Lietuvoje laisvės atėmimo bausmę atlieka apie 40 proc. nusikaltėlių). Nuo to, ar pavyks sukurti

prevenciniu požiūriu efektyvią laisvės atėmimui alternatyvių bausmių vykdymo sistemą, priklausys ir ateities nusikalstamumo tendencijos Lietuvoje.

Ateities nusikalstamumo tendencijos žymia dalimi priklausys ir nuo to, ar Lietuva artimiausiu metu taps NATO ir Europos Sąjungos nare (šie faktoriai įtakos socialinius, ekonominius bei politinius procesus Lietuvoje, kurie turi nepaprastai didelės įtakos nusikalstamumui).

6 Lentelė

	Užregistruota nusikaltimų	Užregistruota nusikaltimų 10.000 gyventojų	Išaiškinta nusikaltimų (proc.)
2000			
Lietuva	82 370	222,5	40,4
Vilnius	17 870	308,9	29,7
1999			
Lietuva	77 108	208,3	41
Vilnius	16 812	290,6	29,9
1998			
Lietuva	78 149	210,9	40,3
Vilnius	17 481	302,2	28,4
1997			
Lietuva	75 816	204,5	42,8
Vilnius	16 309	281,9	30,6

7 Lentelė

	Nužudymai		Išžaginimai		Vagystės		Sukčiavimai	
	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.
2000								
Lietuva	398	1,07	183	0,49	53 225	143,7	683	1,87
Vilnius	59	1,02	20	0,35	12 087	209	283	4,9
1999								
Lietuva	343	0,93	225	0,61	47 865	129,2	914	2,47
Vilnius	54	0,93	23	0,4	11 350	196,2	394	6,8
1998								
Lietuva	356	0,96	166	0,45	48 213	130,17	1 446	3,9
Vilnius	56	0,97	23	0,4	11 349	196,2	540	9,34
1997								
Lietuva	391	1,06	166	0,45	47 193	127,4	1 345	3,63
Vilnius	59	1,02	15	0,26	10 569	182,7	475	8,2

8 Lentelė

	Plėšimai		Turto prievartavimas		Kyšio priėmimas		Papirkimas	
	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.	Abs.sk.	10.000 gyvent.
2000								
Lietuva	4 374	11,81	194	0,52	45	0,12	7	0,02
Vilnius	1 150	19,9	41	0,7	0	0	1	0,02
1999								

Lietuva	3 376	9,11	229	0,62	54	0,15	20	0,05
Vilnius	792	13,7	38	0,66	3	0,05	0	0
1998								
Lietuva	3 646	9,84	194	0,52	39	0,11	20	0,05
Vilnius	995	17,2	23	0,4	7	0,12	2	0,03
1997								
Lietuva	3 971	10,72	237	0,64	53	0,14	17	0,05
Vilnius	1 289	22,3	40	0,7	6	0,1	3	0,05

II. BENDRAS APKLAUSOS APIBŪDINIMAS

Viktimologinę gyventojų ir verslo subjektų apklausą Vilniaus mieste atliko UAB "Baltijos tyrimai" (The Gallup Organization) pagal UNICRI pateiktą klausimyną bei metodines rekomendacijas. Gyventojų apklausa vyko nuo 2000 m. rugpjūčio 22 d. iki rugsėjo 22 d., o verslo subjektų - nuo 2000 m. rugsėjo 15 d. iki spalio 6 d.

1526 Vilniaus gyventojus apklausė 43 interviuotojai, o 525 verslo subjektus apklausė 20 interviuotojų. Respondentai buvo parinkti atsitiktinės atrankos metodu ir apklausti asmeniškai. Visi interviuotojai prieš apklausos atlikimą buvo instrukuoti bei apmokyti. Gyventojų apklausa vyko lietuvių ir rusų kalbomis, tuo tarpu verslo subjektai buvo apklausiami tik lietuvių kalba.

Bendrą respondentų (fizinių asmenų) skaičiaus atranką galima apibūdinti taip (absoliučiais skaičiais/procentais):

Visi respondentai, į kuriuos buvo kreiptasi dalyvauti apklausoje	4737/100
Atsisakiusieji dalyvauti apklausoje asmenys	1208/26
Asmenys, kurių nebuvo galima rasti po antrojo vizito	2003/42
Respondentai, atsakę į anketos klausimus`	1526/32

Pagal UNICRI pateiktas anketas buvo tiriama, kiek skirtingų Vilniaus miesto mikrorajonų apklaustų gyventojų nukentėjo nuo turtnių nusikaltimų bei nusikaltimų asmeniui, taip pat kiek vartotojų tapo apgaulės aukomis. Siekta išsiaiškinti gyventojų požiūrį į korupciją, policijos veiklą, nusikaltimų baime, bausmes ir kt. Viktimologinio tyrimo metu domėtasi, kiek verslo subjektų tapo įvairių nusikaltimų aukomis, taip pat aiškintasi, koks jų požiūris į korupciją bei kyšininkavimą, policijos darbą.

Apklausdami Vilniaus miesto gyventojus interviuotojai nesusidūrė su sunkumais. Gyventojams nusikalstamumo tema yra aktuali ir jie mielai atsakinėjo į pateiktus klausimus. Tuo tarpu atliekant verslo subjektų apklausą susidurta su jų nenoru atsakyti į klausimus apie kyšininkavimą (Q701 - 717).

Atlikto tyrimo duomenų patikimumo paklaida yra 3 procentai.

III. VIKTIMOLOGINIO VILNIAUS MIESTO GYVENTOJŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

1. Respondentų charakteristika

Lytis. Atliekant gyventojų viktimologinį tyrimą Vilniuje iš 1526 atsakiusių į anketos klausimus vyrai sudarė 591 arba 39 proc., moterys - 935 arba 61 proc. visų respondentų. Tai nėra visiškai proporcingas lyčių atstovavimas, nes Vilniaus mieste 1999 metų sausio mėnesį gyveno 48 proc. vyrų ir 52 proc. moterų.

Amžius. Visi apklausoje dalyvavę respondentai buvo vyresni nei 16 metų amžiaus. Gyventojai pagal amžių buvo suskirstyti į 8 grupes. Didžiąją dalį respondentų sudarė 30-39 ir 40-49 metų amžiaus asmenys - atitinkamai po 19 proc. Mažiausiai apklausta asmenų 16-19, 20-24 ir senesnių nei 70 metų amžiaus grupėse - po 9 proc. Taigi galima teigti, jog tyrimas daugiausiai atspindi 25-59 metų amžiaus Vilniaus miesto gyventojų nuomonę.

Laikotarpis, kurį respondentai gyveno Vilniaus mieste. Didžioji dauguma respondentų (58 proc.) Vilniuje gyveno daugiau nei 10 metų. Nuo 5 iki 10 metų čia gyveno 22 proc. apklaustųjų. Nuo 1 iki 5 metų nurodė gyvenant 15 proc., o mažiau nei metus - 4 proc. respondentų. Taigi tyrimas daugiausia atspindi Vilniaus mieste gyvenančių ilgiau nei 5 metus respondentų nuomonę.

Išsilavinimas. 26 proc. respondentų turėjo vidurinį išsilavinimą. Trečdalis jų buvo baigę aukštesniąją (31 proc.) arba aukštąją (32 proc.) mokyklą. Tik 12 proc. respondentų nurodė, jog jų išsilavinimas yra pradinis arba mažesnis.

Užimtumas. Dirbantieji sudarė pusę (50 proc.) respondentų. 21 proc. apklaustųjų buvo senatvės pensininkai arba neįgalieji. Moksleiviai bei studentai sudarė 12 proc. respondentų, o bedarbiai, t.y. darbingo amžiaus galintys dirbti ir aktyviai ieškantys darbo asmenys - 10 proc.

Šeiminė padėtis. Dauguma respondentų buvo vedę/ištekėję - 55 proc., vieniši - 25 proc.. Išsituokusių bei našlių skaičius praktiškai vienodas - atitinkamai 9 ir 10 proc.

Pajamos. 25 proc. respondentų pajamos, tenkančios vienam jų šeimos nariui atskaičius privalomus mokesčius, sudaro mažiau nei 600 Lt (arba 150 USD) per mėnesį.³ 27 proc. apklaustųjų nurodė, jog jų pajamos sudaro nuo 600 Lt (arba 150 USD) iki 1100 Lt (arba 275 USD). Daugiau nei 1100 Lt (arba 275 USD) gauna 40 proc. apklaustųjų. Net 8 proc. respondentų atsisakė nurodyti savo pajamų dydį.

Pastebėtina, kad trečdalis (1/3) respondentų teigė, kad jų pajamos yra mažesnės nei daugelio kitų asmenų ir tiek pat (1/3) apklaustųjų manė jas esant truputį didesnes nei kitų. Net 40

³ Oficialus lito ir JAV dolerio santykis yra 4:1, t.y. 4 Lt yra lygūs 1 JAV doleriui.

proc. respondentų buvo nepatenkinti savo gaunamų pajamų dydžiu, o visiškai patenkintų - tik 2 proc.

Būsto tipas. Didžioji dauguma respondentų (88 proc.) buvo buto arba namo savininkai, 8 proc. juos nuomojo. Pažymėtina, kad daugiausia nuomininkų buvo 25-29 metų amžiaus respondentų grupėje - 25 proc. Kuo vyresni respondentai, tuo dažniau jie turėjo nuosavą būstą, pavyzdžiui, tik 1 proc. 50-59 metų amžiaus respondentų nurodė, kad nuomojasi butą.

Religija. Daugiausia Vilniaus mieste apklaustų respondentų nurodė esą katalikai (70 proc.), 13 proc. buvo ortodoksai (pravoslavai) ir 13 proc. - netikintys. Kitų religijų atstovų tarp apklaustųjų buvo labai nedaug.

Nusikalstamumo tema apklaustųjų šeimose. Respondentų buvo klausta, ar per paskutines dvi savaites jie kalbėjo apie nusikalstamumą. Pusė apklaustųjų atsakė teigiamai, o apie nusikalstamumą nediskutavo truputį mažiau, t.y. 48 proc. respondentų.

2. Viktimizacijos nusikaltimų nuosavybei srityje charakteristika

2.1 Bendros pastabos

Iš minėtų visų 1526 respondentų 1068 arba 70 proc. nurodė, kad jie buvo vienų ar kitų anketoje išvardintų nusikaltimų (teisės pažeidimų) nuosavybei arba asmeniui aukomis.

Pagal respondentų atsakymus, per devynis 2000 metų mėnesius aptariamų nusikaltimų aukomis tapo 403 arba 26 proc., o 1999 metais 303 arba 20 proc. respondentų. 693 arba 45 proc. apklaustųjų nurodė, kad nukentėjo 1998-1996 metais.

Šioje ataskaitos dalyje aptariami atvejai, kai respondentai nukentėjo nuo nusikaltimų, tiesiogiai susijusių ne su smurtu prieš asmenį, bet su apklaustųjų nuosavybės teisės pažeidimu t.y. automobilių vagystės, vagystės iš automobilių, automobilių vandalizmas (sąmoningas jų gadinimas), mopedų, motorolerių ir motociklų (toliau - motociklų) vagystės, dviračių vagystės, įsilaužiamosios vagystės (įsibraunant į būstą) bei pasikėsinimai įsilaužti (įsibrauti).⁴

1 lentelė rodo, kiek iš visų 1526 apklaustų respondentų (absoliučiais skaičiais ir procentais) atsakė, kad jie nukentėjo nuo minėtų nusikaltimų nuosavybei. **9 lentelė**

	Šiomet (2000)		Pernai(1999)		Anksčiau		Per paskutinius 5 metus	
	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs.sk.
Automobilių vagystės	1	14	1	19	3	40	5	74
Vagystės iš automobilių	8	125	8	122	11	164	28	419
Automobilių vandalizmas	7	105	4	68	7	105	19	285
Motociklų vagystės	-	-	0	2	0	2	0	4
Dviračių vagystės	1	20	1	19	3	50	6	92
Įsilaužiamosios vagystės	4	58	5	81	12	182	21	321

⁴ Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus tai iš esmės būtų galima traktuoti kaip vagystę, padarytą įsibraunant į negyvenamąją arba gyvenamąją patalpą (LR BK 271 str. 2 ir 3 d.).

Pasikėsینimai įsilaužti	4	56	4	65	8	128	17	249
Nusikaltimai nuosavybei/Iš viso	19	285	20	303	33	503	56	857

Daugiausia respondentų tapo aptariamų nusikaltimų aukomis ne 2000 ir 1999 metais, bet anksčiau, t.y. 1996-1998 metais. Pavyzdžiui, 11 ir 12 proc. (atitinkamai 164 ir 182 asmenys) apklaustųjų nurodė, jog tapo vagysčių iš automobilių ir įsilaužiamųjų vagysčių aukomis. Mažiau - 7 ir 8 proc. (atitinkamai 105 ir 128 asmenys) respondentų nukentėjo nuo automobilių vandalizmo ir pasikėsینimo įsilaužti.

Lyginant 2000 ir 1999 metų nukentėjusiųjų skaičių matyti, kad jie pasiskirsto gana tolygiai, išskyrus automobilių vandalizmą, nes 2000 metais tapusių šio nusikaltimo aukomis respondentų buvo 3 proc. daugiau (7 proc. ir 105 asmenys). Pažymėtina, kad 2000 metų duomenys neatspindi visų metų viktimizacijos lygio, nes Vilniaus miesto gyventojų apklausa vyko nuo 2000 m. rugpjūčio 22 d. iki rugsėjo 22 d. Todėl manytina, jog, pavyzdžiui, vagysčių iš automobilių 2000 metais galėjo būti daugiau nei 1999 metais, nes palyginus per šiuos dvejus metus nukentėjusiųjų skaičių matyti, kad nuo vagysčių iš automobilių per devynis 2000 metų mėnesius nukentėjo tiek pat respondentų kaip ir per visus 1999 metus (atitinkamai 8 proc. arba 125 ir 122 apklaustųjų).

Apklausos duomenys rodo, jog daugiausia Vilniaus miesto respondentų per pastaruosius 5 metus nukentėjo nuo vagysčių iš automobilių (28 proc.), įsilaužiamųjų vagysčių (21 proc.) bei automobilių vandalizmo (19 proc.). Tuo tarpu galima pritari, kad sąlyginai nedaug pažeidėjų domėjosi apklaustųjų dviračiais ir automobiliais (nukentėjo atitinkamai 6 ir 5 proc. respondentų). Šių transporto priemonių vagysčių aukomis tapo beveik 6 kartus mažiau respondentų negu vagysčių iš automobilių atveju.

Per paskutinius 5 metus daugiau nei pusė respondentų (atitinkamai 56 proc. ir 857 asmenys) tapo nusikaltimų nuosavybei aukomis. Tuo tarpu per devynis 2000 metų mėnesius jų buvo 3,1 karto mažiau, t.y. 19 proc. ir 285 apklaustieji. Nukentėjusiųjų per devynis 2000 metų mėnesius ir 1999 metais pasiskirstymas gana tolygus (atitinkamai 19 ir 20 proc.) ir tai gali rodyti tam tikrą viktimizacijos lygio stabilumą.

Pažymėtina, kad 1997 metais visoje Lietuvoje atlikto UNICRI tyrimo duomenys ženkliai skiriasi dviračių vagysčių skaičiumi - tuomet 25 proc., t.y. kas ketvirtas apklaustasis savininkas nurodė, jog tapo šio nusikaltimo aukomis.⁵

⁵ Pastaba. Moksliniu metodologiniu požiūriu 1997 ir 2000 metų Tarptautinių nusikaltimų aukų tyrimo duomenų palyginimas nėra reprezentatyvus, nes 1997 metais buvo apklausiami visos Lietuvos, o 2000 metais - tik Vilniaus miesto gyventojai. Tačiau siekiant informacinių tikslų, ataskaitoje kartais bus pateikiami ir 1997 metų tyrimo rezultatai. Tarptautinio nusikaltimų aukų tyrimo 1997 metų ataskaita paskelbta UNICRI leidinyje *The International Crime Victim Survey in Countries in Transition. National Reports*. Rome, 1998.

Nukentėjusių savininkų (per paskutiniuosius 5 metus) pasiskirstymas pagal lytį (procentais/absoliučiais skaičiais):

10 lentelė

	Vyrai	Moterys
Automobilių vagystės	9/38	7/36
Vagystės iš automobilių	49/201	42/218
Automobilių vandalizmas	34/140	28/145
Motociklų vagystės	8/3	5/1
Dviračių vagystės	16/39	15/53
Įsilaužiamoji vagystė	23/136	20/191
Pasikėsinimas įsilaužti	17/101	17/158

Duomenys leidžia teigti, kad esminio skirtumo tarp apklaustų nukentėjusiųjų savininkų pagal lytį nėra. Tačiau beveik visais atvejais nuo aptariamų nusikaltimų nuosavybei nukentėjo mažiau moterų negu vyrų (išimtis - pasikėsinimai įsilaužti: šiuo atveju po lygiai -17 proc. - abiejų lyčių atstovų tapo nusikaltimo aukomis). Didžiausias skirtumas buvo tarp nukentėjusių nuo vagysčių iš automobilių, kai vyrų nukentėjo 7 proc. daugiau negu moterų (atitinkamai 49 ir 42 proc.) ir automobilių vandalizmo atveju - 6 proc. daugiau vyrų tapo šio pažeidimo aukomis (atitinkamai 34 ir 28 proc.). 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatai beveik analogiški, tik tuomet didžiausias skirtumas buvo tarp nukentėjusiųjų nuo dviračių vagysčių, bet šis faktas sietinas su didesniu šių nusikaltimų skaičiumi mažesniuose nei Vilnius miestuose ir rajonuose.

Nukentėjusių savininkų (per paskutiniuosius 5 metus) pasiskirstymas pagal amžių (procentais/absoliučiais skaičiais):

11 lentelė

	16-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70+
Automobilių vagystės	5/5	6/6	12/14	9/18	8/16	4/5	8/7	10/3
Vagystės iš automobilių	36/34	42/42	53/61	48/96	44/81	47/53	38/33	33/10
Automobilių vandalizmas	26/25	35/34	37/42	35/70	31/55	24/28	21/17	20/6
Motociklų vagystės	7/1	18/2	14/1	-	-	-	-	-
Dviračių vagystės	23/22	18/11	11/5	13/18	12/17	20/13	10/4	18/2
Įsilaužiamoji vagystė	20/27	14/19	14/21	24/67	22/62	30/53	23/47	17/23
Pasikėsinimas įsilaužti	20/24	14/19	13/19	19/54	19/53	19/33	17/33	10/13

Apklaustos duomenys rodo, kad daugiausia nukentėjusiųjų buvo tarp jaunų ir vidutinio amžiaus savininkų, t.y. tarp tų, kurių amžius nuo 20 iki 49 metų. Dažniausiai automobilių vagysčių aukomis tapo 25-29 metų amžiaus respondentai - jų buvo 3 kartus daugiau nei 50-59 metų amžiaus grupėje (atitinkamai 12 ir 4 proc.). Vagysčių iš automobilių atveju taip pat dažniausiai aukomis tapo 25-29 metų amžiaus apklaustieji (53 proc.) ir tai 1,6 karto daugiau negu vyresnių negu 70 metų amžiaus respondentų grupėje.

Tačiau nuo dviračių vagysčių daugiausiai nukentėjo amžiaus požiūriu labai skirtingi respondentai, t.y. 23 proc. savininkų, kurių amžius 16-19 metų ir 20 proc. tų, kurių amžius 50-59 metų. Motociklų vagysčių visai nepasitaikė tarp vyresnių nei 30 metų amžiaus respondentų.

Praktiškai analogiški duomenys buvo gauti ir 1997 metais Lietuvoje atliekant Tarptautinį nusikaltimų aukų tyrimą, tik tuomet nukentėjusių nuo motociklų bei dviračių vagysčių procentinės dalys, lyginant visas amžiaus grupes, buvo beveik vienodos.

Nukentėjusių savininkų (per paskutiniuosius 5 metus) pasiskirstymas pagal išsimokslinimą (procentais/absoliučiais skaičiais): **12 lentelė**

	Pradinis ir žemesnis	Vidurinis	Aukštesnysis/ aukštasis
Automobilių vagystės	10/6	8/44	7/24
Vagystės iš automobilių	35/21	43/216	49/173
Automobilių vandalizmas	19/12	31/158	32/108
Motociklų vagystės	-	10/4	-
Dviračių vagystės	27/14	16/57	11/21
Įsilaužiamosios vagystės	18/31	20/164	26/126
Pasikėsitimai įsilaužti	15/24	16/135	19/90

Pagal apklausos duomenis daugiausia turinčių aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą respondentų nukentėjo nuo vagysčių iš automobilių (49 proc.), automobilių vandalizmo (32 proc.) ir įsilaužiamųjų vagysčių (26 proc.). Tuo tarpu dviračių vagysčių atveju dominavo pradinį arba žemesnį išsimokslinimą turintys respondentai (27 proc.). Tačiau nuo motociklų vagysčių nukentėjo tik vidurinį išsimokslinimą turintys apklaustieji (kas dešimtas nukentėjęs respondentas).

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų skaičius tarp respondentų, turinčių vidurinį ir aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą praktiškai vienodas; išskyrus jau minėtas motociklų vagystes, kitais atvejais maksimalus kiekybinis skirtumas tarp nukentėjusiųjų - 6 proc. Tuo tarpu 1997 metais tarp nukentėjusiųjų respondentų nuo aptariamų nusikaltimų mažiau buvo žmonių, turinčių vidurinį išsimokslinimą nei žmonių, turinčių aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą.

Nukentėjusių savininkų (per paskutiniuosius 5 metus) pasiskirstymas pagal gaunamą pajamų dydį (procentais): **13 lentelė**

	-600 Lt	600-1100 Lt	1100+ Lt	Nenurodė
Automobilių vagystės	10/13	9/20	7/33	10/8
Vagystės iš automobilių	48/60	39/88	48/237	35/26
Automobilių vandalizmas	30/38	32/71	31/154	21/15
Motociklų vagystės	10/1	-	9/3	-
Dviračių vagystės	16/17	19/31	12/33	17/11
Įsilaužiamosios vagystės	19/70	25/103	22/132	15/16
Pasikėsitimai įsilaužti	15/56	19/77	17/100	15/16

Apklausos duomenys neleidžia teigti, kad didesnes pajamas gaunantys respondentai dažniau buvo aptariamų nusikaltimų aukomis. Atvirkščiai, nėra labai didelio kiekybinio skirtumo tarp skirtingas pajamas gaunančių apklaustųjų ir jų viktimizacijos. Vagysčių iš automobilių atveju rečiau nukentėjo nuo 600 Lt iki 1100 Lt gaunantys respondentai - 39 proc., t.y. 9 proc. mažiau nei tarp asmenų, kurių pajamos neviršija 600 Lt ir tų, kurių pajamos didesnės nei 1100 L. Tačiau šios

grupės respondentai dažniausiai nukentėjo nuo dviračių vagysčių - jų buvo 19 proc., o tai atitinkamai 3 proc. daugiau nei tų, kurių pajamos nesiekia 600 Lt ir 7 proc. daugiau nei tų, kurių pajamos viršija 1100 Lt. Kitais atvejais duomenys pasiskirsto gana tolygiai. Tuo tarpu 1997 m. atlikus tyrimą visoje Lietuvoje nukentėjusiųjų daugiau buvo tarp asmenų, gaunančių iki 600 Lt nei tarp tų, kurių pajamos viršija 600 Lt.

2.2 Nusikaltimų nuosavybei padarymo aplinkybių charakteristika

Respondentų atsakymai į klausimą, kada jie nukentėjo nuo aptariamų nusikaltimų pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais): 14 lentelė

	Šiais metais (2000)	Praėjusiais metais (1999)	Anksčiau	Nežino/ neatsakė
Automobilių vagystės	19/14	26/19	54/40	1/1
Vagystės iš automobilių	30/125	30/122	40/164	-
Automobilių vandalizmas	38/105	24/68	38/105	-
Motociklų vagystės	-	50/2	50/2	-
Dviračių vagystės	22/20	21/19	54/50	3
Įsilaužiamosios vagystės	18/58	25/81	57/182	-
Pasikėsینimai įsilaužti	22/56	26/65	51/128	-

Dauguma respondentų aptariamų nusikaltimų aukomis tapo anksčiau nei 1999 metais. Tik nukentėjusiųjų nuo automobilių vandalizmo skaičius 2000 metais buvo ženkliai, t.y. 12 proc. didesnis nei 1999 metais, tačiau jis sutapo su anksčiau padarytų šios rūšies nusikaltimų prieš respondentus skaičiumi ir sudarė 38 proc. Be to, 2000 metais apklaustieji netapo motociklų vagysčių aukomis. Dviračių vagysčių 2000 metais įvyko vienu proc. daugiau nei 1999 metais (atitinkamai 22 ir 21 proc.), bet net 32 proc. mažiau nei ankstesniais metais.

Respondentų paklausus, kiek kartų aptariamų nusikaltimų aukomis jie tapo 1999 metais, gauti tokie rezultatai (procentais/absoliučiais skaičiais): 15 lentelė

	Kartą	Du kartus	Tris kartus	Keturis kartus	Penkis kartus ir daugiau	Neatsakė
Automobilių vagystės	79/15	21/4	-	-	-	-
Vagystės iš automobilių	58/83	28/41	9/13	2/3	2/3	1/1
Automobilių vandalizmas	71/54	18/14	7/5	1/1	-	3/2
Motociklų vagystės	100/4	-	-	-	-	-
Dviračių vagystės	89/17	11/2	-	-	-	-
Įsilaužiamosios vagystės	77/68	18/16	3/3	-	1/1	-
Pasikėsینimai įsilaužti	79/56	13/9	7/5	1/1	-	-

Taigi nukentėjusiais nuo nurodytų nusikaltimų nuosavybei respondentai 1999 metais dažniausiai tapo vieną kartą. Tačiau net 28 proc. apklaustųjų nurodė, jog du kartus tapo vagystės iš automobilio aukomis. Šis rodiklis praktiškai sutampa su 1997 metų Lietuvos tyrimo duomenimis; tuomet du kartus nuo vagysčių iš automobilių nukentėjo 28 proc. apvogtųjų respondentų. Nors vieną kartą nuo šio nusikaltimo 1999 metais nukentėjo sąlyginai mažai - 58 proc. (t.y. mažiausiai lyginant su kitomis nusikaltimų nuosavybei rūšimis) asmenų.

21 proc. respondentų nurodė, kad automobilis per 1999 metus iš jų buvo pavogtas du kartus. 18 proc. apklaustųjų nurodė, jog dukart tapo automobilių vandalizmo (sąmoningo gadinimo) ir įsilaužiamosios vagystės aukomis. Tuo tarpu dviračių vagystės bei pasikėsinimų įsilaužti pakartotinumai gana retas - atitinkamai 11 ir 13 proc.

Įsilaužiamosios vagystės antrą kartą pasikartoja rečiau nei vagystės iš automobilių ir automobilių vagystės, tačiau šie nusikaltimai dažnesni už dviračių vagystes bei pasikėsinimus įsilaužti. Analogiški rezultatai buvo gauti ir 1997 metais Lietuvoje atlikus viktimologinį tyrimą.

Tarp tris kartus pasikartojusių nusikaltimų respondentai dažniausiai minėjo vagystes iš automobilių (9 proc.), automobilių vandalizmą ir pasikėsinimus įsilaužti (po 7 proc.).

Palyginus vyrus ir moteris, nukentėjusius nuo aptariamų nusikaltimų nuosavybei, paaiškėjo, kad iš vyrų dažniau negu iš moterų antrą kartą buvo vagiami automobiliai (atitinkamai 25 ir 18 proc.) bei įvykdomos vagystės iš automobilių (atitinkamai 30 ir 27 proc.). Tačiau moterys dažniau antrą kartą tapdavo pasikėsinimo įsilaužti aukomis (atitinkamai 15 ir 10 proc.). Pastebėtina, jog šis skaičius tarp nukentėjusių nuo pasikėsinimo įsilaužti trečią kartą yra dar didesnis - nukentėjo 3 proc. vyrų ir net 10 proc. moterų.

Pažymėtina ir tai, kad 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo duomenys rodė, jog antrą kartą nuo įsilaužiamųjų vagysčių nukenčia dvigubai mažiau moterų negu vyrų. Tuo tarpu 2000 apklausa leidžia teigti, kad nukentėjusiųjų tarp vyrų ir moterų yra beveik po lygiai - atitinkamai 19 ir 18 proc.

Respondentų atsakymai į klausimą apie nusikaltimo nuosavybei padarymo vietą pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais):

16 lentelė

	Šalia namų	Šiek tiek toliau namų	Prie darbo	Kitoje miesto vietoje	Kitoje Lietuvos vietoje	Užsienyje	Neatsakė
Automobilių vagystės	61/45	12/9	7/5	14/10	4/3	1/1	1/1
Vagystės iš automobilių	62/258	8/33	9/36	15/63	5/19	-	2/7
Automobilių vandalizmas	63/180	8/24	10/28	10/29	5/12	-	3/9
Motociklų vagystės	50/2	-	-	25/1	25/1	-	-
Dviračių vagystės	24/22	40/37	-	23/21	9/8	-	3/3

Duomenys rodo, jog didžioji dauguma respondentų aptariamų nusikaltimų aukomis tapo šalia savo namų. Pažymėtina, kad iš vyrų dažniau nei iš moterų prie namų buvo vagiami automobiliai (atitinkamai 66 ir 56 proc. visų apvogtųjų). Tačiau vagysčių iš automobilių atveju šalia namų truputėlį dažniau nukentėjo moterys (atitinkamai 63 ir 61 proc.). Automobilių vandalizmo atveju šalia namų taip pat dažniau nukentėjo respondentės moterys (atitinkamai 66 ir 60 proc.).

Apklausos duomenys rodo, kad tik dviračių vagystės dažniau buvo įvykdomos šiek tiek toliau nuo namų (40 proc.) nei kiti nusikaltimai. Be to, prie darbo respondentai nuo automobilių

vagysčių, vagysčių iš automobilių bei automobilių vandalizmo nukentėjo taip pat rečiau nei, pavyzdžiui, kitoje Lietuvos vietoje. Užsienyje nukentėjo tik vienas nuošimtis respondentų, iš kurių buvo pavogti automobiliai.

Pastebėtina, kad 1997 metų tyrimo duomenys taip pat parodė, jog daugiausia respondentų nukentėjo šalia namų, o mažiausiai - kitoje Lietuvos vietoje bei užsienyje.

Respondentų atsakymai į klausimą apie nusikaltimo nuosavybei rimtumą pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais): 17 lentelė

	Labai rimtas	Gana rimtas	Nelabai rimtas	Neatsakė
Automobilių vagystės	62/46	27/20	8/6	3/2
Vagystės iš automobilių	9/39	38/157	44/183	9/38
Automobilių vandalizmas	9/26	27/77	60/171	4/10
Motociklų vagystės	25/1	75/3	-	-
Dviračių vagystės	20/18	54/50	22/20	3/3
Įsilaužiamosios vagystės	32/106	35/114	33/93	4/12
Pasikėsینimai įsilaužti	16/42	34/87	50/117	4/10

Apklauso duomenys rodo, jog rimčiausiai nuo aptariamų nusikaltimų nukentėję respondentai vertino automobilių vagystes - 62 proc. nurodė, kad tai labai rimtas įvykis. Manančių, kad automobilio vagystė labai rimtas įvykis buvo 2,3 karto daugiau nei tų, kuriems šis įvykis gana rimtas (1997 metų Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatas -2,4 karto) ir net 7,7 karto daugiau nei tų, kuriems šis įvykis nelabai rimtas.

Asmenys, nurodę, kad įsilaužiamoji vagystė yra labai rimtas ir gana rimtas įvykis pasiskirstė pakankamai tolygiai - atitinkamai po 32 ir 35 proc. Tuo tarpu respondentai, nukentėję nuo automobilių vandalizmo, 6,7 karto dažniau teigė, kad šis įvykis nelabai rimtas nei kad jis labai rimtas (atitinkamai 60 ir 9 proc.).

Pastebėtina, kad tik dviem atvejais, t.y. tarp respondentų, nukentėjusių nuo automobilių vandalizmo ir pasikėsینimo įsilaužti, daugiau buvo žmonių, manančių, jog tai nelabai rimtas įvykis. Tuo tarpu 1997 metais respondentai taip vertino ir motociklų vagystes.

Atsakymai į klausimą apie nusikaltimo nuosavybei rimtumą pagal respondentų lytį pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais): 18 lentelė

	Vyrai			Moterys		
	Labai rimtas	Gana rimtas	Nelabai rimtas	Labai rimtas	Gana rimtas	Nelabai rimtas
Automobilių vagystės	68/26	26/10	5/2	56/20	28/10	11/4
Vagystės iš automobilių	8/17	39/79	41/83	10/22	36/78	46/100
Automobilių vandalizmas	9/12	24/33	66/93	10/14	30/44	54/78
Motociklų vagystės	-	100/3	-	100/1	-	-
Dviračių vagystės	23/9	49/19	28/10	17/9	58/31	19/10
Įsilaužiamosios vagystės	29/39	34/46	34/46	35/67	36/68	25/47
Pasikėsینimai įsilaužti	13/13	35/35	46/47	18/29	33/52	49/70

Iš pateiktos lentelės matyti, kad daugiau vyrų kaip labai rimtą įvykį nurodė automobilių bei dviračių vagystes. Moterys labai rimtais dažniau laikė šiuos nusikaltimus: automobilių vandalizmą, įsilaužiamąsias vagystes bei pasikėsinimus įsilaužti.

Daugiau apklaustų moterų teigė, jog aptariamai nusikaltimai yra gana rimti (išskyrus motociklų vagystes bei pasikėsinimus įsilaužti, kuriuos moterys dažniau vertino kaip labai rimtus).

Pastebėtina, kad 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo metu moterų, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų ir manančių, jog tai buvo labai rimtas įvykis, buvo daugiau nei tarp respondentų vyrų (išskyrus nukentėjusiųjų nuo vagysčių iš automobilių). 2000 metais mažiau moterų šiuos nusikaltimus vertino kaip labai rimtus.

Atsakymai į klausimą apie nusikaltimo nuosavybei rimtumą pagal respondentų gaunamas pajamas pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais): 19 lentelė

	Automobilių vagystės	Automobilių vandalizmas	Motociklų vagystės	Dviračių vagystės	Įsilaužiamosios vagystės	Pasikėsinimai įsilaužti
Iki 600 Lt						
Labai rimtas	62/8	13/5	-	6/1	36/26	19/11
Gana rimtas	23/3	39/15	100/1	47/8	40/29	38/22
Nelabai rimtas	8/1	45/17	-	41/7	18/13	43/23
600-1100 Lt						
Labai rimtas	65/13	10/7	-	26/8	29/30	14/11
Gana rimtas	30/6	21/15	-	61/19	34/35	27/21
Nelabai rimtas	5/1	66/48	-	13/4	37/34	52/41
Virš 1100 Lt						
Labai rimtas	58/19	8/13	33/1	21/7	29/39	16/17
Gana rimtas	30/10	27/43	67/2	52/17	37/49	35/37
Nelabai rimtas	9/3	61/95	-	27/7	34/44	45/47

Galima pastebėti, kad asmenys, kurių pajamos neviršija 600 Lt, kaip labai rimtą įvykį dažniausiai minėjo automobilių vagystes bei pasikėsinimus įsilaužti (atitinkamai 62 ir 36 proc.). Tuo tarpu respondentai, kurių pajamos nuo 600 iki 1100 Lt, kaip labai rimtus dažniausiai nurodė automobilių bei dviračių vagystes (atitinkamai 62 ir 29 proc.). Apklaustieji, kurių pajamos viršija 1100 Lt, labai rimtomis laikė automobilių ir motociklų vagystes (atitinkamai 58 ir 29 proc.). Galima teigti, kad nepriklausomai nuo gaunamų pajamų dydžio, daugumai respondentų automobilio vagystė yra labai rimtas viktiminis įvykis.

1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad daugiausia respondentų, kurių pajamos neviršijo 600 Lt, nusikaltimus, nuo kurių nukentėjo, buvo linke vertinti kaip labai rimtus. Tačiau įsilaužiamųjų vagysčių atveju respondentų, manančių, kad tai labai rimtas įvykis, daugiau buvo tarp žmonių, kurių pajamos viršijo 600 Lt.

2.3 Nusikaltimais padarytos žalos charakteristika

Žala, padaryta nukentėjusiems nuo automobilių vagysčių. 44 proc. respondentų, iš kurių buvo pavogti automobiliai, atsakė, jog transporto priemonė rasta. Neigiamai atsakiusiųjų

buvo 10 proc. daugiau, tačiau galima teigti, jog pakankamai dažnai respondentai atgavo savo nuosavybę.

Žala, padaryta nukentėjusiesiems nuo įsilaužiamųjų vagysčių. Į klausimą, ar per paskutinius 5 metus, kai buvo įsilaužta į gyvenamąsias arba negyvenamąsias patalpas, kas nors buvo pavogta, 82 proc. respondentų atsakė teigiamai, 13 neigiamai; nežinojusių buvo 2 proc. Pastebėtina, kad asmenys, kurių pajamos nesiekia 600 Lt arba yra nuo 600 iki 1100 Lt dažniau šį nusikaltimą buvo linkę laikyti labai rimtu ir gana rimtu. Teigtina, jog tai susiję su nusikaltimais nuosavybei padaroma žala, kurią paprastai sunkiau išgyvena mažesnes pajamas gaunantys respondentai.

Tyrimo duomenys rodo, jog dažniausiai iš nukentėjusiųjų respondentų buvo vagiami namų apyvokos daiktai - juos minėjo 47 proc. apklaustųjų. Neretai pažeidėjai vogdavo buitinę techniką: televizorių neteko 38 proc. nukentėjusiųjų respondentų, vaizdo aparatūros - 36 proc., garso aparatūros - 28 proc. Rečiausiai buvo vagiamos skalbimo mašinos, naminiai gyvūnai (šunys, katės ir kt.).

Respondentų prarasto turto vertė pasiskirstė gana netolygiai. Iki 400 Lt (arba 100 USD) vertės turto neteko santykinai nedaug - 6 proc. respondentų. Nuo 500 iki 4000 Lt (arba atitinkamai nuo 125 iki 1000 USD) vertės turto neteko 44 proc. respondentų. Mažiausia pavogto turto vertė - 16 Lt (arba 4 USD), didžiausia - 160 000 Lt (arba 40 000 USD).

63 proc. respondentų į klausimą, ar per paskutinius 5 metus, kai jie tapo įsilaužiamosios vagystės aukomis, buvo kas nors sulaužyta, sugadinta, atsakė teigiamai (32 proc. - neigiamai).

Didžioji dauguma - 87 proc. respondentų teigė, kad sugadinto turto vertė neviršija 400 Lt (arba 100 USD). Mažiausia nurodyta sugadinto turto vertė - 4 Lt (arba 1 USD), didžiausia - 20 000 Lt (arba 5000 USD).

2.4 Pranešimai ir nepranešimai policijai apie nusikaltimus bei jų priežastys

Respondentų atsakymai į klausimą ar jie patys arba kiti asmenys pranešė policijai apie padarytą nusikaltimą, pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): 20 lentelė

	Taip	Ne	Neatsakė
Automobilių vagystės	91/67	8/6	1/1
Vagystės iš automobilių	37/154	60/251	3/8
Automobilių vandalizmas	22/62	75/214	3/9
Motociklų vagystės	50/2	50/2	-
Dviračių vagystės	34/31	66/56	3/3
Įsilaužiamosios vagystės	53/172	47/142	3/11
Pasikėsینimai įsilaužti	34/88	61/158	4/9

Apklauso duomenys rodo, kad dažniausiai į policiją kreipėsi respondentai, kurie tapo automobilio vagystės aukomis - 91 proc. Šis skaičius didesnis už 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatus - tuomet į policiją kreipėsi 89 proc. apklaustųjų. Teigtina, kad tokį

nukentėjusiųjų aktyvumą lemia tai, jog nepriklausomai nuo gaunamų pajamų dydžio dauguma respondentų automobilių vagystes laiko labai rimtais įvykiais.

Įsilaužiamosios vagystės atveju besikreipiančių į policiją respondentų buvo daugiau nei tų, kurie į ją nesikreipė - atitinkamai 53 ir 47 proc. Visais kitais atvejais apklaustieji buvo labiau linkę nepranešti policijai apie įvykį, nei ją informuoti.

Rečiausiai į policiją kreipėsi respondentai, nukentėję nuo automobilių vandalizmo - nesikreipiančių buvo 3,4 karto daugiau nei tų, kurie pranešė apie įvykį (atitinkamai 22 ir 75 proc.). Tokių apklaustųjų elgesį greičiausiai lėmė jų požiūris į padaryto nusikaltimo rimtumą: jau minėta, kad 60 proc. respondentų automobilio vandalizmą įvertino kaip nelabai rimtą įvykį.

Apie pasikėsinimą įsilaužti ir dviračio vagystę policiją informavo beveik 2 kartus mažiau respondentų negu tų, kurie nepranešė. Pastebėtina, kad pasikėsinimą įsilaužti dauguma respondentų (50 proc.) laikė nelabai rimtu įvykiu ir, matyt, dėl to nedažnai apie jį pranešė. Tuo tarpu dviračio vagystę respondentai laikė gana rimta (54 proc.), bet apie ją pranešė tik 34 proc. apklaustųjų.

Respondentų atsakymai į klausimą, kodėl jie kreipėsi į policiją pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **21 lentelė**

	Vagystės iš automobilių	Įsilaužiamosios vagystės
Norėta atgauti nuosavybę	44/68	54/92
Dėl draudimo	9/14	2/4
Apie nusikaltimus turi būti pranešta	25/39	35/60
Surasti/nubausti pažeidėją	32/49	44/76
Kad tai daugiau nepasikartotų	16/25	19/33
Gauti pagalbą	3/4	12/20
Gauti kompensaciją	8/13	6/11
Kita	4/6	5/8

Iš pateiktos lentelės matyti, kad respondentai apie įvykį pranešdami policijai dažniausiai siekė atgauti savo nuosavybę ir pažeidėjo suradimo bei nubaudo - atitinkamai 44 ir 32 proc. vagystės iš automobilio atveju bei 54 ir 44 proc. įsilaužiamosios vagystės atveju. 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo metu taip pat dominavo šios kreipimosi į policiją priežastys.

Tuo tarpu pats savaimė pranešimas policijai nebuvo labai svarbi priežastis, tačiau ją respondentai minėjo dažniau nei norą, kad nusikaltimai nuosavybei, nuo kurių nukentėjo apklaustieji, daugiau nepasikartotų - atitinkamai 25 ir 16 proc. respondentų vagysčių iš automobilio atveju bei 35 ir 19 proc. įsilaužiamosios vagystės atveju.

Pastebėtina, kad 4 kartus daugiau respondentų, nukentėjusių nuo įsilaužiamosios vagystės nei nukentėjusių nuo vagystės iš automobilio, minėjo norą gauti pagalbą kaip kreipimosi į policiją priežastį (atitinkamai 12 ir 3 proc.). Tuo tarpu 4,5 karto dažniau nukentėjusieji nuo automobilių vagysčių minėjo norą gauti draudiminę išmoką kaip pranešimo policijai priežastį.

**Respondentų atsakymai į klausimą, kodėl jie nesikreipė į policiją pasiskirstė taip
(procentais/absoliučiais skaičiais):**

22 lentelė

	Vagystės iš automobilių	Įsilaužiamosios vagystės
Nebuvo labai rimtas įvykis	26/66	34/48
Pats išsprendė problemą	3/7	3/4
Ne policijos darbas	2/6	7/10
Pranešė kitoms tarnyboms	-	-
Mano šeima tai išsprendė	3/7	4/6
Neturėjo draudimo	7/18	4/6
Policija negalėtų nieko padaryti	34/85	28/40
Policija nieko nedarytų	38/95	35/49
Bijo/nemėgsta policijos	2/6	1/2
Nedrįso	1/3	2/3
Kita	10/25	8/11

Pagal gautus atsakymus dažniausiai nuo aptariamų nusikaltimų nukentėję respondentai į policiją nesikreipė todėl, kad gana kritiškai žiūri į jos darbą: apklaustieji įsitikinę, kad policija negalėtų nieko padaryti, t.y. išaiškinti nusikaltimą, grąžinti prarastą nuosavybę bei nubausti pažeidėją (vagystės iš automobilio atveju šią priežastį minėjo 34 proc., o įsilaužiamosios vagystės atveju - 28 proc. respondentų), arba nors ji ir gali kažką pozityvaus atlikti, bet nieko nedarys, kad padėtų nukentėjusiajam (atitinkamai 38 ir 35 proc. nukentėjusiųjų nuo šių nusikaltimų). Šios nepranešimo policijai priežastys dominavo ir 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatuose.

Nors respondentai išsakė pakankamai negatyvų požiūrį į policiją, tačiau jie nesikreipė ir į kitas tarnybas - privačias bei valstybines, kad pastarosios padėtų atgauti nuosavybę ir pan.

Pastebėtina, kad nemažai respondentų į policiją nesikreipė dėl sąlyginio įvykio nereikšmingumo (atitinkamai 26 ir 34 proc.), t.y. nusikaltimu buvo padaryti nedideli nuostoliai ir kt.

2.5 Nuomonė apie policijos darbą

Respondentų, pranešusių apie tai, kad jie tapo nusikaltimo aukomis, buvo klausta, ar pastarieji patenkinti policijos darbu tiriant nusikaltimą. Apklaustųjų atsakymai pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais):

23 lentelė

	Nežino	Nepatenkintas	Patenkintas	Neatsakė
Vagystės iš automobilių	11/17	64/98	25/38	1/1
Įsilaužiamosios vagystės	6/10	65/112	27/47	2/3

Taigi dauguma, t.y. du trečdaliai pranešusių apie nusikaltimą respondentų nebuvo patenkinti tuo, kaip policija atlieka savo darbą. Patenkinti policijos darbu buvo tik apie ketvirtadalis (1/4) respondentų - tai žemas rodiklis. Pažymėtina, kad 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo rezultatai prastesni. Tuomet policijos darbu buvo nepatenkinti 80 proc. respondentų, pranešusių apie įsilaužiamąją vagystę ir 71 proc. pranešusių apie vagystę iš automobilio. Teigtina, kad 2000 metų tyrimo Vilniaus mieste respondentai geriau vertina policijos darbą.

Neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys (atsakymų pasiskirstymas procentais/absoliučiais skaičiais) 24 lentelė

Atsakymai	Vagystės iš automobilių	Įsilaužiamosios vagystės
Nepakankamai padarė tiriant įvykį	42/41	37/41
Nebuvo suinteresuota	44/43	40/45
Nesurado pažeidėjo	38/37	46/52
Negražino mano nuosavybės	38/37	32/36
Nepakankamai mane informuodavo	3/3	5/6
Nekorektiškai su manimi elgėsi	2/2	5/6
Ilgai neatvažiavo	6/6	9/10
Kita	3/3	9/10

Respondentai, nukentėję nuo vagysčių iš automobilių bei įsilaužiamųjų vagysčių ir pranešę apie įvykį policijai dažniausiai minėjo keturias neigiamo jos darbo vertinimo priežastis: nepakankamą uolumą (atitinkamai 42 ir 37 proc.), nesuinteresuotumą (atitinkamai 44 ir 40 proc.), nesuradimą pažeidėjo (atitinkamai 38 ir 46 proc.) bei nukentėjusiojo nuosavybės negražinimą (atitinkamai 38 ir 32 proc.). Kadangi svarbiausios kreipimosi į policiją priežastys tarp apklaustųjų, nukentėjusių nuo vagysčių iš automobilių ir įsilaužiamųjų vagysčių, buvo noras atgauti nuosavybę (atitinkamai 44 ir 53 proc.) bei noras, kad būtų surastas ir nubaustas pažeidėjas (atitinkamai 32 ir 44 proc.), tai leidžia manyti, jog policija nepateisino į ją besikreipiančių respondentų lūkesčių ir ši aplinkybė suponavo tokį neigiamo policijos darbo vertinimo priežasčių pasiskirstymą.

Pažymėtina, kad 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo metu respondentai taip pat dažniausiai minėjo nepakankamą policijos uolumą, nesuinteresuotumą, nesuradimą pažeidėjo bei nukentėjusiojo nuosavybės negražinimą. Vadinasi, apie policijos neigiamo darbo vertinimo priežasčių pasikeitimą vargu ar galime kalbėti.

3. Viktimizacijos nusikaltimų asmeniui srityje charakteristika

3.1 Bendros pastabos

Ši ataskaitos dalis skirta analizei atvejų, kai respondentai nukentėjo tiesioginio priverstinio arba nepriverstinio asmeninio kontakto su pažeidėju metu. Tokiems teisės pažeidimams 2000 metais atliktame viktimologiniame tyrime priskirti plėšimai, seksualinio pobūdžio veikos, užpuolimai/grasinimai bei vagystės iš asmens. Iš asmens gali būti vagiama atvirai (anksčiau Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse buvo išskirta atviroji vagystė kaip savarankiška nusikaltimo sudėtis, tačiau šiuo metu visus vagystės atvejus apima vienas terminas - vagystė), t.y. kai asmuo suvokia, kad iš jo vagiama bei slapta, t.y. kai asmuo nejaučia, nemato, kad jis apvagiamas. Tačiau ir atvirosios, ir slaptosios vagystės atveju egzistuoja tam tikras priverstinis arba nepriverstinis nukentėjusiojo kontaktas su teisės pažeidėju, pavyzdžiui, moteriai iš rankų išplėšiamas rankinukas arba slapta ištraukiama piniginė.

Tyrimo duomenys rodo, kad respondentai, nukentėję nuo nusikaltimų asmeniui pasiskirstė tokiu būdu (procentais ir absoliučiais skaičiais):

25 lentelė

	Šiomet (2000)		Pernai (1999)		Anksčiau		Per paskutinius 5 metus	
	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.	Proc.	Abs. sk.
Plėšimai	2	31	3	42	5	81	10	157
Vagystės iš asmens	6	86	8	120	13	203	28	420
Seksualiniai pažeidimai	2	32	2	27	3	41	7	101
Užpuolimai/grasinimai	4	56	3	49	6	98	13	199
Nusikaltimai asmeniui/Iš viso	11	174	14	210	21	328	42	637

Daugiausia respondentų aptariamų nusikaltimų asmeniui aukomis tapo ne 2000 ar 1999 metais, bet anksčiau, t.y. 1996-1998 metais. Tuomet nuo vagysčių iš asmens nukentėjo 13 proc. visų apklaustųjų (203 asmenys), nuo grasinimų/užpuolimų - 6 proc. (98 asmenys), plėšimų - 5 proc. (81 asmuo), seksualinių pažeidimų - 3 proc. (41 asmuo).

Lyginant 2000 ir 1999 metų duomenis matyti, kad 2000 metais daugiau respondentų nukentėjo nuo užpuolimų/grasinimų, t.y. atitinkamai 4 proc. (56 asmenys) ir 3 proc. (49 asmenys). Pažymėtina, kad 2000 metų duomenys neparodo visų metų viktimizacijos lygio, nes Vilniaus miesto gyventojų apklausa vyko nuo 2000 m. rugpjūčio 22 d. iki rugsėjo 22 d., t.y. nėra duomenų apie trijų mėnesių laikotarpį.

Per paskutinius 5 metus daugiausia Vilniaus miesto respondentų nukentėjo nuo vagysčių iš asmens - 28 proc. (420 asmenų). Plėšimų bei užpuolimų/grasinimų aukomis tapo atitinkamai 10 ir 13 proc. apklaustųjų (157 ir 199 asmenys). Nuo seksualinių pažeidimų nukentėjo mažiausiai respondentų - 7 proc. (101 asmuo). Iš viso nusikaltimų asmeniui aukomis per paskutinius 5 metus tapo 42 proc. respondentų, t.y. 637 asmenys. Tai pakankamai aukštas rodiklis, bet jis mažesnis nei nusikaltimų nuosavybei lygis, kai nukentėjo 56 proc. visų apklaustųjų (857 asmenys), t.y. atitinkamai 12 proc. ir 200 asmenų daugiau.

Pažymėtina, kad palyginus 2000 metų Vilniaus miesto ir 1997 metų Lietuvos tyrimo duomenis matyti, jog nukentėjusių nuo nusikaltimų asmeniui respondentų santykinė dalis išaugo. Didžiausias šuolis stebimas vagysčių iš asmens bei seksualinių pažeidimų atvejais (atitinkamai po 8 ir 7 proc.), mažiausias - plėšimų atveju (5 proc.). Taip pat pastebėtina, kad grasinimus/užpuolimus 2000 metais patyrė 3 proc. daugiau respondentų negu 1997 metais.

Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmeniui per paskutinius 5 metus pasiskirstymas pagal lytį (procentais/absoliučiais skaičiais):

26 lentelė

	Vyrai	Moterys
Plėšimai	12/72	9/85
Vagystės iš asmens	23/135	30/285
Seksualiniai pažeidimai		11/101
Užpuolimai/grasinimai	18/119	12/112

Duomenys rodo, kad nukentėję nuo aptariamų nusikaltimų respondentai pagal lytį pasiskirsto gana netolygiai. Tik plėšimų atveju nukentėjo 3 proc. vyrų daugiau negu moterų (atitinkamai 12 ir 9 proc.). Vagysčių iš asmens aukomis tapo 7 proc. daugiau moterų (atitinkamai 30 ir 23 proc.). Tačiau tarp respondentų, nukentėjusių nuo užpuolimų/grasinimų jų buvo 6 proc. mažiau negu vyrų (12 ir 18 proc.). Pažymėtina, kad tik moterys nurodė tapusios 1999 metais seksualinių pažeidimų aukomis ir jų buvo 11 proc. Tai šiuo požiūriu atitinka Lietuvos situaciją, nes homoseksualizmas šalyje dar nėra pakankamai išplitęs reiškinys.

Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmeniui per paskutiniuosius 5 metus pasiskirstymas pagal amžių (procentais/absoliučiais skaičiais): **27 lentelė**

	16-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70+
Plėšimai	15/20	10/15	10/14	7/21	15/44	12/23	8/16	3/4
Vagystės iš asmens	32/42	31/44	30/44	26/76	28/79	30/56	25/51	20/27
Seksualiniai pažeidimai	31/23	23/19	18/15	9/17	11/17	6/7	1/1	1/1
Užpuolimai/grasinimai	25/34	13/20	17/28	13/40	15/49	10/24	6/15	8/10

Pagal apklausos duomenis respondentai, vyresni nei 50 metų amžiaus gana retai buvo aptariamų nusikaltimų aukomis. Kaip išimtis paminėtinos tik vagystės iš asmens, kur nukentėjo 30 proc. 50-59 metų amžiaus respondentų.

Seksualinių pažeidimų aukomis dažniausiai buvo jaunos 16-29 metų amžiaus moterys ir daugiausia nukentėjusiųjų buvo 16-19 metų amžiaus grupėje (31 proc.). 1997 metais atlikto tyrimo rezultatai taip pat parodė, kad nukentėjusiomis nuo šių nusikaltimų dažniausiai buvo jauno amžiaus (16-34 metų) moterys.

Tarp nukentėjusiųjų nuo vagysčių iš asmens taip pat dominuoja šio amžiaus (16-34 metų) respondentai. 1997 metais šio nusikaltimo aukomis buvo ketvirtadalis 35-44 metų amžiaus respondentų. Nukentėjusiųjų nuo šio nusikaltimo jaunų asmenų buvo beveik du kartus mažiau nei 2000 metais.

Užpuolimų/grasinimų kaip ir seksualinių pažeidimų aukomis dažniausiai, t.y. kas ketvirtas buvo 16-19 metų amžiaus respondentai (kaip ir 1997 metais Lietuvoje). Tuo tarpu plėšimų aukomis dažniau buvo labai skirtingų amžiaus grupių respondentai - 16-19 ir 40-49 metų amžiaus (po 15 proc.), kitose amžiaus grupėse pasiskirstymas gana tolygus.

Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmeniui per paskutiniuosius 5 metus pasiskirstymas pagal išsimokslinimą (procentais/absoliučiais skaičiais): **28 lentelė**

	Pradinis ir žemesnis	Vidurinis	Aukštesnysis/ aukštasis
Plėšimai	9/14	10/44	11/97
Vagystės iš asmens	23/40	27/106	30/271
Seksualiniai pažeidimai	10/12	11/28	10/60
Užpuolimai/grasinimai	14/25	13/58	12/137

Iš esmės vienodas respondentų skaičius, nepriklausomai nuo jų išsimokslinimo lygio, atsakė, jog buvo nukentėję nuo plėšimų, seksualinių pažeidimų bei užpuolimų/grasinimų. Tik vagysčių iš asmens atveju dažniau nukentėjo apklaustieji, turintys aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą negu tie, kurių išsimokslinimas yra pradinis ar vidurinis (atitinkamai 30 ir 23 proc.).

1997 metais Lietuvoje atlikta apklausa parodė, kad nukentėjusių nuo teisės pažeidimo per tiesioginį asmeninį kontaktą buvo daugiau tarp respondentų, turinčių pradinį ar žemesnį išsimokslinimą negu tarp turinčių vidurinį, aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą.

Nukentėjusiųjų nuo nusikaltimų asmeniui per paskutiniuosius 5 metus pasiskirstymas pagal gaunamų pajamų dydį (procentais/absoliučiais skaičiais): 29 lentelė

	-600 Lt	600-1100 Lt	1100+ Lt	Nenurodė
Plėšimai	11/44	10/43	9/57	11/10
Vagystės iš asmens	25/98	30/125	28/169	23/18
Seksualiniai pažeidimai	9/24	12/30	11/37	15/4
Užpuolimai/grasinimai	17/70	12/49	12/84	11/8

Atsakymai rodo, kad nuo plėšimų ir seksualinių pažeidimų nukentėjo praktiškai vienodas respondentų, kurių pajamos yra nuo 600 iki 1100 Lt ir viršija 1100 Lt, skaičius. Maksimalus kiekybinis skirtumas tarp nukentėjusiųjų nuo vagystės iš asmens: čia respondentų, kurių pajamos nuo 600 iki 1100 Lt buvo 5 proc. daugiau nei tų, kurių pajamos nesiekė 600 Lt. Tuo tarpu apklaustieji, kurių pajamos nesiekia 600 Lt dažniau nei kitų grupių respondentai tapo vagysčių iš asmens bei užpuolimų/grasinimų aukomis.

3.2 Nusikaltimų asmeniui padarymo aplinkybių charakteristika

Čia bus aptariami tyrimo duomenys, ne tik apie tai, kada ir kur buvo padaryti nusikaltimai asmeniui, bet ir apie aukos bei pažeidėjo santykius iki nusikaltimo padarymo, ginklų panaudojimo atvejus ir nusikaltimų rimtumo subjektyvus vertinimus.

Respondentų atsakymai į klausimą, kada įvyko aptariami nusikaltimai, pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais): 30 lentelė

	2000	1999	Anksčiau
Plėšimai	20/31	27/42	53/81
Vagystės iš asmens	21/86	29/120	50/203
Seksualiniai pažeidimai	32/32	27/27	41/41
Užpuolimai/grasinimai	28/56	24/49	48/98

Pagal apklausos rezultatus daugiausia respondentų, tapusių aptariamų nusikaltimų aukomis, nukentėjo ne 2000 ar 1999 metais, bet anksčiau. 1999 metais atitinkamai 7 ir 8 proc. daugiau apklaustųjų nukentėjo nuo plėšimų bei vagysčių iš asmens ir iš viso jų buvo 27 ir 29 proc. Tačiau 2000 metais respondentai dažniau tapo seksualinių pažeidimų bei grasinimų/užpuolimų aukomis - atitinkamai 5 ir 6 proc. daugiau nei 1999 metais ir tai sudarė 32 ir 28 proc. nukentėjusių respondentų.

Pagal tai, kiek kartų nukentėjusieji 1999 metais tapo aptariamų nusikaltimų aukomis, respondentai pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais):

31 lentelė

	Nežino	Kartą	Du kartus	Tris kartus	Keturis kartus	Penkis kartus ir daugiau	Neatsakė
Plėšimai		84/37	9/4	5/2		2/1	
Vagystės iš asmens	1/1	72/91	18/23	7/9	1/1	1/1	1/1
Seksualiniai pažeidimai	3/1	55/16	34/10	7/2			
Užpuolimai/grasinimai		57/29	33/17	6/3	2/1	2/1	

Apklauso duomenys rodo, jog didžioji dauguma respondentų nuo aptariamų nusikaltimų nukentėjo vieną kartą. Nors plėšimų aukomis vieną kartą tapo 84 proc. nukentėjusiųjų apklaustųjų, tačiau antrą kartą tapusių šio nusikaltimo aukomis respondentų yra mažiausiai (9 proc.). Tuo tarpu nors seksualinių pažeidimų bei užpuolimų/grasinimų aukomis tapo sąlyginai mažai visų nukentėjusių apklaustųjų (atitinkamai 55 ir 57 proc.), bet būtent nuo šių nusikaltimų respondentai dažniausiai nukentėjo antrą kartą 1999 metais (atitinkamai 34 ir 33 proc.). Tris kartus nuo aptariamų nusikaltimų nukentėjo praktiškai vienodas apklaustųjų skaičius, o nukentėjusių keturis, penkis ir daugiau kartų beveik nebuvo.

Respondentų, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų, atsakymai į klausimą, kokioje vietoje jie paskutinį kartą tapo nusikaltimo aukomis, pasiskirstė tokiu būdu (procentais/absoliučiais skaičiais):

32 lentelė

	Namie	Netoli nuo namų	Darbe	Kitoje miesto vietoje	Kitoje Lietuvos vietoje	Užsienyje	Neatsakė
Plėšimai	5/8	43/67		45/71	6/4	1/1	
Vagystės iš asmens	4/16	10/44	12/50	65/273	2/9	1/3	6/22
Seksualiniai pažeidimai	4/4	11/11	10/10	67/68	4/4	1/1	3/3
Grasinimai/užpuolimai	13/25	40/79	4/7	36/72	5/9	1/1	3/6

Pagal apklauso rezultatus dažniausiai nuo aptariamų nusikaltimų respondentai nukentėjo ne namie ar darbe, bet kitoje Vilniaus miesto vietoje (išimtis tik grasinimai/užpuolimai, kurių atveju dažniausiai respondentai nukentėjo šalia namų).

Namie apklaustieji dažniausiai nukentėjo nuo grasinimų/užpuolimų, tuo tarpu darbovietė dažniau minėjo vagysčių iš asmens bei seksualinių pažeidimų aukos. Sąlyginai nedaug respondentų aptariamų nusikaltimų aukomis tapo kitoje Lietuvos vietoje, o mažiausiai - užsienyje.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad 1997 metų tyrimo visoje Lietuvoje rezultatai rodė, jog pavojingiausia vieta, kur asmuo gali būti užpultas, apiplėštas ar tapti seksualinio teisės pažeidimo auka buvo jo namai ir arealas netoli namų - čia aukomis tapo pusė visų nukentėjusiųjų.

Vadinasi, palyginus 1997 ir 2000 metų duomenis galima konstatuoti, kad pasikeitė vietų, kuriose respondentai nukentėjo nuo aptariamų nusikaltimų, išsidėstymas, t.y. 2000 metais dažniau

nukenčiama ne namuose ar šalia jų, bet kitoje miesto vietoje. Tokie skirtumai gali būti siejami ir su didesniu Vilniaus miesto kaip Lietuvos sostinės gyventojų mobilumu.

Respondentai, nukentėję nuo aptariamų nusikaltimų, taip įvertino atskirų nusikaltimų rūšių rimtumą (procentais/absoliučiais skaičiais): **33 lentelė**

	Nežino	Labai rimtas	Gana rimtas	Nelabai rimtas	Nežino/ neatsakė
Plėšimai	1/2	35/55	38/60	25/35	3/5
Vagystės iš asmens	1/3	20/83	38/161	36/150	6/23
Seksualiniai pažeidimai	1/1	29/29	38/38	32/32	1/1
Grasinimai/užpuolimai	0/1	27/53	40/80	28/54	6/11

Dauguma respondentų, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų, juos vertino kaip gana rimtus. Apklaustųjų, manančių, kad seksualiniai teisės pažeidimai ir grasinimai/užpuolimai yra labai rimtas ir nelabai rimtas įvykis, skaičiai yra artimi ir sudaro atitinkamai 29 ir 32 proc. seksualinių pažeidimų atvejų bei 27 ir 28 proc. garsinimų/užpuolimų atvejų. Tuo tarpu plėšimus kaip labai rimtus įvykius vertino 10 proc. respondentų daugiau nei tų, kuriems šis įvykis nelabai rimtas (atitinkamai 35 ir 25 proc.). Vagysčių iš asmens atveju matomas atvirksčias rezultatas - 16 proc. daugiau apklaustųjų šį įvykį laikė nelabai rimtu nei labai rimtu (36 ir 20 proc.).

1997 metais atlikto Lietuvoje tyrimo metu vagystę iš asmens labai rimtu ir gana rimtu įvykiu laikė 60 proc. nuo jos nukentėjusių respondentų; šiuo rodikliu iš esmės skiriasi 1997 ir 2000 metų tyrimų duomenys. Be to, pastebėtina, kad aptariamus nusikaltimus 2000 metais daugiau respondentų linkę laikyti labai rimtais.

Respondentų atsakymai į klausimus apie pažeidėjų padariusių aptariamus veikas skaičių ir ginklų panaudojimo atvejus (procentais/absoliučiais skaičiais): **34 lentelė**

	Plėšimai	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/ grasinimai
Pažeidėjų skaičius (absoliučiais skaičiais/procentais)			
Vienas	46/29	70/69	83/42
Du	49/31	15/15	52/26
Trys ir daugiau	44/28	13/13	52/26
Nežino/neatsakė	20/13	3/3	14/7
Ar pažeidėjas turėjo ginklą (absoliučiais skaičiais/procentais)?			
Taip	35/21	3/3	34/17
Ne	85/54	87/86	121/61
Nežino/neatsakė	39/25	11/11	44/22
Koks tai buvo ginklas (absoliučiais skaičiais)?			
Peilis	13	1	13
Šaunamasis ginklas	6		4
Kitas ginklas/strypas	10		7
Kažkas, kas buvo panaudota kaip ginklas	9	2	9
Ar ginklas buvo panaudotas (absoliučiais skaičiais)?			
Taip	19	3	13
Ne	13		4

Nežino/neatsakė	1		3
-----------------	---	--	---

Daugiausia respondentų, tapusių seksualinių pažeidimų (69 proc.) ir užpuolimų/grasinimų (42 proc.) aukomis, nukentėjo nuo vieno pažeidėjo. Plėšimų atveju skriaudėjų skaičiai pasiskirstė gana tolygiai, tačiau apklaustieji truputį dažniau nukentėjo nuo dviejų nei nuo vieno ar trijų ir daugiau pažeidėjų. 1997 metais atlikto Lietuvoje tyrimo metu nustatyta, kad dažniausiai pasitaikantis skriaudėjų skaičius buvo trys ir daugiau žmonių.

Pažeidėjai, nuo kurių nukentėjo respondentai, su savimi turėjo ginklą gana retai. Dažniausiai ginkluoti buvo užpuolikai plėšimų atvejais - 21 nuošimtis respondentų į šį klausimą atsakė teigiamai. Užpuolimų/grasinimų atveju ginklą turėjo 17 proc. pažeidėjų. Tačiau nemažai respondentų negalėjo pasakyti/nežinojo, ar pažeidėjai buvo ginkluoti.

Dažniausiai kaip pažeidėjų turimas ginklas buvo nurodomas peilis (jį turėjo 27 pažeidėjai). Neretai skriaudėjai turėjo strypus arba kitus daiktus, kuriuos galėjo panaudoti kaip ginklus prieš aukas (atitinkamai 17 ir 20 pažeidėjų). Šaunamuosius ginklus turėjo santykinai nedaug - 10 pažeidėjų.

Pastebėtina, kad plėšimų atveju iš 35 paminėtų užpuolikų, turėjusių ginklą, realiai jį panaudojo 19 asmenų. Šis rodiklis didesnis nei užpuolimų/grasinimų atveju - tuomet iš 34 ginklą turėjusių pažeidėjų jį faktiškai panaudojo 13, t.y. praktiškai kas trečias.

Tuo tarpu nuo seksualinių pažeidimų nukentėję moterys nurodė, jog tik 3 pažeidėjai turėjo kokios nors rūšies ginklą. Tačiau visais atvejais turėję ginklą pažeidėjai jį panaudojo prieš aukas - vieną kartą tai buvo peilis, o du kartus - kažkoks daiktas, kuris buvo panaudotas kaip ginklas. Šie duomenys visiškai skiriasi nuo 1997 metais gautų rezultatų: tuomet pagal respondentų atsakymus seksualinių pažeidimų atvejais jokie ginklai nebuvo naudojami.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokie buvo **aukos ir pažeidėjo santykiai iki nusikaltimo padarymo (kalbėta apie paskutinį incidentą)**. Duomenys pasiskirstė tokiu būdu (procentais):

35 lentelė

	Plėšimai	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/grasinimai
Nepažinojo užpuolikų	78/122	66/67	60/120
Pažinojo iš matymo	11/18	11/11	18/35
Žinojo vardą	2/3	21/21	16/32
Nematė pažeidėjo	5/8	-	2/4
Neatsakė	2/4	1/1	4/8

Didžioji dauguma respondentų, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų, nepažinojo užpuolikų. Plėšimų atveju beveik keturi penktadaliai (4/5) pažeidėjų nebuvo žinomi aukoms. Santykinai mažiausiai - trys penktadaliai (3/5) - respondentų, nukentėjusių nuo užpuolimų/grasinimų nepažinojo skriaudėjų, bet atitinkamai 18 ir 16 proc. apklaustųjų nurodė, kad pažinojo užpuoliką iš matymo arba žinojo jo vardą. Tyrimo duomenys taip pat parodė, kad

daugiausia aukų - net penktadalis moterų, žinojusių pažeidėjo vardą, buvo seksualinių pažeidimų atveju.

Pažįstami pažeidėjai, nuo kurių nukentėjo respondentai seksualinių pažeidimų bei grasinimų/užpuolimų atvejais, pasiskirstė taip (absoliučiais skaičiais): **36 lentelė**

	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/grasinimai
Sutuoktinis, partneris (tuo metu)	1	2
Buvęs sutuoktinis, buvęs partneris (tuo metu)	2	7
Vaikinas, mergina (tuo metu)	3	2
Buvęs vaikinai, buvusi mergina (tuo metu)	-	-
Giminaitis	-	4
Artimas draugas	6	9
Bendradarbis	9	2
Kitas asmuo	3	9

Daugiausia nuo seksualinių pažeidimų nukentėjusių moterų, pažinojusių skriaudėją, tapo bendradarbių ir artimų draugų neteisėto elgesio aukomis. Nuo bendradarbių daugiausia nukentėjo 25-29 ir 30-39 metų amžiaus moterys (atitinkamai 100 ir 40 proc.). Artimus draugus dažniausiai minėjo 20-24 ir 30-39 metų amžiaus nukentėję respondentės (atitinkamai 67 ir 40 proc.). Grasinimų/užpuolimų atvejais dažniausiai buvo minimi artimi nukentėjusiųjų draugai bei buvę sutuoktiniai, buvę partneriai. Nuo artimų draugų vyrai nukentėjo beveik šešis kartus dažniau negu moterys (atitinkamai 58 ir 10 proc.). Tačiau nuo buvusių sutuoktinių, buvusių partnerių nukentėjo tik moterys (35 proc.), o daugiausia jų buvo 30-39 metų amžiaus grupėje (67 proc.).

Moterys, nukentėję nuo seksualinių pažeidimų, gana skirtingai vertino šio įvykio esmę. Dažniausiai jos teigė, kad tai buvo nepadorus smurtas (43 proc.) arba įžeidžiantis elgesys (37 proc.). Santykinai nedaug nukentėjusiųjų įvykį vertino kaip išžaginimą arba bandymą išžaginti (atitinkamai 5 ir 13 proc.). Pastebėtina, jog 3 proc. moterų nežinojo, kaip įvertinti jų atžvilgiu padarytą veiką. 56 proc. moterų nurodė, kad neteisėtas elgesys jų atžvilgiu laikytinas nusikaltimu.

3.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai apie nusikaltimus asmeniui bei jų priežastys

Respondentai, kurie nukentėjo nuo aptariamų nusikaltimų ir patys pranešė apie šį įvykį (arba tai už juos padarė kiti asmenys) policijai, pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

37 lentelė

	Taip	Ne	Neatsakė
Plėšimai	41/64	59/89	2/4
Vagystės iš asmens	18/74	77/323	5/23
Seksualiniai pažeidimai	7/7	92/93	
Grasinimai/užpuolimai	25/50	70/139	5/9

Didesnė dalis respondentų, tapusių aptariamų nusikaltimų aukomis ir juos vertinančių kaip labai rimtus, nepranešė apie šį įvykį policijai. Didžiausias skirtumas - 13,1 karto - tarp pranešusių bei nepranešusių apie seksualinį pažeidimą, mažiausias - 1,43 karto - tarp pranešusių bei nepranešusių apie plėšimą. Toks didelis moterų, nepranešusių apie seksualinius pažeidimus,

skaičius aiškintinas tuo, jog dauguma nukentėjo nuo artimų ir pažįstamų žmonių. Be to, neretai informuoti policiją vengiama ir dėl neigiamo aplinkinių požiūrio į seksualinių pažeidimų aukas ("pati kalta").

1997 metais taip pat daugiausia apklaustųjų, tapusių plėšimo aukomis, apie įvykį pranešė policijai, o mažiausiai linkę apie įvykį policiją informuoti buvo asmenys, tapę seksualinio pobūdžio pažeidimų aukomis.

Pastebėtina, kad dažniausiai apie plėšimus policijai pranešė respondentai, kurių pajamos nuo 600 iki 1100 Lt arba viršija 1100 Lt (atitinkamai 53 ir 42 proc.). Vagysčių iš asmens atveju respondentai pasiskirstė labai tolygiai - po 17, 18 proc. Įdomi tendencija matoma seksualinių pažeidimų atveju - dažniausiai apie šias veikas pranešė mažiausias (iki 600 Lt) pajamas gaunančios nukentėjusios respondentės ir jų buvo 13 proc. Tuo tarpu apie įvykį policijai nepranešė nė viena moteris, kurios pajamos viršijo 1100 Lt.

Seksualinių pažeidimų atveju apie įvykį dažniausiai pranešė 30-39 metų amžiaus nukentėję respondentės (12 proc.). Tuo tarpu nė viena 16-19 metų amžiaus nukentėjusioji nesikreipė į policiją.

Priežastys, dėl kurių nukentėję respondentai apie įvykį informavo policiją (procentais/absoliučiais skaičiais): **38 lentelė**

Atsakymai	Plėšimai	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/grasinimai
Norėta atgauti nuosavybę	48/31	14/1	16/8
Dėl draudimo	-	-	-
Apie nusikaltimus turi būti pranešta	25/16	29/2	36/18
Surasti/nubausti pažeidėją	50/32	14/1	44/22
Kad tai daugiau nepasikartotų	16/10	14/1	30/15
Gauti pagalbą	22/14	43/3	20/10
Gauti kompensaciją	6/4	-	-
Kita	6/4	29/2	14/7

Pranešimo apie įvykį policijai priežastys pagal aptariamus nusikaltimų rūšis pasiskirsto gana netolygiai. Plėšimų atveju dominuoja noras, kad būtų surasti/nubausti pažeidėjai ir atgauta prarasta nuosavybė (atitinkamai 50 ir 48 proc.). Seksualinių pažeidimų atveju dažniausiai minėtas noras gauti iš policijos pagalbą (43 proc.), o užpuolimų/grasinimų atveju - pažeidėjo suradimas bei nubaudimas (44 proc.).

1997 metais atliktas tyrimas parodė, kad pagrindinė pranešimo policijai priežastis buvo noras, jog pažeidėjai būtų surasti/nubausti, po jos minėtas siekis, kad tai daugiau nepasikartotų bei noras atgauti nuosavybę.

2000 metais kaip ir 1997 metais respondentai rečiau minėjo norą gauti kompensaciją bei draudimo išmoką kaip pranešimo apie aptariamus nusikaltimus priežastis. Taigi esminių

pasikeitimų ar skirtumų nepranešimo policijai duomenų išsidėstyme 1997 ir 2000 metais negalima konstatuoti.

Respondentų atsakymai į klausimą, kodėl jie nesikreipė į policiją, pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **39 lentelė**

Atsakymai	Plėšimai	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/grasinimai
Nebuvo labai rimtas įvykis	26/23	26/24	22/31
Pats išsprendė problemą	4/4	9/8	12/17
Ne policijos darbas	8/7	10/9	12/16
Pranešė kitoms tarnyboms	-	-	-
Mano šeima tai išsprendė	1/1	6/6	8/11
Neturėjo draudimo	-	1/1	-
Policija negalėtų nieko padaryti	37/33	28/26	20/28
Policija nieko nedarytų	28/25	18/17	23/32
Bijo/nemėgsta policijos	11/10	11/10	10/14
Nedrįso	12/11	16/15	12/16
Kita	8/7	20/19	9/12

Dažniausiai policijai apie įvykį nepranešama, nes manoma, jog policija nieko negalėtų padaryti. Dažniausiai ši priežastis minėta plėšimų bei seksualinių pažeidimų atveju - atitinkamai 37 ir 28 proc. Neretai policija neinformuojama ir todėl, kad respondentų įsitikinimu, ji nieko nedarytų (plėšimų atveju - 28, o užpuolimų/grasinimų - 23 proc.). Šios priežastys dažniausiai buvo minimos ir 1997 metais Lietuvoje atliktos apklausos metu. Tačiau tuomet ypač didelis pesimizmas dėl policijos veiklos buvo stebimas seksualinių pažeidimų, o 2000 metais - plėšimų atveju.

Atkreiptinas dėmesys į tai, jog 2000 metais respondentai dažnai policijai nepranešė apie nusikaltimus todėl, kad, jų nuomone, tai nebuvo labai rimtas įvykis (greičiau vaikų pokštas, apklaustieji nieko neprarado), tuo tarpu 1997 metais šią priežastį minėjo nedidelis respondentų skaičius.

3.4 Nuomonė apie policijos darbą

Respondentų, pranešusių apie nusikaltimą asmeniui, nuomonė apie policijos darbą pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **40 lentelė**

	Nepatenkintas	Patenkintas	Neatsakė
Plėšimai	50/32	50/28	-
Seksualiniai pažeidimai	43/3	43/3	14/1
Užpuolimai/grasinimai	44/22	56/27	-

Plėšimų bei seksualinių pažeidimų atveju respondentų, pranešusių apie įvykį policijai ir patenkintų arba nepatenkintų jos darbu buvo po lygiai (po 50 ir 43 proc.). Užpuolimų/grasinimų atveju patenkintų policijos darbu buvo 12 proc. daugiau negu nepatenkintų (atitinkamai 56 ir 44 proc.).

1997 metais, palyginus su 2000 metais, nuo plėšimų nukentėjusiųjų apklaustųjų, patenkintų policijos darbu, buvo 9,3 proc. mažiau, o nepatenkintų - atitinkamai 9,3 proc. daugiau.

Nepatenkintos policijos veikla 1997 metais buvo beveik visos nukentėję nuo seksualinių pažeidimų moterys.

Taigi lyginant 1997 ir 2000 metų viktimologinės apklausos duomenis pastebima, kad daugiau policijos darbu patenkintų respondentų, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų ir apie juos pranešusių policijai, buvo 2000 metais.

Neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys (respondentų atsakymai procentais/absoliučiais skaičiais): **41 lentelė**

Atsakymai	Plėšimai	Seksualiniai pažeidimai	Užpuolimai/grasinimai
Nepakankamai padarė tiriant įvykį	53/17	33/1	27/6
Nebuvo suinteresuota	47/15	67/2	45/10
Nesurado pažeidėjo	63/20	-	41/9
Negražino mano nuosavybės	28/9	-	5/1
Nepakankamai mane informuodavo	3/1	33/1	9/2
Nekorektiškai su manimi elgėsi	6/2	33/1	18/4
Ilgai neatvažiavo	16/5	-	5/1
Kita	6/2	-	14/3

Priežastys, dėl kurių neigiamai vertinamas policijos darbas, pasiskirstė gana netolygiai. Plėšimų atveju respondentai dažniausiai neigiamai policijos darbą vertino dėl to, kad ji nesurado pažeidėjo ir apskritai nepakankamai padarė, kad iširtų nusikaltimą (atitinkamai 63 ir 53 proc.). Seksualinių pažeidimų atveju dominavo policijos nesuinteresuotumas (du trečdaliai nukentėjusiųjų nurodė šią priežastį), o užpuolimų/grasinimų atveju - taip pat nesuinteresuotumas bei pažeidėjo neradimas (atitinkamai 45 ir 41 proc.).

1997 metais pagrindinės neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys taip pat buvo nesuinteresuotumas, nepakankamas uolumas ir teisės pažeidėjo nesuradimas.

Kaip ir 1997 metais, taip ir 2000 metais labai daug respondentų, nukentėjusių nuo seksualinių pažeidimų ir užpuolimų/grasinimų, nurodė nekorektišką policijos elgesį kaip svarbią neigiamo jos darbo vertinimo priežastį (atitinkamai 33 ir 18 proc.).

Iš esmės galima teigti, kad neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys buvo tos pačios tiek 1997 metais, tiek ir 2000 metais.

3.5 Specializuotų tarnybų, padedančių nusikaltimų aukoms, darbo vertinimas

Lietuvoje, kaip ir kitose valstybėse, yra įsteigtos tarnybos (nevyriausybinių organizacijų), kurios padeda nusikaltimų aukoms, suteikdamos ne tik įvairią informaciją, bet ir praktinę bei emocinę paramą. Vilniaus mieste aktyviausiai veikia šie pagalbos nusikaltimų aukoms (ir ne tik joms) centrai: Vilniaus moterų namų Krizių centras, padedantis smurtą ir prievartą patiriančioms moterims, Jaunimo psichologinės pagalbos centras ir kt.⁶ Vilniaus miesto respondentų buvo

⁶ Duomenys iš mokslinio leidinio "Nusikaltimų aukų socialinė situacija ir teisinė apsauga Lietuvoje". Vilnius, 1999 m.

klausta, ar jiems padėjo panašios specializuotos tarnybos. Atsakymai pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

42 lentelė

	Nežino	Taip	Ne	Neatsakė
Plėšimai	12/18	3/5	82/129	3/5
Seksualiniai pažeidimai	26/26	4/4	69/70	1/1
Užpuolimai/grasinimai	12/24	6/11	75/150	7/14

Absoliuti dauguma respondentų, t.y. nuo 69 proc. seksualinių pažeidimų srityje iki 82 proc. plėšimų atveju, nukentėjusių nuo aptariamų nusikaltimų, iš minėtų specializuotų tarnybų pagalbos negavo. Didžiausias skaičius apklaustųjų, nurodžiusių, jog jiems šios tarnybos padėjo, buvo nukentėjusiųjų nuo užpuolimų/grasinimų (6 proc.). Tokį žemą pagalbos lygį greičiausiai lemia mažos nusikaltimų aukoms padedančių nevyriausybinių organizacijų finansinės galimybės, nepakankamai aktyvi jų veikla bei darbuotojų kvalifikacijos stoka.

Atsakymai į klausimą, ar specializuotos pagalbos nusikaltimų aukoms tarnybos galėtų būti naudingos, pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

43 lentelė

	Nežino	Ne	Taip	Neatsakė
Plėšimai	25/38	23/35	47/72	5/7
Seksualiniai pažeidimai	29/20	26/18	40/28	6/4
Užpuolimai/grasinimai	27/51	21/40	45/84	7/14

Pusė respondentų nurodė, kad tokių tarnybų pagalba jiems būtų naudinga. Ketvirtadalis apklaustųjų teigė priešingai. Tuo tarpu 1997 metais atlikto visoje Lietuvoje tyrimo duomenimis taip manančių buvo daugiau - du trečdaliai nuo aptariamų nusikaltimų nukentėjusių respondentų. Iš to galima daryti tam tikrą prielaidą, kad padidėjo specializuotų tarnybų, teikiančių pagalbą nusikaltimų aukoms, poreikis.

4. Saugumo jausmas, nusikaltimų baimė ir efektyviausi jaunimo nusikalstamumo mažinimo būdai

Šioje ataskaitos dalyje analizuojami tarpusavyje susiję dalykai: žmogaus saugumas jo gyvenamojoje vietoje, nuo kurio paprastai priklauso ir baimės tapti nusikaltimo auka stiprumas bei respondentų nuomonė, kokie yra efektyviausi augančio jaunimo nusikalstamumo mažinimo būdai.

Kadangi vienur žmonės veikia kartu ir stengiasi vienas kitam padėti, o kitur jie dažniausiai gyvena kiekvienas sau, tyrimo metu siekta nustatyti, ar žmonės apklausiamųjų gyvenamoje vietovėje linkę vieni kitiems padėti, ar ne. Atsakymai pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

44 lentelė

Dažniausiai vieni kitiems padeda	17/262
Daugiausiai gyvena kiekvienas sau	53/802
Yra ir tokių, ir tokių	27/406
Neatsakė/Nežino	4/56

Daugiau nei pusė respondentų savo gyvenamojoje vietoje gyvenančius žmones apibūdina kaip dažniausiai besirūpinančius savimi (53 proc.), o ne padedančius vieni kitiems. Tuo tarpu

1997 metais atliktas visoje Lietuvoje tyrimas parodė, jog nors daugiausia gyvenančių sau buvo didžiausias procentas (39 proc.), bet tai - 14 proc. mažiau nei 2000 metais Vilniaus mieste. Teigtina, kad 2000 metais respondentai manė esant didesnę susvetimėjimo lygį jų gyvenamojoje vietoje, nes tik 17 proc. apklaustųjų nurodė, kad gyvena tarp žmonių, kurie dažniausiai vieni kitiems padeda.

Respondentų taip pat klausta, ar jie **saugiai jaučiasi tamsiu paros metu vaikščiodami savo gyvenamojoje teritorijoje ir būdami vakarais vieni namuose**. Gauti šie rezultatai (procentais/absoliučiais skaičiais):

45 lentelė

	Vaikščiodami savo gyvenamojoje vietoje tamsiu paros metu	Būdami vieni namuose
Labai saugiai	5/69	18/272
Gana saugiai	28/422	46/708
Gana nesaugiai	41/630	28/426
Labai nesaugiai	23/352	5/81
Neatsakė	3/53	3/39

Daugiau respondentų jaučiasi gana nesaugiai ir labai nesaugiai nei labai saugiai ar gana saugiai. Pastebėtina, kad tik 1/20 dalis (5 proc.) respondentų labai saugiai jaučiasi vaikščiodami tamsiu paros metu savo gyvenamojoje vietoje.

1997 metų tyrimo duomenimis labai saugiai ir gana saugiai jautėsi beveik pusė (46 proc.) visų Lietuvoje apklaustų žmonių, o tai 14 proc. daugiau nei 2000 metais Vilniaus mieste. Vadinasi, Vilniaus miesto gyventojai 2000 metais tamsiu paros metu vaikščiodami savo gyvenamojoje vietoje jautėsi mažiau saugūs nei 1997 metais apklausti Lietuvos žmonės.

Pagal 2000 metų apklausos duomenis Vilniuje būdami vieni vakarais namuose dauguma respondentų jautėsi labai saugiai ir gana saugiai (atitinkamai 18 ir 46 proc.), o gana nesaugiai ir labai nesaugiai jautėsi trečdalis apklaustųjų. Tačiau akivaizdu, kad būdami vieni vakarais namuose respondentai jautėsi žymiai saugiau nei vaikščiodami savo gyvenamojoje Vilniuje vietoje tamsiu paros metu.

Respondentų buvo klausta, **ar jie mano, kad į jų gyvenamąjį būstą per ateinančius metus gali kas nors įsilaužti**. Gauti šie rezultatai (procentais/absoliučiais skaičiais):

46 lentelė

Labai tikėtina	8/115
Tikėtina	49/750
Netikėtina	20/311
Neatsakė/Nežino	23/350

Nors vakarais būdami vieni savo namuose dauguma respondentų jautėsi saugiai, tačiau net 57 jų proc. nurodė, kad labai tikėtina ir tikėtina, jog kitais metais jie gali tapti įsilaužiamosios vagystės aukomis. Tuo netikėjo tik penktadalis respondentų. Vyrų ir moterų nuomonė apie įsilaužimo tikimybę analogiška. Pagal amžiaus grupes, užimtumą ir gaunamas pajamas

respondentų atsakymai taip pat labai tolygiai pasiskirstė, tačiau turintys vidurinį ir aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą dažniau teigė, kad tikėtina tapti įsilaužiamosios vagystės aukomis per artimiausius 12 mėnesių. Šie duomenys taip pat rodo, kad respondentai nesijaučia saugūs savo gyvenamojoje vietoje.

1997 metais 51 nuošimtis respondentų nurodė, kad labai tikėtina ir tikėtina, jog į jų namus per artimiausius 12 mėnesių kas nors bandys įsilaužti, o 26 proc. atsakė neigiamai. Taigi esminių skirtumų šiuo požiūriu tarp 1997 ir 2000 metų tyrimų rezultatų nepastebėta.

Saugumo jausmas neatsiejamas nuo **policijos galimybių kontroliuoti nusikalstamumą**. Todėl respondentų klausta, kaip jie vertina policijos darbą šioje srityje. Atsakymai pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

47 lentelė

Labai gerai	1/18
Greičiau gerai	30/456
Greičiau blogai	39/598
Labai blogai	11/173
Neatsakė	18/281

Pusė respondentų teigė, kad policija greičiau blogai ir labai blogai dirba kontroliuodama nusikalstamumą apklaustųjų gyvenamojoje vietoje. Tik trečdalis policijos veiklą vertino labai gerai ir gerai. Vyrų ir moterų nuomonės pasiskirstė tolygiai. Dirbantieji policijos veiklą kontroliuojant nusikalstamumą vertino geriau nei senatvės pensininkai bei neįgalieji. Pažymėtina, kad daugiausia respondentų (43 proc.), turinčių aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą policijos veiklą vertino greičiau blogai nei gerai.

1997 metais daugiau kaip pusė respondentų policijos veiklą vertino blogai, teigiamai ją įvertino tik kas septintas apklaustasis. Vadinas, iš esmės neigiamas policijos darbo kontroliuojant nusikalstamumą respondentų gyvenamojoje vietoje vertinimas nepakito.

Apklausoje metu siekta išsiaiškinti respondentų nuomonę ir šiuo klausimu: **ar policija daro viską, ką gali, kad padėtų žmonėms ir yra pasirengusi pasiūlyti jiems savo paslaugas**. Respondentų atsakymai pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

48 lentelė

Visiškai sutinku	4/61
Greičiau sutinku	28/419
Greičiau nesutinku	43/653
Visiškai nesutinku	13/199
Neatsakė/Nežino	13/194

Tenka konstatuoti, kad daugiau kaip pusė respondentų greičiau arba visiškai nesutinka su tuo, jog policija daro viską, ką gali, kad padėtų žmonėms ir yra pasirengusi pasiūlyti jiems savo paslaugas. Tik 4 proc. respondentų visiškai sutiko su šiuo teiginiu ir tai rodo labai kritišką, net neigiamą požiūrį į policiją kaip respondentų saugumo garantą.

Kadangi jaunimo nusikalstamumas nuolat auga ir sukelia nemažai rūpesčių, tyrimo metu siekta išsiaiškinti, kokie galimi **efektyviausi jaunimo nusikalstamumo mažinimo būdai ir priemonės**. Gauti šie rezultatai (procentais/absoliučiais skaičiais): **49 lentelė**

Daugiau drausmės iš tėvų pusės/gerai atliekamos tėvų pareigos	51/771
Daugiau drausmės mokykloje/geresnis švietimas	30/467
Skurdo mažinimas/darbo vietų skaičiaus didinimas	59/902
Geresnė policijos veikla/didesnės policijos pajėgos	21/328
Griežtesnės baudmės už nusikaltimus	14/212
Kita	0,2

Svarbiausia jaunimo nusikalstamumo mažinimo priemonė, respondentų nuomone, yra skurdo valstybėje mažinimas, nes išsprendus minėtą problemą daugiau lėšų būtų skiriama šios amžiaus grupės reikmėms (59 proc.). Dažnai atsakymuose minimas ir griežtesnis auklėjimas bei drausmė mokykloje (atitinkamai 51 ir 30 proc.). Kita vertus, nemaža dalis (14 proc.) respondentų kaip efektyviausią jaunimo nusikalstamumo mažinimo priemonę nurodė bausmių už padarytus nusikaltimus didinimą (14 proc.), nors daugelis kriminologinių tyrimų rodo, kad tai paprastai nepasiteisina, o dažniau skatina recidyvinį nusikalstamumą.

5. Vartotojų apgaulinėjimo ir korupcijos charakteristika

5.1 Vartotojų apgaulinėjimas

Vartotojų apgaulinėjimas yra pakankamai dažnas reiškinys. 40 proc. respondentų nurodė, jog tapo šio teisės pažeidimo aukomis. Vyrai ir moterys praktiškai vienodai dažnai, t.y. 38 proc. vyrų ir 42 proc. moterų, buvo apgauti. Daugiausia nekentėjusiųjų buvo 25-29 ir 40-49 metų amžiaus grupėse - atitinkamai 50 ir 49 proc. bei tarp aukštąjį išsimokslinimą turinčių respondentų - 46 proc. Manytina, jog šių grupių atstovai dažniau tampa aukomis dėl to, jog yra aktyvesni vartotojai, t.y. dažniau perka prekes bei paslaugas. Tokios tendencijos vyravo ir 1997 metais.

Apklausoje duomenys parodė, kad pagal gaunamas pajamas respondentai praktiškai pasiskirsto vienodai. Vartotojų apgaulės aukomis tapo 41 proc. respondentų, kurių pajamos yra iki 600 Lt ir nuo 600 iki 1100 Lt, 42 proc., kurių pajamos viršijo 1100 Lt. Tuo tarpu 1997 metais tarp patyrusių apgaulę vartotojų santykinai daugiau buvo respondentų, turinčių didžiausias pajamas. Tačiau dirbantieji 1999 metais nukentėjo dažniau nei senatvės pensininkai arba neįgalieji (atitinkamai po 44 ir 31 proc.).

Aplinkybės, parodančios **kur paskutinį kartą 1999 m. vartotojai buvo apgauti** pasiskirsto taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **50 lentelė**

Statybos bei remonto darbai	4/23
Autoserviso paslaugos	5/32
Viešbutis, restoranas, baras	5/32
Parduotuvė	60/369
Kita	24/148
Neatsakė	2/12

Tyrimo duomenys, rodantys, kad dažniausiai respondentai būna apgaunami parduotuvėse (60 proc.), o ne kavinėse, restoranuose ir kitose vietose, gali būti pagrįsti, nes ir statistika rodo, jog dauguma gyventojų maksimalią gaunamų pajamų dalį kol kas išleidžia maisto ir kitoms būtiniausioms vartojimo prekėms įsigyti.

Parduotuvėse moterys apgaunamos dažniau negu vyrai - atitinkamai 65 ir 50 proc. respondentų. Dažniausiai čia apgaunami 16-19 metų amžiaus vartotojai, kurie, matyt, yra mažiau pastabūs bei dėmesingi. Analogiški rezultatai buvo gauti ir 1997 metais Lietuvoje atliekant viktimologinį tyrimą.

Pažymėtina, kad kaip ir 1997 metų tyrimo atveju tarp kitų vartotojų apgaulės vietų dominavo turgus, kurį nurodė 17 proc. respondentų. Daugiausia apgautųjų buvo vyresni nei 70 metų amžiaus (35 proc.), turintys pradinį ar žemesnį išsimokslinimą (28 proc.) ir tie, kurių pajamos nesiekia 600 Lt (22 proc.). Labai tikėtina, kad šie duomenys atspindi realią situaciją, kadangi turguje paprastai galima pigiau nei parduotuvėje įsigyti vartojimo prekių, o tuo naudojasi mažiausiais pajamas turintys respondentai.

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad iš visų apgautų vartotojų tik 2 proc. apie įvykį pranešė policijai ir 4 - kitai valstybinei, pavyzdžiui, Vartotojų teisių gynimo tarnybai arba privačiai tarnybai. 1997 metais pranešusiųjų apie apgaulę buvo 3 proc.. Pranešę apie apgaulę respondentai pagal amžių, pajamas bei kitas charakteristikas pasiskirsto gana tolygiai, todėl sunku išskirti dominuojančias tendencijas. Toks nedidelis pranešusiųjų apie įvykį respondentų skaičius rodo, jog jie šio incidento nelinkę laikyti labai rimtu teisės pažeidimu arba tiesiog nesitiki kompetentingų institucijų pagalbos.

5.2 Korupcija

22 proc. respondentų teigiamai atsakė į klausimą, ar per 1999 m. koks nors valdžios pareigūnas iš jų prašė ar tikėjosi gauti kyšį už atliktą paslaugą. 1997 metais teigiamai atsakiusiųjų buvo truputį mažiau - 11 proc. respondentų. 72 proc. atsakė neigiamai, o 6 - proc. neatsakė į pateiktą klausimą.

Daugiausia teigiamai atsakiusių respondentų yra 20-24 ir 30-39 metų amžiaus (atitinkamai 33 ir 32 proc.). Iš vyresnio amžiaus respondentų daug rečiau prašyta ar tikėtasi kyšio: 9 proc. 60-69 ir vyresnių nei 70 metų amžiaus apklaustųjų atsakė teigiamai. Pažymėtina, kad dažniausiai kyšio prašoma arba jo tikimasi iš dirbančių apklaustųjų (28 proc.). Tuo tarpu tik 9 proc. senatvės pensininkų bei neįgaliųjų į klausimą atsakė teigiamai. Greičiausiai tai sietina su mažesnėmis šio amžiaus grupių respondentų pajamomis ir tuo, jog jie rečiau susiduria su įvairiais tarnautojais.

Aukštesnįjį arba aukštąjį išsimokslinimą ir didesnes pajamas turintys respondentai taip pat dažniau buvo prašomi duoti kyšį arba iš jų to buvo tikimasi (atitinkamai 27 ir 28 proc.) negu

žemesnį išsimokslinimą ar mažesnes pajamas turintys asmenys (17 proc. asmenų, kurių pajamos mažesnės nei 600 Lt į klausimą atsakė teigiamai).

Respondentai, teigiamai atsakę į klausimą, **dažniausiai minėjo šiuos tarnautojus**, kurie prašė ar tikėjosi gauti kyšį (procentais/absoliučiais skaičiais):

51 lentelė

Gydytojai/medicinos seserys	30//103
Policijos pareigūnai	22/76
Valstybės tarnautojai	10/35
Muitinės pareigūnai	9/32
Mokytojai/dėstytojai	7/23

Gydytojų/medicinos seserų dominavimą (30 proc.) galima aiškinti tuo, kad gyventojai dažnai susiduria su sveikatos apsaugos problemomis nei, tarkime, muitinės pareigūnų veikla. Be to, vykstant sveikatos sistemos reformai atsiranda įvairių spragų, kurios leidžia gydytojams/medicinos seserims prašyti bei tikėtis kyšių. Pažymėtinas ir neigiamas sovietinis palikimas - deklaruotas nemokamas gydymas iš esmės realiai kainavo, t.y. neretai mokėta gydytojui asmeniškai. Iš dalies ši tradicija išliko ir iki šiol.

Didelis policijos pareigūnų, prašiusių ar tikėjusių gauti kyšį, skaičius (22 proc.) paaiškintinas tuo, jog Vilniaus mieste padaroma nemažai nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų, kuriuos privalantys tirti policijos pareigūnai naudojami gyventojų suinteresuotumu greitai išsiaiškinti pažeidėją.

1997 metais respondentai dažniausiai minėjo šiuos tarnautojus, kurie tikėjosi ar prašė kyšio: policijos pareigūnus (32 proc.), valdininkus/valstybės tarnautojus (25 proc.), muitinės pareigūnus (25 proc.). Pastebėtina, kad palyginus 2000 metų tyrimo duomenis policijos pareigūnai rečiau tikėjosi arba prašė kyšio.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad tik 0,6 proc. respondentų arba kitų asmenų pranešė apie kyšio reikalavimą policijai, 0,3 proc. informavo kitas valstybės, pavyzdžiui, Specialiųjų tyrimų tarnybą, arba privačias tarnybas. Tačiau dėl tokio nedidelio pranešusiųjų apie korupciją respondentų skaičiaus negalima daryti išvadų apie tai, kokie asmenys labiau linkę pranešti apie kyšių reikalavimo atvejus. 1997 metais daugiau respondentų, t.y. 3, 4 proc., apie šį įvykį pranešė policijai.

Tuo tarpu **nepranešimo apie kyšių reikalavimą priežastys** pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais):

52 lentelė

Pats išsprendžiau šią problemą	34/113
Į tai buvo įtraukta policija	4/14
Neišdrįsau	8/28
Neverta pranešti	19/62
Kaltininkas man žinomas	5/15
Policija nebūtų nieko dariusi	10/33
Nenorėjau, kad apie įvykį sužinotų kiti	9/29
Pranešiau kitoms tarnyboms	0/1

Bijau/nemėgstu policijos	1/4
Neturėjau laiko/daug vargo	4/13
Nenaudinga	7/24

Patys šią problemą dažniausiai sprendžia dirbantys (40 proc.), turintys aukštąjį išsimokslinimą (40 proc.) bei turintys didesnes nei 1100 Lt pajamas respondentai. Galima manyti, kad šių grupių apklaustieji turi daugiau finansinių ir intelektinių galimybių savarankiškai išspręsti kyšio reikalavimo klausimą ir jiems tiesiog paprasčiau nesikreipti į valdžios institucijas.

Specifine tvarka pasiskirstė respondentai, kurie nepranešė apie korupciją dėl to, jog kaltininkas jiems buvo žinomas. Čia dominavo vyresni nei 70 metų amžiaus asmenys (33 proc.), turintys pradinį arba žemesnį išsimokslinimą (28 proc.), senatvės pensininkai arba neįgalieji (32 proc.) bei tie, kurių pajamos nesiekia 600 Lt.

Analizuojant pranešusių apie kyšio prašymą respondentų pasiskirstymą pagal amžių galima teigti, kad didžiausi pesimistai yra jauni respondentai: atitinkamai 32 ir 18 proc. 16-19 metų amžiaus apklaustųjų sakė, kad neverta pranešti apie šį įvykį policijai arba nepranešė dėl to, kad policijai vis tiek nieko nedarytų. Tuo tarpu po 16 proc. 50-59 metų amžiaus respondentų minėjo, jog pranešti nenaudinga arba jie nedrįso to padaryti.

Tyrimo metu taip pat buvo siekiama išsiaiškinti, kaip pasiskirsto respondentų nuomonė apie **asmenis, kuriems reikėtų duoti kyšį norint gauti kokią nors paslaugą**. Gauti šie duomenys (procentais/absoliučiais skaičiais):

53 lentelė

PAREIGŪNAI	Nežino	Tikėtina	Netikėtina	Neatsakė
Seimo nariai	21/320	62/946	16/239	1/21
Ministerijų pareigūnai	21/321	63/969	14/215	1/21
Renkami miesto Tarybos nariai	25/388	57/864	17/253	1/21
Kiti savivaldybės tarnautojai	23/346	62/940	14/217	2/23
Muitinės pareigūnai	15/227	76/1160	8/119	1/20
Policijos pareigūnai	15/225	73/1119	11/163	1/19
Mokesčių inspekcijos dabuotojai	22/329	66/1003	11/173	1/21
Gydytojai/medicinos seserys	11/162	75/1142	13/199	2/23
Inspektoriai	26/395	60/918	12/189	2/24
Mokytojai/dėstytojai	19/292	54/824	25/387	2/23
Teismo darbuotojai	18/279	70/1072	10/153	1/22
Privatus sektoriaus darbuotojai	32/485	40/611	27/409	1/21

Apklaustos rezultatai rodo, jog egzistuoja skirtumas tarp respondentų, iš kurių prašyta ar tikėtasi kyšio (51 lentelė) ir bandančių įsivaizduoti, kuriam asmeniui reikėtų duoti kyšį, nuomonės. Pavyzdžiui, muitinės pareigūnus, kurie prašė ar tikėjosi gauti kyšį paminėjo 9 proc. su korupcija tiesiogiai susidūrusių respondentų. Tuo tarpu kaip tikėtinus kyšio ėmėjus muitinės pareigūnus nurodė net 76 proc. apklaustųjų. Policijos pareigūnus minėjo atitinkamai 22 ir 73 proc. respondentų. Santykinai mažiausias, nors ir pakankamai didelis, skirtumas tarp šių grupių respondentų yra gydytojų/medicinos seserų atžvilgiu - atitinkamai 30 ir 75 proc.

6. Respondentų požiūris į bausmes

Respondentų požiūris į bausmes buvo tiriamas pateikiant jiems šį pavyzdį: "nustatyta, jog dvidešimtmetis žmogus yra kaltas dėl pakartotinos įsilaužiamosios vagystės. Šį kartą jis pavogė spalvoto vaizdo televizorių. Kuri iš šių bausmių, Jūsų nuomone, labiausiai tiktų šiuo atveju?"

Dauguma (46 proc.) respondentų nurodė, jog šiuo atveju tinkamiausia bausmė būtų viešieji darbai. Laisvės atėmimo bausmę nurodė 23, o baudą - 13 proc. apklaustųjų.

Apklaustos rezultatai rodo, kad viešuosius darbus labiau linkę nusikaltėliui skirti moterys (48 proc.), vyrai dažniau minėjo laisvės atėmimo bausmę (26 proc.). Be to, aukštesnis respondento išsimokslinimo lygis suponuoja švelnesnį požiūrį į bausmes. Tuo tarpu tarp apklaustųjų, besiskiriančių amžiumi, užsiėmimu ir gaunamomis pajamomis ryškesnių nuomonių skirtumų nėra. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad respondentai pasisako už švelnesnes bausmes. Šį teiginį patvirtina 1997 m. Lietuvoje atlikto tyrimo metu gauti duomenys, kai priimtinausia apklaustiesiems buvo laisvės atėmimo bausmė (42,3 proc.), o viešuosius darbus paminėjo 29,7 proc. apklaustųjų.

Respondentai, pasiūlę nusikaltėliui skirti laisvės atėmimo bausmę, turėjo nurodyti jos trukmę. Apklaustųjų nuomonė pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **54 lentelė**

1 mėnuo ir mažiau	3/8
2 - 6 mėnesiai	15/46
6 mėnesiai - 1 metai	14/43
1 metai	21/64
2 metai	18/55
3 metai	9/28
4 metai	4/12
5 metai	10/31
11-15 metai	2/7
16-19 metai	1/2
20-24 metai	1/4
Iki gyvos galvos	1/3
Neatsakė	0/1
Viso	100

Dauguma respondentų (21 proc.) siūlė nusikaltėliui skirti vienerių metų laisvės atėmimo bausmę. Tik 3 proc. skirtų vieno mėnesio ir trumpesnę laisvės atėmimo bausmę, tačiau 29 proc. pasisakė už laisvės atėmimo bausmės skyrimą nuo dviejų mėnesių iki vienerių metų. 10 proc. nurodė penkerių metų terminą. Apibendrinant galima teigti, kad didžioji dauguma respondentų (72 proc.) nusikaltėliui skirtų laisvės atėmimo bausmę, kurios trukmė neviršytų dviejų metų. Pažymėtina, jog minėto 1997 m. tyrimo duomenimis už minėtą laisvės atėmimo trukmę pasisakė 60 proc. apklaustųjų.

2000 metų tyrimo duomenys, apibūdinantys respondentus pagal socialines demografines charakteristikas, pasiskirsto pakankamai tolygiai, todėl jokių aiškių ir vyraujančių tendencijų nepastebėta.

7. Respondentų socialinio aktyvumo charakteristika

Siekiant nustatyti respondentų socialinio aktyvumo lygį, buvo klausiama, **kaip dažnai jie vakarais praleidžia laiką ne namuose**. Apklaustųjų atsakymai pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **55 lentelė**

Beveik kiekvieną vakarą	11/165
Nors kartą per savaitę	26/391
Nors kartą per mėnesį	22/333
Rečiau	28/420
Niekada	13/195
Neatsakė	1/15

Pagal apklausos rezultatus vyrai dažniau laisvalaikį praleidžia ne namuose. 15 proc. vyrų ir tik 8 proc. moterų tai daro beveik kasdien. Tuo tarpu niekada iš namų vakarais neišeina 16 proc. moterų ir du kartus mažiau (8 proc.) vyrų. Analogiška išvada buvo padaryta ir išanalizavus 1997 metais Lietuvoje atlikto viktimologinio tyrimo duomenis.

Pastebimas ryšys tarp socialinio aktyvumo ir respondentų amžiaus. Kuo jaunesni apklausos dalyviai, tuo dažniau jie vakarus praleidžia ne namuose. Pavyzdžiui, net 79 proc. 16-29 metų amžiaus respondentų beveik kiekvieną vakarą praleidžia ne namuose. Tuo tarpu niekada vakarais neišeina net 87 proc. 40-70 ir vyresnio amžiaus apklaustųjų. Iš esmės tokie patys rezultatai gauti ir 1997 metais.

Gaunamos pajamos taip pat įtakoja socialinį respondentų aktyvumą. Teigtina, kad kuo mažesnės pajamos, tuo rečiau apklaustieji vakarais išeidavo iš namų. Pavyzdžiui, rečiau nei kartą per mėnesį iš namų išeidavo 31 proc. respondentų, kurių pajamos sudarė mažiau nei 600 Lt, o niekada to nedaro 23 proc. šios grupės asmenų. Tuo tarpu tik 6 proc. asmenų, kurių pajamos viršija 1100 Lt, niekada vakarais neišeina iš namų, o 33 proc. tai daro nors kartą per savaitę. Šią tendenciją patvirtino ir 1997 metais Lietuvoje atliktas viktimologinis tyrimas.

Nustatinėjant socialinio aktyvumo lygį respondentų teirautasi, **kiek kartų per paskutinę savaitę juos aplankė kaimynystėje gyvenantys asmenys** (draugai, giminės, pažįstami). Gauti šie rezultatai (procentais/absoliučiais skaičiais): **56 lentelė**

Tris ir daugiau kartų	29/437
Du kartus	23/350
Vieną kartą	24/363
Nė karto	20/310
Neatsakė	4/19

64 proc. senatvės pensininkų, neįgaliųjų ir kitų nedarbingų asmenų kaimynai aplanko tris ir daugiau kartų per savaitę. Tai beveik tris kartus didesnis rodiklis nei tarp dirbančių respondentų, iš kurių tik 25 procentai taip dažnai lankyti paskutinąją savaitę. Galima teigti, kad mažesnis užimtumas suponuoja didesnes galimybes sulaukti kaimynystėje gyvenančių asmenų vizito.

8. Asmens ir gyvenamosios vietos apsaugos priemonių charakteristika

8.1 Šaunamieji ginklai

7 proc. apklaustų Vilniaus miesto gyventojų teigė, kad turi šaunamąjį ginklą (1997 metais Lietuvoje šis rodiklis buvo toks pat - 7 proc.), 90 proc. jo neturi, o 3 proc. į šį klausimą neatsakė. Šaunamąjį ginklą turi dvigubai daugiau vyrų (10 proc.) nei moterų (5 proc.).

Apklaustos duomenys rodo, jog daugiausia ginklus turi jauni respondentai. Pavyzdžiui, 20-24 metų amžiaus grupėje 12 proc. respondentų turi šaunamąjį ginklą (16-19 metų - 10 proc., 25-29 metų - 8 proc.). Tuo tarpu 30-39, 40-49, 50-59 ir 60-69 metų amžiaus grupėse šaunamąjį ginklą turi atitinkamai 7, 5, 8 ir 6 proc. respondentų. Iš esmės tokia pati tendencija vyravo ir 1997 metais.

Pažymėtina, kad didesnes pajamas gaunantys respondentai dažniau įsigyja ginklą nei mažesnes pajamas turintys apklaustieji. 11 proc. asmenų, kurių pajamos viršijo 1100 Lt turi šaunamąjį ginklą, tuo tarpu tarp gaunančių mažiau nei 600 Lt respondentų tokių yra tik 2 proc. 1997 metais Lietuvoje atlikto tyrimo metu taip pat nustatyta, kad didesnes pajamas gaunantys respondentai dažniau įsigyja šaunamąjį ginklą.

Didžioji dauguma respondentų atsakė turintys medžioklinį šautuvą. Pneumatinį šautuvą nurodė turintys 10 proc. apklaustųjų. Tuo tarpu pistoletą arba graižtinį šautuvą turi tik atitinkamai 2 ir 3 proc. apklaustųjų.

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti, **dėl kokių priežasčių Vilniaus miesto gyventojai įsigyja ginklus**. Priežastys pasiskirstė taip (procentais/absoliučiais skaičiais): **57 lentelė**

Medžioklei	35/38
Sportui	4/4
Kolekcijos dalis	1/
Nusikaltimų prevencijai	44/48
Tarnauja armijoje arba policijoje	11/12
Visada buvo namuose	3/3
Kita	6/6

Duomenys rodo, jog dauguma visų šaunamųjų ginklų savininkų juos turi tam, kad galėtų apsisaugoti nuo galimų nusikaltimų. Šią priežastį dažniausiai minėjo vyresnio amžiaus respondentai (30-39 ir 40-49 metų amžiaus grupėse ją nurodė atitinkamai 55 ir 60 proc. respondentų). Jauni 16-19 ir 20-24 metų amžiaus respondentai ginklą paprastai įsigyja sporto tikslams (8 ir 12 proc.).

1997 metais respondentai dažniau minėjo apsisaugojimą nuo nusikaltimų kaip ginklo įsigijimo priežastį (54,5 proc.). Medžioklei ginklas buvo reikalingas 35,2 proc. respondentų; 11,7 proc. apklaustųjų ginklą turėjo dėl to, kad tarnavo kariuomenėje arba dirbo policijoje - tai iš esmės tokie patys skaičiai kaip 2000 metais.

8.2 Gyvenamosios vietos apsaugos priemonės

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti kiek respondentų ir kokiomis apsaugos priemonėmis stengiasi saugoti savo gyvenamąją vietą. Apklaustųjų atsakymai pasiskirstė taip (procentais ir absoliučiais skaičiais):

58 lentelė

	Procentai	Absoliutūs skaičiai
Įsilaužimo signalizacija	5	74
Specialūs durų užraktai	33	507
Specialios langų/durų grotos	4	61
Šuo	10	155
Aukšta tvora	2	25
Saugos tarnybos darbuotojas	0	3
Formalus kaimynystės stebėjimo planas	3	40
Draugiškas susitarimas su kaimynais	16	239
Neapsaugotas nė viena iš paminėtų priemonių	40	615

Apklaustos duomenys rodo tendenciją, kad didesnes pajamas gaunantys respondentai naudoja tobulesnes ir brangesnes gyvenamosios vietos (namo, buto) apsaugos priemones. Signalizaciją įsirengę 64 proc. apklaustųjų, kurių pajamos viršija 1100 Lt per mėnesį, tuo tarpu tik 25 proc. respondentų, gaunančių iki 600 Lt, nurodė šią apsaugos priemonę. Saugos tarnybų darbuotojų paslaugomis naudojasi tik respondentai, kurių pajamos aukštesnės nei 1100 Lt. Mažesnes pajamas, t.y. iki 600 Lt gaunantys respondentai dažniausiai minėjo aukštą tvorą kaip gyvenamosios vietos apsaugos priemonę (40 proc.). Panaši situacija buvo ir 1997 metais: dominavo minėtosios tendencijos.

Respondentai, turintys aukštąjį išsimokslinimą, paprastai įsirengia signalizaciją (67 proc.) arba specialius durų užraktus (43 proc.). Tuo tarpu respondentai, kurių išsimokslinimas žemesnis, labiau linkę naudoti paprastesnes apsaugos priemones. Pavyzdžiui, net 68 proc. vidurinį išsimokslinimą turinčių respondentų nurodė aukštą tvorą kaip gyvenamosios vietos apsaugos priemonę, 65 proc. - šunį, 53 proc. - draugiškus susitarimus su kaimynais. Tačiau apklausa parodė įdomų faktą: visi apklaustieji, besinaudojantys saugos tarnybų paslaugomis, turi vidurinį išsimokslinimą.

Apklaustos duomenys rodo, kad tik 8 proc. respondentų savo butą arba namą yra apdraudę nuo įsilaužimo. Dažniausiai šią gyvenamosios vietos apsaugos priemonę nurodo dirbantys asmenys, turintys aukštąjį išsimokslinimą bei pajamas, viršijančias 1100 Lt (po 12 proc. respondentų). 1997 metais apdraudusiųjų savo gyvenamąjį namą nuo įsilaužimo buvo truputį daugiau - 10 proc.

9. Išvados

- Tarptautinio viktimologinio tyrimo metu 2000 metais buvo apklausta 1526 vyresnių nei 16 metų amžiaus įvairių socialinių grupių Vilniaus miesto gyventojų apie tai, ar jie per paskutiniuosius 5 metus nukentėjo nuo anketoje nurodytų konkrečių nusikaltimų (turtinių,

smurtinių), jų padarymo aplinkybes ir kt. Apibendrinant apklausos rezultatus galima nurodyti šias reziuumuojančias išvadas:

- 70 proc. (1076 iš 1526) Vilniaus miesto respondentų nurodė, kad per paskutiniuosius 5 metus (1996-2000) bent vieną kartą nukentėjo nuo nusikaltimų nuosavybei arba asmeniui. 1999 metais šių nusikaltimų aukų buvo 30 proc. (458 asmenys). Būtina tik pabrėžti, kad respondentų atsakymai (nuomonė) nebuvo tikrinama, kiek ji atitinka tikrovę.
- Respondentų, tapusių nusikaltimų nuosavybei aukomis, buvo 14 proc. (220 asmenys) daugiau nei nukentėjusių nuo nusikaltimų asmeniui (atitinkamai 56 ir 42 proc., t.y. 857 ir 637 asmenys).
- Daugiausiai apklaustųjų - 28 proc. nukentėjo nuo vagysčių iš automobilių ir vagysčių iš asmens (atitinkamai 419 ir 420 asmenys), 21 proc. (327 asmenys) tapo įsilaužiamosios vagystės, 19 proc. (285 asmenys) - automobilių vandalizmo aukomis. Pasikėsinimus įsilaužti patyrė 17 proc. (259 asmenys), grasinimus/užpuolimus - 13 proc. (199 asmenys). Seksualinio pobūdžio pažeidimų aukomis tapo 7 proc. (101 asmuo), dviračių vagysčių - 6 proc. (92 asmenys), automobilių vagysčių - 5 proc. (74 asmenys) respondentų. Tik 4 apklaustieji nukentėjo nuo motociklų vagysčių.
- Apklausa parodė tam tikrą koreliaciją tarp viktimizacijos lygio ir nukentėjusiųjų socialinės demografinės padėties: amžiaus (vyrauja jaunesnio ir vidutinio, t.y. 16-49 metų amžiaus asmenys); lyties (vyrai dažniau tapo nusikaltimų aukomis); išsimokslinimo (vyrauja turintys vidurinę bei aukštesniąjį arba aukštąjį išsilavinimą asmenys); gaunamų pajamų dydžio (vyrauja gaunantys nuo 600 iki 1100 Lt) ir kt. Tačiau pagal atskiras nusikaltimų rūšis ši priklausomybė neretai nutolsta nuo paminėtų bendrų tendencijų.
- Tyrimas atskleidė reikšmingus asmens ir turto saugumui viktimizacijos aplinkybių ypatumus: respondentai nusikaltimų aukomis dažniausiai tapo šalia namų ir kitoje Vilniaus miesto vietoje, o nukentėjusiųjų užsienyje beveik nebuvo; didesnė dalis respondentų nusikaltimus vertino kaip labai rimtus ir gana rimtus įvykius; 2/3 respondentų, tapusių nusikaltimų asmeniui aukomis, nepažinojo teisės pažeidėjo.
- Apklausa parodė kritišką respondentų požiūrį į policijos veiklą tiriant ir kontroliuojant nusikalstamumą. Daugiau nei pusė apklaustųjų nepranešė policijai apie patirtą įvykį, o dauguma pranešusiųjų neigiamai vertino policijos veiklą dėl to, kad ji nesugebėjo sulaikyti teisės pažeidėjų, negražino nukentėjusiajam nuosavybės ir nebuvo pakankamai uoli.
- Tyrimo metu nustatyta, kad žymiai daugiau respondentų tamsiu paros metu jaučiasi saugiai būdami vieni namuose nei vaikščiodami savo gyvenamojoje vietoje. Nors apklaustieji jaučiasi

labiau nesaugūs negu saugūs ir nebijantys tapti nusikaltimų aukomis, tačiau net 40 proc. nesirūpina savo gyvenamojo būsto saugumu, t.y. neįsirengę signalizacijos, specialių užraktų ir kt.

- Apklausa taip pat atskleidė respondentų nuomonę apie korupcijos bei vartotojų apgaulinėjimo paplitimą, požiūrį į bausmes ir jaunimo nusikalstamumo mažinimo priemones, ypač susijusias su šeimos (51 proc.) ir mokyklos vaidmens didinimu (30 proc.), skurdo problemos įveikimu (59 proc.).

IV. VIKTIMOLOGINIO VILNIAUS VERSLO SUBJEKTŲ TYRIMO DUOMENŲ ANALIZĖ

1. Bendroji verslo subjektų charakteristika

Atlikto tyrimo tikslas – nustatyti verslo subjektų, dirbančių Vilniaus mieste, viktimizacijos lygį. Tyrime dalyvavo 525 kompanijų.

Respondentų užimamos pareigos. Beveik pusė iš verslo subjektus atstovaujančių respondentų (46 proc.) buvo kompanijos vadovai, direktoriai ar savininkai. Kas dešimtas respondentas užėmė prekybos ar marketingo direktoriaus, skyriaus direktoriaus pareigas. 6 proc. buvo finansų direktoriai, 7 proc. - administracijos vadovai. Taigi, didžioji dauguma respondentų užėmė vadovaujančias pareigas kompanijoje.

Kompanijos pagrindinės veiklos pobūdis. Tyrime dalyvavusių verslo subjektų pasiskirstymas pagal pagrindinės veiklos pobūdį buvo toks: 88 subjektai užsiėmė gamyba, 174 subjektų pagrindinė veikla buvo mažmeninė prekyba ne maisto produktais. Įvairias paslaugas teikė 191 verslo subjektas. Didmenine prekyba vertėsi 39 verslo subjektai, o mažmenine prekyba maisto produktais - tik 25.

Kompanijos šalutinės veiklos pobūdis. Be pagrindinės veiklos verslo subjektai užsiimdavo ir kita, šalutine, veikla. Papildomai gamyba užsiimdavo tik 4 proc. subjektų, kurių pagrindinė veiklos kryptis nebuvo prekyba. Mažmenine prekyba papildomai vertėsi kas penktas tyrime dalyvavęs verslo subjektas, o tarp kompanijų, užsiimančių gamyba ir didmenine prekyba, mažmenine prekyba papildomai užsiimdavo atitinkamai 38 proc. ir 44 proc. iš jų. Didmeninė prekyba buvo 20 proc. verslo subjektų šalutinė veikla, o įvairias paslaugas papildomai teikė 17 proc. kompanijų.

Importas/Eksportas. Daugiau negu pusė respondentų (55 proc.) atsakė, kad jų kompanija neužsiima importu ar eksportu. 19 proc. subjektų užsiima tik importu, 3 proc. tik eksportu. Ir importu, ir eksportu užsiima 21 proc. kompanijų.

Užsienio investicijos. Didžiojoje daugumoje kompanijų (82 proc.) nebuvo investicijų iš užsienio. 14 proc. verslo subjektų veikloje buvo investuota lėšų iš užsienio.

Darbuotojų skaičius. Mažų įmonių (1 – 2 darbuotojai) buvo 74. 122 kompanijose dirbo 3 – 5 žmonės. Nuo 6 iki 10 darbuotojų turėjo 139 tyrime dalyvavusios kompanijos. 150 verslo subjektų turėjo 11 – 100 darbuotojų kolektyvą. Tik 21 įmonėje dirbo virš 100 žmonių.

Verslo subjektų patalpų charakteristika. Daugiau negu pusės respondentų (55 proc.) patalpos buvo miesto centre. 27 proc. verslo subjektų buvo įsikūrę specialiai pastatytose patalpose ne miesto centre. Ir 23 proc. respondentų savo patalpas priskyrė kitai teritorijai.

Patalpų charakteristika pagal komercinės vietos pobūdį (procentais): 59 Lentelė

Pramonės ar verslo centre	20
Uždaros prekybos patalpose	27
Uždaroje teritorijoje, pritaikytoje prekybai atvira ore	3
Pagrindinėje prekybinėje gatvėje	16
Prekybos centre užmiestyje	4
Pastate, pritaikytame smulkiam verslui	50
Kitoje vietoje	8

Kas antro verslo subjekto patalpos buvo pastate, pritaikytame smulkiam verslui. 27 proc. respondentų patalpos buvo uždaroje prekybos patalpose. Sąlyginai nedaug verslo subjektų savo patalpas buvo įrengę užmiestio komercinėje vietoje.

Be to, 63 proc. tyrime dalyvavusių kompanijų savo verslu užsiima tik vienose patalpose, o 36 proc. turėjo ir kitas patalpas.

2. Verslo kliūtys

Tyrimo metu respondentai turėjo įvertinti teisinius, ekonominius, socialinius faktorius kaip kliūtis užsiimti verslu. Buvo gauti tokie rezultatai (procentais): **60 Lentelė**

	Labai rimta kliūtis	Vidutinio rimtumo kliūtis	Tai ne kliūtis	Nežino
Naujo verslo įkūrimo reguliavimas	25	42	23	9
Kainų kontrolė	10	29	49	10
Importo/ eksporto reguliavimas	14	33	24	26
Darbo reguliavimas	15	43	34	6
Tarptautinių mainų reguliavimas	5	16	30	46
Mokesčių reguliavimas	58	31	7	3
Saugos ir aplinkosaugos reguliavimas	9	35	41	13
Infliacija	28	41	25	4
Politinis nestabilumas	34	36	24	3
Įstatymų ir poįstatyminių aktų kaita	60	29	5	5
Konsultavimo verslo klausimais nebuvimas	17	32	41	9
Nusikalstamumas ir nesaugumas	36	44	15	3
Korupcija	44	32	14	8
Taisyklių ir nurodymų interpretacijų gausa	54	36	3	5
Įstatymų netobulumas	63	31	3	2

Didžiausios kliūtys užsiimti verslu susijusios su teisės aktais ir jų trūkumais. Iš visų respondentų 60 proc. apklaustųjų labai rimta kliūtimi įvardino įstatymų ir poįstatyminių aktų kaitą, 54 proc. respondentų – taisyklių ir nurodymų interpretacijų įvairovę, 63 proc. - įstatymo teksto trūkumus. Korupciją prie labai didelių kliūčių priskyrė 44 proc. apklaustųjų, o nusikalstamumą ir

nesaugumą – 36 proc.. Kas trečias respondentas labai rimta kliūtimi laiko valstybės politinį nestabilumą. Iš visų teisės aktais reguliuojamų sričių mokesčių reguliavimą labai rimta kliūtimi laiko daugiausia respondentų (58 proc.).

Kalbant apie kliūtis užsiimti konkrečia verslo šaka galima teigti, kad didžiausios kliūtys, respondentų nuomone, iškyla verslo subjektams, užsiimantiems mažmenine prekyba maisto produktais. 68 proc. respondentų, kurių kompanijos dirba šioje srityje, mokesčių reguliavimą priskyrė prie labai rimtų kliūčių, 28 proc. - konsultavimo verslo klausimais nebuvimą. Pakankamai sudėtinga šiems subjektams pradėti naują verslą ar užsiimti nauja verslo rūšimi (44 proc.). Tačiau santykinai mažesnė šių verslo subjektų dalis labai rimta kliūtimi įvardino nusikalstamumą ir nesaugumą (28 proc.) bei taisyklių ir nurodymų interpretacijų gausą (48 proc.). Verslo subjektai, užsiimantys didmenine prekyba, rečiau labai rimta kliūtimi įvardino naujo verslo įkūrimo reguliavimą (15 proc.) ir politinį nestabilumą (23 proc.). Paslaugų sferoje dirbančios kompanijos santykinai dažniau labai rimta kliūtimi laiko korupciją (50 proc.).

Kompanijos, į kurių verslą yra investuota užsienio kapitalo, santykinai rečiau susiduria su kliūtimis, negu kompanijos, kuriose užsienio kapitalo nėra. 59 proc. verslo subjektų kliūtimi nelaiko konsultavimosi verslo klausimais nebuvimą, tačiau tokių konsultacijų nebuvimas nėra kliūtis tik 39 proc. kompanijų, kur nėra užsienio investicijų. Pusė kompanijų, kuriose yra investicijų iš užsienio, kliūtimi nelaiko saugos ir aplinkosaugos reikalavimų, tačiau tai nebuvo kliūtis tik 38 proc. kompanijų be užsienio kapitalo. Santykinai dažniau ne kliūtis būdavo ir tokie faktoriai kaip tarptautinių mainų reguliavimas (36 proc. : 28 proc.), politinis nestabilumas (32 proc. : 23 proc.), nusikalstamumas ir nesaugumas (20 proc. : 14 proc.). Iš kitos pusės daugiau respondentų, kurių atstovaujamos kompanijose nebuvo užsienio kapitalo, ne kliūtimis įvardino kainų kontrolę bei importo/eksporto reguliavimą. Tačiau skirtumas tarp šių kompanijų nėra didelis (2 – 3 proc.).

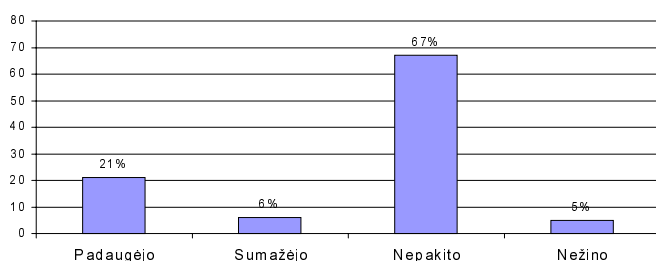
3. Bendras verslo subjektų viktimizacijos lygis

3.1 Bendros pastabos

Šioje darbo dalyje nagrinėjama verslo subjektų, 1999 metais nukentėjusių nuo nusikaltimų, bendras viktimizacijos lygis, neišskiriant konkretaus nusikaltimo tipo.

Nusikaltimų skaičiaus pokytis per paskutinius 2 – 3 metus (procentais):

61 Lentelė

Grafikas rodo, kad du trečdaliai respondentų mano, kad nusikaltimų skaičius jų kompanijoje nesikeitė per paskutinius 2 – 3 metus. Kas penktoje kompanijoje, apklausos duomenimis, nusikaltimų skaičius per šį laikotarpį išaugo.

Nagrinėjant nusikaltimų skaičiaus pokytį kompanijose, pradėjusiose verslą skirtingais metais, didesnių nukrypimų nuo bendro vidurkio nepastebėta.

Nusikaltimų skaičius daugiausia išaugo kompanijose, užsiimančiose mažmenine prekyba maisto produktais. Taip manė 32 proc. šias įmones atstovaujančių respondentų. Be to, tik 44 proc. šių respondentų mano, kad nusikaltimų skaičius jų kompanijoje nesikeitė per paskutinius 2 – 3 metus. Kitokia padėtis yra kompanijose, besiverčiančiose didmenine prekyba. Tik tai kas dešimtas šių kompanijų atstovas mano, kad nusikaltimų skaičius išaugo. Atitinkamai daugiau yra subjektų, manančių, kad nusikaltimų skaičius nepakito (74 proc.). Kitomis verslo šakomis užsiimančiose kompanijose nusikaltimų skaičiaus pokytis panašus į bendrą vidurkį.

Net 41 proc. tyrime dalyvavusių verslo subjektų atstovų (217 iš 525) į klausimą, ar 1999 metais jūsų patalpose buvo įvykdytas koks nors nusikaltimas, atsakė teigiamai. 57 proc. respondentų patalpose nebuvo įvykdytas nusikaltimas.

Nuo nusikaltimų 1999 metais nukentėję verslo subjektai pagal veiklos rūšį (absoliutūs skaičiai/ procentais):

62 Lentelė

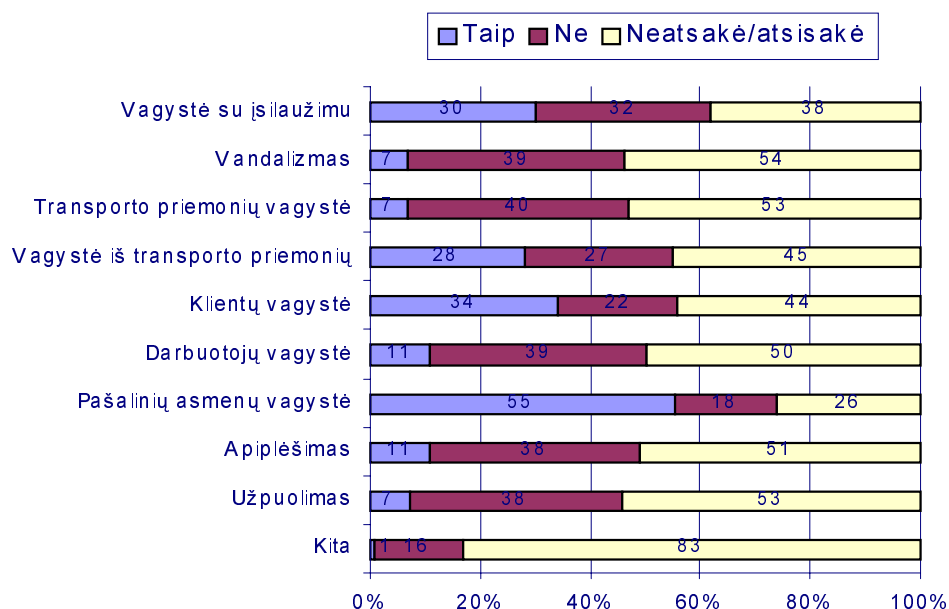
Gamyba		Mažmeninė prekyba/ ne maistas		Mažmeninė prekyba/ maistas		Didmeninė prekyba		Paslaugos	
	Proc.*		Proc.		Proc.		Proc.		Proc.
29	33	90	52	12	48	18	46	65	34

* Procentas visų konkrečia veiklos rūšimi užsiimančių verslo subjektų

Gamyba ir paslaugų teikimu besiverčiančios kompanijos nuo nusikaltimų nukentėjo mažiausiai – atitinkamai 33 proc. ir 34 proc. teigiamų atsakymų. Tačiau daugiau negu pusė kompanijų (52 proc.), besiverčiančių mažmenine prekyba ne maisto produktais, 1999 m. nukentėjo nuo vienokių ar kitokių nusikaltimų. Nedaug skiriasi ir kompanijų, užsiimančių mažmenine prekyba maisto produktais (48 proc. teigiamų atsakymų) bei didmenine prekyba (46 proc. teigiamų atsakymų), viktimizacijos lygis.

Tiriant atskirų nusikaltimų rūšių paplitimą verslo subjektų, 1999 m. nukentėjusių nuo nusikaltimų (217 iš 525), patalpose, buvo gauti tokie duomenys (procentais):

63 Lentelė

Daugiau negu pusė iš nusikaltimus patyrusių verslo subjektų nukentėjo nuo pašalinių asmenų vagysčių (119). Gana daug kompanijų nukentėjo nuo klientų vagysčių (74), vagysčių iš transporto priemonių (60) bei vagysčių su įsilaužimu (69). Mažiausiai verslo subjektų nukentėjo nuo vandalizmo aktų, transporto priemonių vagysčių bei užpuolimų.

Nusikaltimų paplitimas kompanijose pagal atskiras verslo šakas (absoliutūs skaičiai/procentais):

64 Lentelė

	Gamyba		Mažmeninė prekyba/ ne maistas		Mažmeninė prekyba/ maistas		Didmeninė prekyba		Paslaugos	
		Proc.*		Proc.		Proc.		Proc.		Proc.
Vagystė su įsilaužimu	11	38	14	16	5	42	9	50	26	40
Vandalizmas	-	-	8	9	1	8	2	11	4	6
Transporto priemonių vagystė	-	-	7	8	1	8	2	11	6	9
Vagystė iš transporto priemonių	9	31	22	24	4	33	7	39	18	28
Klientų vagystė	3	10	48	53	4	33	3	17	15	23
Darbuotojų vagystė	5	17	7	8	1	8	3	17	6	9
Pašalinių asmenų vagystė	11	38	47	52	7	58	11	61	41	63
Apiplėšimas	2	7	10	11	2	17	2	11	6	9
Užpuolimas	4	14	4	4	-	-	3	17	5	8
Kita	-	-	1	1	-	-	-	-	1	2

* Procentas visų konkrečia verslo rūšimi besiverčiančių ir nuo nusikaltimų nukentėjusių verslo subjektų

Tyrimo metu gauti duomenys apie nusikaltimų paplitimą pagal atskiras verslo šakas buvo nevienareikšmiai. Respondentų nuomone, gamyba užsiimančios kompanijos santykinai rečiau nukentėjo nuo klientų bei pašalinių asmenų vagysčių. Mažmenine prekyba ne maisto produktais

besiverčiančių kompanijų nuo vagysčių su įsilaužimu nukentėjo mažiausiai, tačiau čia daugiausia buvo klientų vagysčių. Didmenine prekyba užsiimančios kompanijos santykinai dažniausiai nukentėjo nuo vagysčių su įsilaužimu, o paslaugas teikiančios įmonės dažniausiai nukentėjo nuo pašalinių asmenų vagysčių.

3.2 Dėl nusikaltimų patirti nuostoliai

Dėl nusikaltimų verslo subjektai turėjo tam tikrų nuostolių. Iš 217 aukomis tapusių kompanijų, 149 tiksliai įvardino patirtų nuostolių sumą. Mažiausia įvardinta pinigų suma buvo 20 litų, didžiausia – 50000 litų. Iš gautų duomenų matome, kad dėl aptariamų nusikaltimų verslo subjektai 1999 m. patyrė virš 716 tūkstančių litų nuostolių. Iš visų verslo subjektų daugiausia nuostolių patyrė paslaugų sferoje dirbančios kompanijos – virš 310 tūkstančių litų. Mažmenine prekyba ne maisto produktais besiverčiančios kompanijos patyrė apie 220 tūkstančių litų nuostolių. Beveik 100 tūkstančių nuostolių turėjo gamyba užsiimančios įmonės. Verslo subjektams, kurių verslo kryptis yra mažmeninė prekyba maisto produktais, nusikaltėliai padarė beveik 24 tūkstančius litų nuostolių, o subjektams, kurių verslo kryptis yra didmeninė prekyba – virš 14 tūkstančių.

Respondentai taip pat turėjo nurodyti skaičių intervalą, kurio ribose yra jų kompanijos patirti nuostoliai. 43 proc. respondentų patirti nuostoliai nesiekė tūkstančio litų. Kas penktas respondentas nurodė 2001 – 10000 intervalą, kas dešimtas – 10001 – 50000 intervalą. Tik vienas respondentas pažymėjo, kad jo įmonė patyrė nuostolių tarp 100001 ir 500000 litų.

3.3 Draudimas

Respondentai buvo klausiami, ar jų kompanijos yra apsidraudusios nuo nusikaltėlių padarytų nuostolių. Duomenys rodo, kad šia draudimo rūšimi apsidraudusių ir neapsidraudusių verslo subjektų yra beveik po lygiai. Apsidraudusios yra 236 (45 proc.) kompanijos, o neapsidraudusios – 239 (45,5 proc.). 43 (8 proc.) respondentai nežinojo, ar jų kompanija yra apsidraudusi nuo nusikaltėlių padarytų nuostolių.

Apsidraudę verslo subjektai pagal veiklos rūšį (procentais): 65 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba/ ne maistas	Mažmeninė prekyba/ maistas	Didmeninė prekyba	Paslaugos
Taip	49	48	28	56	40
Ne	42	41	52	44	51

Duomenys rodo, kad daugiau negu pusė didmenine prekyba besiverčiančių kompanijų yra apsidraudusios šia draudimo rūšimi. Iš kitos pusės, šios kompanijos dėl nusikaltimų nuostolių patiria mažiausiai. Tiksliai 28 proc. mažmenine prekyba besiverčiančių kompanijų rūpinasi draudimu, nors jų 1999 metais patirti nuostoliai yra didesni, negu didmeninės prekybos įmonių.

Dažniau draudžiasi kompanijos, kuriose yra investuota užsienio kapitalo (65 proc. tokių kompanijų). Tarp verslo subjektų, kurių veikloje nėra investicijų iš užsienio, apsidraudusių yra 42 proc.

Daugiausia apsidraudusių yra tų kompanijų, kurios pradėjo verslą 1997 – 1994 m. (49 proc.). Subjektai, pradėję verslą pastaraisiais metais (2000 – 1998) draudžiasi rečiau. Tai galima paaiškinti tuo, kad šie subjektai yra mažiau nukentėję nuo nusikaltimų ir dar nejaučia poreikio draustis šia draudimo rūšimi.

Neapsidraudimo priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 66 Lentelė

		Proc.*
Per brangu	125	52
Negalvojo, kad nuosavybei gresia pavojus	38	16
Draudimo kompanija atsisakė apdrausti	3	1
Neturėjo nieko vertingo, ką reiktų drausti	24	10
Kol kas nesutvarkyta aplinka/ neatnaujintos patalpos	17	7
Bereikalingi rūpesčiai	21	9
Kitos priežastys	21	9

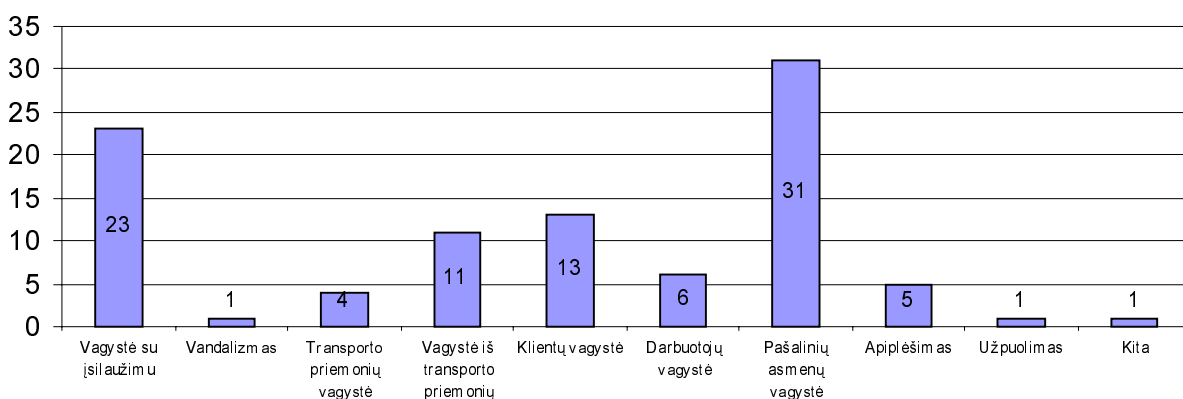
* Procentas nuo visų neapsidraudusių verslo subjektų

Dažniausiai pasitaikanti verslo subjektų neapsidraudimo nuo nusikaltimų priežastis yra per brangus draudimas. Santykinai daug verslo subjektų negalvojo, kad jų turtui gali grėsti pavojus.

Atsitikus draudimui įvykiui, draudimo kompanijos visiškai padengė nusikaltimais padarytus nuostolius tik 89 kompanijom iš 236. 115 verslo subjektų draudiminės lėšos nekompensavo visų patirtų nuostolių.

3.4 Nusikaltimų sunkumo įvertinimas

Atskirų nusikaltimų sunkumo įvertinimas (procentais): 67 Lentelė

Tyrimo duomenys rodo, kad pašalinių asmenų vagystes sunkiausiu nusikaltimu laikė daugiausia respondentų (šių nusikaltimų buvo padaryta daugiausia). 23 proc. verslo subjektų atstovų sunkiausiu nusikaltimu įvardino vagystę su įsilaužimu. Nedaug respondentų sunkiausiais

nusikaltimais įvardino vandalizmą, užpuolimą, transporto priemonių vagystę, apiplėšimą. Tokia nuomonė gali būti susiformavusi dėl šių nusikaltimų retumo.

Nusikaltimų sunkumo vertinimas pagal verslo šakas (procentais): 68 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba/ ne maistas	Mažmeninė prekyba/ maistas	Didmeninė prekyba	Paslaugos
Vagystė su įsilaužimu	31	10	33	33	34
Vandalizmas	-	2	-	-	-
Transporto priemonių vagystė	-	6	8	6	3
Vagystė iš transporto priemonių	10	10	8	17	11
Klientų vagystė	3	27	8	-	5
Darbuotojų vagystė	10	6	8	11	3
Pašalinių asmenų vagystė	35	30	33	22	34
Apiplėšimas	3	4	-	6	6
Užpuolimas	-	1	-	-	-
Kita	-	4	-	6	3

Nusikaltimų sunkumo įvertinimas pagal verslo šakas yra panašus į bendrą verslo subjektų požiūrį. Sunkiausiai nusikaltimais visose verslo šakose (išskyrus mažmeninę prekybą ne maisto produktais) laikomi pašalinių asmenų vagystės bei vagystės su įsilaužimu. Mažmenine prekyba ne maisto produktais besiverčiančiose kompanijose vagystė su įsilaužimu nebuvo sunkiausias nusikaltimas, čia vienas iš sunkiausių nusikaltimų buvo klientų vagystės (Klientų vagysčių šiose kompanijose padaroma daugiausia).

3.5 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys

Nėra gauta duomenų, kiek nuo nusikaltimų 1999 metais nukentėjusių verslo subjektų kreipėsi į policiją. Tyrimo metu gauti duomenys parodo, kiek dėl atskirų nusikaltimų rūšių nukentėjusių verslo subjektų pranešė apie tai policijai.

Pranešimai policijai apie atskirus nusikaltimus (absoliutūs skaičiai/ procentais):

69 Lentelė

	Pranešė		Nepranešė		Neatsakė		Viso
		Proc.*		Proc.		Proc.	
Vagystė su įsilaužimu	53	82	10	15	2	3	65
Vandalizmas	9	60	3	20	3	20	15
Transporto priemonių vagystė	15	94	1	6	-	-	16
Vagystė iš transporto priemonių	36	60	17	28	7	12	60
Klientų vagystė	19	26	43	58	12	16	74
Darbuotojų vagystė	7	30	13	57	3	13	23
Pašalinių asmenų vagystė	60	50	46	39	12	10	119
Apiplėšimas	16	70	4	17	2	9	23
Užpuolimas	1	6	11	69	3	19	16
Kita	-	-	1	50	1	50	2

*Procentas nuo visų konkretaus nusikaltimo aukomis tapusių verslo subjektų

Net 94 proc. respondentų pranešė policijai apie kompanijos transporto priemonės vagystę. Taip pat dažnai pranešama įvykus apiplėšimui ar vagystei su įsilaužimu. Santykinai retai policija

sužino apie tokius nusikaltimus kaip klientų bei darbuotojų vagystės. Tik 6 proc. verslo subjektų, nukentėjusių nuo užpuolimų, pranešė apie tai policijai.

Pranešimų policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 70 Lentelė

		Proc.*
Tam, kad būtų atgauta nuosavybė	56	43
Dėl draudimo	26	20
Apie nusikaltimus reikia pranešti/ rimtas dalykas	46	36
Noras, kad nusikaltėlis būtų sugautas/ nubaustas	38	30
Tam, kad tokie dalykai nesikartotų	33	26
Tam, kad būtų gauta kompensacija iš užpuoliko	12	9
Kitos priežastys	2	2

* Procentas visų apie paskutinį įvykdytą nusikaltimą policijai pranešusių verslo subjektų

Reikia pažymėti, kad daugiau negu pusė apie paskutinį įvykdytą nusikaltimą policijai pranešusių ar nepranešusių verslo subjektų atstovų neatsakė į klausimus apie pranešimo ar nepranešimo policijai priežastis.

129 verslo subjektų atstovų pranešė policijai apie paskutinį jų patalpose įvykdytą nusikaltimą, kuris, jų manymu, buvo pats sunkiausias. 43 proc. šių kompanijų atstovų policijai apie nusikaltimą pranešė norėdami atgauti prarastą turtą. Santykinai dažni yra teisingumo siekimo motyvai: pareiga pranešti apie padarytą nusikaltimą ar siekis, kad nusikaltėlis būtų pagautas ir nubaustas. Mažiausiai respondentų tikėjosi gauti kompensaciją iš nusikaltėlio.

Nepranešimo policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 71 Lentelė

		Proc.*
Neverta pranešti, įvykis nebuvo pakankamai rimtas	20	28
Policija nieko nebūtų dariusi/ nebūtų suinteresuota	9	13
Policija nieko nebūtų galėjusi padaryti/ per mažai šansų	17	24
Nebuvo reikalo įtraukti policiją/ tai vidinė problema	6	9
Keršto baimė	11	16
Baimė viešų neigiamų atgarsių	1	1
Nebuvo prasmės, nes nebuvo draudimo sutarties	2	3
Laiko trūkumas/ per daug vargo	1	1
Tai ne mūsų kompanijos politika	1	1
Įrodymų/ aiškumo/ liudininkų trūkumas	1	1
Kitos priežastys	1	1

* Procentas visų apie paskutinį įvykdytą nusikaltimą policijai nepranešusių verslo subjektų

Dažniausiai pasitaikiusi nepranešimo policijai apie padarytą nusikaltimą priežastis buvo įsitikinimas nusikaltimo mažareikšmiškumu. Santykinai dažnai policijai nepranešama dėl nepasitikėjimo pačios policijos kompetencija ir sugebėjimu tirti nusikaltimus. Daug respondentų nepranešė nusikaltimų policijai bijodami keršto.

3.6 Policijos darbo įvertinimas

40 proc. apie nusikaltimus pranešusių respondentų liko patenkinti policijos darbu. 54 proc. subjektų atsakė, kad jų netenkino tai, kaip policija reagavo į jų pranešimą. Likusieji respondentai į šį klausimą neatsakė.

Neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais):

72 Lentelė

		Proc.*
Ne viską, ką galėjo, padarė	31	45
Nebuvo suinteresuoti	25	36
Nerado ar nepagavo nusikaltėlio	27	39
Nebuvo atgauta nuosavybė (prekės)	23	33
Nesuteikė pakankamai informacijos	7	10
Netinkamai elgėsi su mumis/ buvo nemandagūs	1	1
Teko ilgai laukti, kol atvažiuos	8	12
Kitos priežastys	7	10

* Procentas visų policijos darbu nepatenkintų verslo subjektų

Daugiausia respondentų policija liko nepatenkinti todėl, kad, jų manymu, policija padarė ne viską, ką galėjo padaryti tiriant jų pareiškimą. Kas trečias subjektas liko nepatenkintas, nes nebuvo atgauta nuosavybė (prekės). Dažna nepasitenkinimo policijos darbu priežastis yra nesurastas ir nenubaustas nusikaltėlis.

4. Smurtas darbovietėje

Šioje darbo dalyje aptariamas priekabiavimas ir smurtas, kurį patiria aukos savo darbo vietoje. Reikia pažymėti, kad šie nusikaltimai nedažni – iš 525 verslo subjektų atstovų tik 25 (5 proc.) pripažino, kad 1999 metais jie girdėjo darbuotojų nusiskundimų dėl tokio poveikio jų atžvilgiu. Tačiau reikia pripažinti, kad šie nusikaltimai pasižymi dideliu latentišku, todėl tikroji situacija gali būti sunkesnė.

Tyrimo rezultatai rodo, kad daugiausia priekabiavimo bei smurto darbo vietoje atvejų buvo kompanijose, užsiimančiose mažmenine prekyba ne maisto produktais (10). Paslaugas teikiančiose įmonėse šių įvykių buvo aštuoni, gamyba užsiimančiose kompanijose – trys, o didmenine prekyba – du. Vienas priekabiavimo bei smurto atvejis pasitaikė kompanijoje, užsiimančioje mažmenine prekyba maisto produktais.

Priekabiavimo bei smurto darbo vietoje paplitimas tiesiogiai priklauso nuo darbuotojų skaičiaus toje kompanijoje. Įmonių, kuriose dirbo 11 ir daugiau žmonių, buvo 12. Įmonių, kuriose buvo nuo 6 iki 10 darbuotojų – 5, 3 – 5 darbuotojų įmonių taip pat 5. Mažose įmonėse (1 – 2 darbuotojai) šių nusikaltimų skaičius tesiekė 2.

Respondentams taip pat buvo užduotas klausimas, kiek tokių incidentų įvyko 1999 metais. 14 respondentų atsakė, kad jų kompanijoje incidentų buvo mažiau negu 5. Penki pripažino, kad šių nusikaltimų įvyko nuo 5 iki 9. Trys verslo subjektų atstovai teigė, kad priekabiavimo bei smurto atvejų jų kompanijoje buvo nuo 10 iki 20. Likusieji trys atsakė, kad tokių įvykių buvo daugiau negu 20.

Incidentų aukomis dažniausiai buvo moterys. 18 respondentų pripažino, kad aukomis buvo moterys ir tik 4 kompanijose auka buvo vyras. Dviem atvejais aukomis buvo ir vyras, ir moteris kartu.

Aukos lytis pagal verslo rūšį (absoliutūs skaičiai):

73 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba/ ne maistas	Mažmeninė prekyba/ maistas	Didmeninė prekyba	Paslaugos
Vyras	1	-	-	-	3
Moteris	2	10	1	1	4
Abu	-	-	-	1	1

Vyrai, kurie tapo aukomis dirbo gamyba bei paslaugų teikimu besiverčiančiose įmonėse. Moterys incidentų aukomis tapo visų verslo šakų įmonėse. Daugiausia respondentų, pripažinusių, kad jų kompanijoje įvyko šie incidentai, atstovavo mažmenine prekyba ne maisto produktais užsiimančias kompanijas bei paslaugas teikiančias įmones.

Atskirų nusikaltimo rūšių paplitimas (absoliutūs skaičiai):

74 Lentelė

	Moterys	Vyrai
Išprievartavimas ar bandymas išprievartauti	1	-
Grasinimas fizine jėga	11	6
Seksualinis priekabiavimas	7	-
Užgauliojimas	10	4
Bauginimas	8	2
Kita	3	6

Duomenys rodo, kad vyrai nebuvo nusikaltimų, pažeidžiančių seksualinio apsisprendimo laisvę, aukomis. Vyrai 4 kartus rečiau negu moterys tapo bauginimo, 2,5 karto užgauliojimo aukomis. Mažesnis ir grasinimų fizine jėga skaičius. 7 respondentai atsakė, kad jų kompanijoje moterys yra patyrusios seksualinį priekabiavimą ir tik vienas pripažino, kad būta išprievartavimo ar bandymo išprievartauti.

Incidentų sunkumo įvertinimas (absoliutūs skaičiai):

75 Lentelė

Išprievartavimas ar bandymas išprievartauti	1
Grasinimas fizine jėga	8
Seksualinis priekabiavimas	1
Užgauliojimas	4
Bauginimas	4
Kita	4
Neatsakė/ atsisakė	3

Sunkiausiu nusikaltimu respondentai dažniausiai įvardino grasinimą fizine jėga (šių incidentų įvyko daugiausia). Kompanijoje, kur buvo įvykdytas prievartavimas ar bandymas išprievartauti, šis nusikaltimas ir buvo pripažintas sunkiausiu. Tik vienas respondentas iš septynerių, kurių kompanijose pasitaikė seksualinio priekabiavimo atvejų, pripažino šį incidentą sunkiausiu.

Respondentų buvo paklausta, kokių priemonių buvo imtasi incidentų kaltininko atžvilgiu. Buvo gauti tokie atsakymai (absoliutūs skaičiai):

76 Lentelė

Vidinės sudrausminimo priemonės	13
Prasižengusio asmens perkėlimas į kitą padalinį/ skyrių.	1
Atleidimas iš darbo	4
Pranešimas apie įvykį policijai	3
Kita	7

Dažniausiai kaltininkų atžvilgiu buvo imtasi vidinių sudrausminimo priemonių. Policijai apie incidentą buvo pranešta tik 3 atvejais. 4 respondentai atsakė, kad kaltininkas buvo atleistas iš darbo. Kiek kartų apskritai nebuvo sureaguota į incidentus, duomenų negauta.

5. Darbuotojų sukčiavimas

5.1 Bendros pastabos

Šioje darbo dalyje yra aptariama verslo subjektų, nukentėjusių nuo darbuotojų sukčiavimo, viktimizacijos lygis. Tai yra tokie atvejai, kuomet darbuotojas apgavo kompaniją, panaudodamas pinigus, prekes ar paslaugas savo asmeniniams tikslams.

Duomenys rodo, kad nuo darbuotojų sukčiavimo 1999 m. nukentėjo 11 proc. (55) verslo subjektų. O apskritai nuo nusikaltimų 1999 m. nukentėjo 41 proc. (217) kompanijų.

Darbuotojų sukčiavimo paplitimas pagal verslo šakas (absoliutūs skaičiai/ procentais):

77 Lentelė

	Gamyba		Mažmeninė prekyba/ ne maistas		Mažmeninė prekyba/ maistas		Didmeninė prekyba		Paslaugos	
		Proc.*		Proc.		Proc.		Proc.		Proc.
Nežino	3	3	5	3	1	4	2	5	6	3
Taip	10	11	13	7	3	12	7	18	21	11
Ne	75	85	155	89	21	84	30	77	164	86

* Procentas visų, konkrečia veiklos rūšimi užsiimančių, verslo subjektų

Nuo darbuotojų sukčiavimo daugiausia nukentėjo paslaugas teikiančių kompanijų (21). 18 proc. didmenine prekyba besiverčiančių kompanijų patyrė darbuotojų sukčiavimą. Mažmenine prekyba ne maisto produktais užsiimančių kompanijų nukentėjo santykinai mažiausiai.

8 proc. kompanijų (6 iš 76), kuriose buvo investuota užsienio kapitalo, darbuotojai sukčiavo, o be užsienio kapitalo dirbančių ir nukentėjusių verslo subjektų buvo 11 proc. (47 iš 430).

Dėl darbuotojų sukčiavimo nukentėjusių verslo subjektų skaičius tiesiogiai priklausė nuo darbuotojų skaičiaus tose įmonėse. Daugiausia įmonių (27), kuriose buvo užfiksuota darbuotojų sukčiavimo atvejų, turėjo 11 ir daugiau darbuotojų. Nukentėjusių kompanijų, kuriose dirbo 6 – 10 darbuotojų, buvo 14, o kuriose dirbo 3 – 5 darbuotojai – 12. Tik dvi kompanijos turėjo 1 – 2 darbuotojus.

Nagrinėjant incidentų, susijusių su darbuotojų sukčiavimu, dažnumą, paaiškėjo, kad didžioji dauguma (40) verslo subjektų su darbuotojų sukčiavimu susidūrė mažiau nei 5 kartus per 1999 metus. 5 kompanijose šių incidentų įvyko nuo 5 iki 9, o dviejose – nuo 10 iki 20. Daugiau negu 20

incidentų pasitaikė tik trijose kompanijose. 4 verslo subjektų atstovų negalėjo pasakyti tikslaus 1999 m. įvykusių incidentų skaičiaus.

5.2 Nuostolių dydis

Dauguma kompanijų, jų atstovų nuomone, dėl darbuotojų sukčiavimo patyrė materialinių nuostolių. 21 respondentas tiksliai įvardino patirtų nuostolių sumą. Mažiausia įvardinta suma buvo 100 litų, didžiausia – 100 tūkstančių. Susumavę tiksliai įvardintus nuostolius gauname, kad nuo darbuotojų sukčiavimo verslo subjektai patyrė virš 244 tūkstančių litų nuostolių.

Nagrinėjant duomenis pagal kompanijų veiklos rūšį, galima teigti, kad gamyba užsiimančios kompanijos nuostolių patyrė daugiausia – virš 144 tūkstančių litų. Daug nuostolių patyrė įmonės, dirbančios paslaugų sferoje – virš 54 tūkstančių litų. Beveik 40 tūkstančių litų nuostolių turėjo mažmenine prekyba ne maisto produktais besiverčiančios kompanijos. Penkis su puse tūkstančio žalos padarė darbuotojai didmeninės prekybos įmonėse ir tik 800 litų – mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančios kompanijos.

Respondentai taip pat nurodė intervalą, kurio ribose yra jų 1999 m. patirti nuostoliai. Daugiau negu pusei iš jų (25) šie nuostoliai nesiekė dviejų tūkstančių litų. 14 verslo subjektų padaryta nuo dviejų iki dešimties tūkstančių materialinių nuostolių. Vienos kompanijos (užsiima didmenine prekyba) patirti nuostoliai viršijo 500 tūkstančių litų. Tik trys respondentai pripažino, kad dėl darbuotojų sukčiavimo jų kompanija nepatyrė nuostolių.

5.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys

Pranešimai policijai apie darbuotojų sukčiavimą (absoliutūs skaičiai/ procentais):

78 Lentelė

		Proc.*
Visi incidentai buvo pranešti policijai	3	6
Didesnė dauguma buvo pranešta	2	4
Keli incidentai buvo pranešti	3	6
Visai nebuvo pranešta	46	84

* Procentas visų, šių nusikaltimų aukomis tapusių verslo subjektų

Reikia pažymėti, kad didžioji dauguma darbuotojų sukčiavimo atvejų neiškilo viešumon. Policijai apie šiuos nusikaltimus pranešė tik 8 verslo subjektų atstovai ir tik trys iš jų pranešė apie visus jų kompanijoje įvykčius tokius incidentus. Todėl galima teigti, kad policija sužinojo ir užregistravo labai nedidelį procentą šių nusikaltimų.

Pranešimų policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 79 Lentelė

		Proc.*
Tam, kad būtų atgauta nuosavybė	1	13
Dėl draudimo	1	13
Apie nusikaltimus reikia pranešti/ rimtas dalykas	2	25
Noras, kad nusikaltėlis būtų sugautas/ nubaustas	-	-
Tam, kad tokie dalykai nesikartotų	3	37
Tam, kad būtų gauta kompensacija iš užpuoliko	3	37

Kitos priežastys	2	25
------------------	---	----

* Procentas visų apie pašalinių asmenų sukčiavimą policijai pranešusių verslo subjektų

Policijai dažniausiai buvo pranešama dėl suinteresuotumo vienokia ar kitokia forma kompensuoti patirtus materialinius nuostolius. Santykinai dažnai pranešimo priežastis buvo siekis sustabdyti tokių incidentų pasikartojimą.

Nepranešimo policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): **80 Lentelė**

		Proc.*
Neverta pranešti, įvykis nebuvo pakankamai rimtas	8	17
Policija nieko nebūtų dariusi/ nebūtų suinteresuota	8	17
Policija nieko nebūtų galėjusi padaryti/ per mažai šansų	10	22
Nebuvo reikalo įtraukti policiją/ tai vidinė problema	27	59
Keršto baimė	1	2
Baimė viešų neigiamų atgarsių	1	2
Nebuvo prasmės, nes nebuvo draudimo sutarties	2	4
Laiko trūkumas/ per daug vargo	3	6
Tai ne mūsų kompanijos politika	2	4
Įrodymų/ aiškumo/ liudininkų trūkumas	5	11
Kitos priežastys	2	4

* Procentas visų apie pašalinių asmenų sukčiavimą policijai nepranešusių verslo subjektų

Duomenys rodo, kad daugiau negu pusė policijai nepranešusių verslo subjektų atstovų to nepadarė, nes darbuotojų sukčiavimą laikė vidine kompanijos problema, kurią sprendė patys. Taip pat daug respondentų prisipažino, kad nepranešė dėl abejonių policijos suinteresuotumu ar pajėgumu ištirti nusikaltimą. Kas aštuntas respondentas nelaikė incidento pakankamai rimtu, kad apie jį reikėtų pranešti.

5.4 Policijos darbo įvertinimas

Apie nusikaltimus pranešę respondentai turėjo įvertinti policijos darbą. Tik tai du verslo subjektų atstovai liko patenkinti policijos darbu konkretaus incidento atžvilgiu. Likusieji respondentai į šį klausimą neatsakė, todėl nėra duomenų apie nepasitenkinimo policijos darbu priežastis.

6. Pašalinių asmenų sukčiavimas

6.1 Bendros pastabos

Šioje darbo dalyje yra aptariama verslo subjektų, nukentėjusių nuo pašalinių asmenų sukčiavimo, viktimizacijos lygis. Pašaliniais asmenimis laikoma klientai, platintojai, tiekėjai.

Tyrimo metu paaiškėjo, kad nuo pašalinių asmenų sukčiavimo 1999 m. nukentėjo 35 proc. (181) verslo subjektų.

Pašalinių asmenų sukčiavimo paplitimas pagal verslo šakas (absoliutūs skaičiai/ procentais): **81 Lentelė**

	Gamyba		Mažmeninė prekyba/ ne maistas		Mažmeninė prekyba/ maistas		Didmeninė prekyba		Paslaugos	
		Proc.*		Proc.		Proc.		Proc.		Proc.

Nežino	3	3	1	1	2	8	1	3	5	3
Taip	27	31	64	37	7	28	17	44	62	32
Ne	58	66	108	62	16	64	21	54	123	64

* Procentas visų konkrečia veiklos rūšimi užsiimančių verslo subjektų

Santykinai nuo pašalinių asmenų sukčiavimo daugiausia nukentėjo didmenine prekyba užsiimančios kompanijos (44 proc.) bei mažmenine prekyba ne maisto produktais besiverčiančios įmonės (37 proc.). Mažiausiai šių incidentų įvyko įmonėse, kurių veiklos kryptis yra mažmeninė prekyba maisto produktais.

Skirtingai negu darbuotojų sukčiavimo atvejais, nuo pašalinių asmenų sukčiavimo santykinai daugiau nukentėjo kompanijos, kuriose yra investuota užsienio kapitalo. Nukentėjusių kompanijų buvo 77 proc. (59 iš 76). O kompanijų, kuriose nebuvo investicijų iš užsienio, buvo 59 proc. (253 iš 430).

Incidentų, susijusių su pašalinių asmenų sukčiavimu, skaičius 1999 m. (absoliutūs skaičiai/ procentais):

82 Lentelė

		Proc.*
Mažiau nei 5 kartai	111	61
5 – 9 kartai	38	21
10 – 20 kartų	14	8
Daugiau nei 20 kartų	8	4

* Procentas visų šių nusikaltimų aukomis tapusių verslo subjektų

3/5 kompanijų nuo pašalinių asmenų sukčiavimo 1999 metais nukentėjo mažiau nei penkis kartus. Kas penktas verslo subjektas su šiais incidentais susidūrė nuo 5 iki 9 kartų. Aštuoni verslo subjektai negalėjo pasakyti tikslaus 1999 m. įvykusių incidentų skaičiaus.

6.2 Nuostolių dydis

Dėl pašalinių asmenų sukčiavimo verslo subjektai patyrė materialinių nuostolių. 116 respondentų iš 181 tiksliai įvardino nuostolių sumą, kurią patyrė jų kompanija. Mažiausia įvardinta suma buvo 20 litų, didžiausia – 500 tūkstančių. Susumavę tiksliai įvardintus nuostolius gauname, kad 1999 metais nuo pašalinių asmenų sukčiavimo verslo subjektai patyrė virš 2 milijonų 400 tūkstančių litų nuostolių.

Nagrinėjant duomenis pagal kompanijų veiklos rūšį, galima teigti, kad didžiausius nuostolius patyrė paslaugas teikiančios įmonės – virš 1 milijono 238 tūkstančių litų. Beveik 542 tūkstančius litų nuostolių patyrė didmenine prekyba užsiimančios kompanijos. Daug nuostolių patyrė įmonės, dirbančios gamybos sferoje – virš 362 tūkstančių litų. Virš 229 tūkstančių litų žalos padarė pašaliniai asmenys mažmenine prekyba ne maisto produktais užsiimančiose įmonėse ir tik 7700 litų – mažmenine prekyba maisto produktais besiverčiančiose kompanijose.

Pagal nurodytus intervalus, kurių ribose yra 1999 metais dėl pašalinių asmenų sukčiavimo patirti nuostoliai, matyti, kad 74 kompanijos patyrė nuostolių, kurie nesiekė dviejų tūkstančių litų.

44 verslo subjektų padaryta nuo dviejų iki dešimties tūkstančių materialinių nuostolių. Penkių respondentų nurodyta suma buvo nuo 50001 iki 100000 intervale, penkių – 100001 – 500000 intervale. Vienos kompanijos patirti nuostoliai viršijo 500 tūkstančių litų.

6.3 Pranešimai ir nepranešimai policijai, jų priežastys

Pranešimai policijai apie pašalinių asmenų sukčiavimą (absoliutūs skaičiai/ procentais):

83 Lentelė

		Proc.*
Visi incidentai buvo pranešti policijai	37	20
Didesnė dauguma buvo pranešta	8	4
Keli incidentai buvo pranešti	11	6
Visai nebuvo pranešta	117	64

* Procentas visų šių nusikaltimų aukomis tapusių verslo subjektų

Trečdalis verslo subjektų, kurie nukentėjo nuo pašalinių asmenų sukčiavimo, pranešė apie įvykį policijai (apie darbuotojų sukčiavimą pranešė tik 16 proc. nukentėjusių verslo subjektų). Kas penktas respondentas pripažino, kad jų kompanija policijai pranešė apie visus incidentus.

Pranešimų policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 84 Lentelė

		Proc.*
Tam, kad būtų atgauta nuosavybė	10	19
Dėl draudimo	3	5
Apie nusikaltimus reikia pranešti/ rimtas dalykas	2	4
Noras, kad nusikaltėlis būtų sugautas/ nubaustas	4	7
Tam, kad tokie dalykai nesikartotų	4	7
Tam, kad būtų gauta kompensacija iš užpuoliko	2	4
Kitos priežastys	5	9

* Procentas visų apie pašalinių asmenų sukčiavimą policijai pranešusių verslo subjektų

Kaip ir darbuotojų sukčiavimo atvejais taip ir nukentėjus nuo pašalinių asmenų sukčiavimo, policijai dažniausiai buvo pranešama dėl suinteresuotumo vienokia ar kitokia forma kompensuoti patirtus materialinius nuostolius. 4 respondentai pranešimo policijai motyvu įvardino norą, kad nusikaltėlis būtų sugautas ar nubaustas. Darbuotojų sukčiavimo atvejais tokių motyvų nebuvo.

Nepranešimo policijai priežastys (absoliutūs skaičiai/ procentais): 85 Lentelė

		Proc.*
Neverta pranešti, įvykis nebuvo pakankamai rimtas	26	22
Policija nieko nebūtų dariusi/ nebūtų suinteresuota	29	25
Policija nieko nebūtų galėjusi padaryti/ per mažai šansų	26	22
Nebuvo reikalo įtraukti policiją/ tai vidinė problema	43	39
Keršto baimė	2	2
Baimė viešų neįgiamų atgarsių	19	16
Nebuvo prasmės, nes nebuvo draudimo sutarties	8	7
Laiko trūkumas/ per daug vargo	10	9
Tai ne mūsų kompanijos politika	5	4
Įrodymų/ aiškumo/ liudininkų trūkumas	8	7
Kitos priežastys	11	9

* Procentas visų apie pašalinių asmenų sukčiavimą policijai nepranešusių verslo subjektų

Beveik du penktadaliai policijai apie nusikaltimą nepranešusių verslo subjektų atstovų to nepadarė, nes pašalinių asmenų sukčiavimą laikė vidine kompanijos problema. Kas ketvirtas respondentas abejojo policijos suinteresuotumu. Po 22 proc. respondentų pripažino, kad nepranešė dėl abejonių policijos pajėgumu ištirti nusikaltimą ar dėl to, kad nelaikė incidento pakankamai rimtu.

6.4 Policijos darbo įvertinimas

8 iš 56 apie nusikaltimus pranešusių respondentų liko patenkinti policijos darbu. Tik trys subjektai atsakė, kad jų netenkino tai, kaip policija reagavo į jų pranešimą, ir nurodė priežastis. Likusieji respondentai į šį klausimą neatsakė.

Neigiamo policijos darbo vertinimo priežastys (absoliutūs skaičiai): 86 Lentelė

Ne viską padarė, ką galėjo padaryti	1
Nebuvo suinteresuoti	1
Nerado ar nepagavo nusikaltėlio	2
Nebuvo atgauta nuosavybė (prekės)	2
Nesuteikė pakankamai informacijos	2
Netinkamai elgėsi su mumis/ buvo nemandagūs	2
Teko ilgai laukti, kol atvažiuos	2
Kitos priežastys	1

Du iš trijų respondentų pripažino, kad neigiamai įvertino policijos darbą dėl to, kad nebuvo atgauta nuosavybė ar kad nebuvo pagautas nusikaltėlis. Taip pat buvo skundžiamasi dėl policijos pareigūnų darbo metodų bei elgesio su verslo subjektų atstovais.

7. Kyšininkavimas ir korupcija

Kyšininkavimas ir kitos korupcijos formos sukelia daug nepageidautinų pasekmių verslo srityje: korupcija pakerta sąžiningos konkurencijos šaknis, kenkia valstybės aparatui, o tuo pačiu ir pačios valstybės (kaip ekonominės ir investicinės erdvės) įvaizdžiui, nepateisinamai didina verslo kaštus ir t.t.

Vertinant oficialiojoje kriminalinėje statistikoje pateikiamus duomenis galima manyti, kad kyšininkavimas ir korupcija Lietuvoje didesnių problemų kelti neturėtų. Per metus šalyje užregistruojama apie 50 kyšio priėmimo atvejų, t.y. kyšininkavimo lygis tesudaro tik 0,14 kyšio priėmimo atvejo 10.000 gyventojų (bendroje nusikalstamumo struktūroje kyšio priėmimui tenka 0,06 proc.). Deja, kyšininkavimo atveju oficialiosios statistikos duomenys gali būti nutolę nuo faktinės padėties. Aptariant nusikalstamumo latentškumą, kyšininkavimas yra tapęs chrestomatiniu pavyzdžiu.

Apklausus verslo subjektus atstovaujančius asmenis paaiškėjo, kad net penktadalis respondentų (t.y. 98 iš 525 arba 19 proc. apklausoje dalyvavusių asmenų) mano, jog jų versle kyšininkavimas yra labai arba pakankamai dažnas reiškinys. Dar 124 respondentai (24 proc.)

nurodē, kad jis būdingas jų verslui, bet nėra dažnas. Tik 261 respondentas (50 proc.) teigė, esą kyšininkavimas jų verslui visiškai nebūdingas.

Pažymėtina, kad respondentų nuomonė apie kyšininkavimo paplitimą jų versle gana žymiai varijuoja priklausomai nuo to, kokioje verslo srityje jų įmonės vysto savo pagrindinę veiklą. Antai, iš 88 gamyba užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų tik 28 (32 proc.) nurodė, esą jų veiklos sričiai kyšininkavimas yra visiškai nebūdingas (kaip jau minėta, vidurkis yra 50 proc.). Tuo tarpu, tarp 25 mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų, taip manančių yra net 16 (t.y. 64 proc. - dvigubai daugiau).

Atsakymai į klausimą, ar respondentų manymu korupcija yra paplitusi jų versle, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **87 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Labai paplitę	4/4	8/5	1/4	4/10	13/7			30/6
Gana paplitę	17/19	24/14	2/8	3/8	22/12			68/13
Nelabai paplitę	26/30	43/25	5/20	12/31	37/19		1/17	124/24
Visai nepaplitę	28/32	82/47	16/64	18/46	111/58	2/100	4/67	261/50
Nežino	11/12	14/8	1/4	2/5	7/4			36/7
Neatsakė	2/2	3/2			1/1			6/1
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Toks atsakymų pasiskirstymas iš dalies atitinka ir pasiskirstymą atsakymų į klausimą ar iš respondentų atstovaujamų įmonių buvo reikalaujama kyšio (tarp mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų buvo mažiausia dalis nurodžiusių, kad iš jų, kitų įmonės vadovų ar darbuotojų buvo reikalaujama kyšio).

Vienas indikatorius, parodančių kiek giliai kyšininkavimas yra išsisknijęs vienoje ar kitoje srityje, yra informacijos apie kyšių dydžius ("taksas") paplitimas. Daugiau nei trečdalis respondentų (195 iš 525 respondentų, t.y. 37 proc.) nurodė, kad jų versle įmonės bent retkarčiais žino apie nusistovėjusias kyšių "taksas". 110 (t.y. 21 proc.) apklaustųjų teigė, kad įmonės to nežino niekada.

Net 64 proc. didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų (t.y. 25 iš 39 respondentų) nurodė, kad jų versle kyšio dydis bent retkarčiais yra žinomas iš anksto. Šis skaičius tarsi leistų daryti išvadą, kad didmeninio platinimo/prekybos srityje kyšininkavimas yra itin paplitęs. Tačiau šį atsakymą palyginus su prieš tai esančioje

lentelėje pateiktais atsakymais, išryškėja tam tikras atsakymų neadekvatumas: juk 46 proc. didmenine prekyba/platinimu užsiimančių subjektų nurodė, kad kyšininkavimas jų versle yra visiškai nebūdingas reiškinys. Šių rezultatų sugretinimas verčia abejoti vieno iš dviejų (arba ir abejų) atsakymų atitikimu realiai padėčiai: matematiškai akivaizdu, kad bent dalis respondentų, nurodžiusių, kad kyšininkavimas jų versle yra visiškai nebūdingas, teigė, kad verslininkai iš anksto žino (jų verslui visiškai nebūdingo!) kyšio dydį.

Pagal apklausos rezultatus, apie kyšių dydžius iš anksto mažiausiai "informuoti" mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančios verslo subjektai: tik 6 iš 25 (t.y. 24 proc.) šias įmones atstovaujančių respondentų teigė, kad šių įmonių tarpe tokia informacija bent retkarčiais žinoma iš anksto.

Tarp paslaugas teikiančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų yra didžiausia dalis (55 respondentai iš 191) teigusių, kad jų versle niekada nežinoma apie tai koks paprastai turėtų būti kyšio dydis (šioje grupėje minėti respondentai sudarė 29 proc., kai tuo tarpu bendras vidurkis yra 21 proc.).

Atsakymai į klausimą, ar verslo subjektai paprastai žino apie kyšių dydžius jų versle, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **88 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Visada	3/3	6/3	1/4	3/8	13/7			26/5
Dažniausiai	10/11	12/7		2/5	15/8			39/7
Dažnai	7/8	16/9	2/8	10/26	14/7			49/9
Kartais	12/14	19/11	1/4	3/8	10/5			45/9
Retai	7/8	7/4	2/8	7/18	13/7			36/7
Niekada	10/11	30/17	7/28	6/15	55/29	1/50	1/17	110/21
Nežino	33/38	65/37	10/40	8/20	59/31		4/67	179/34
Neatsakė	6/7	19/11	2/8		12/6	1/50	1/17	41/8
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Investicijos į nacionalinį šalies ūkį vaidina itin svarbų vaidmenį didinant šalies ekonominę galią, keliant bendrą pragyvenimo lygį šalyje bei didinant gyventojų gerbūvį. Įvairios investavimui nepalankios sąlygos ypač didelę reikšmę turi tuo atveju, kai kalbama apie užsienio kapitalo investicijas, mat nacionaliniai ūkio subjektai (ypač smulkesnieji) dėl įvairių priežasčių praktiškai turi mažiau galimybių investuoti ne savo kilmės valstybėje. Numanomos išlaidos kyšiams yra gana svarbus motyvas atsisakyti investicijų.

Apklausos metu 40 iš 525 (8 proc.) verslo subjektus atstovaujančių respondentų nurodė, esą dėl baimės, kad teks mokėti kyšius, kada nors yra atsisakę didelių investicijų. Remiantis apklausos duomenimis dėl aptariamų priežasčių daryti dideles investicijas dažniausiai atsisako

didmenine prekyba/platinimu užsiimančios verslo subjektai: 6 iš 39 (t.y. 15 proc.) šiuo verslu užsiimančių respondentų nurodė, kad jų praktikoje taip yra atsitikę.

Dėl kyšių baimės didelių investicijų atsisakiusių gamyba (šalies ūkiui itin svarbia verslo sritimi) užsiimančių verslo subjektų dalis taip pat viršija bendrą 8 proc. vidurkį ir sudaro 9 proc. (8 iš 88 respondentų nurodė, kad yra atsisakę investicijų).

Atsakymai į klausimą, ar respondentai kada nors yra atsisakę didelių investicijų dėl baimės, kad teks duoti kyšius, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): 89 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Yes	8/9	11/6		6/15	14/7		1/17	40/8
No	67/76	131/75	18/72	26/67	154/81	1/50	3/50	400/76
Nežino	9/10	19/11	6/24	6/15	14/7		2/33	56/11
Neatsakė	4/4	13/8	1/4	1/3	9/5	1/50		29/6
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Pagal apklausos rezultatus, investiciniai sprendimai tų verslo subjektų, kurių versle dalyvauja užsienio kapitalas, mažiau įtakoti baimės, kad teks mokėti kyšius (kad dėl šios priežasties yra atsisakę didelių investicijų nurodė 4 iš 76 (t.y. 5 proc.) respondentų), nei subjektų, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja (šioje verslo subjektų grupėje dėl baimės, kad gali tekti mokėti kyšius didelių investicijų teigė atsisakę 36 iš 430 (t.y. 8 proc.) respondentų). Tikėtina, kad verslo subjektų, kurių versle dalyvauja užsienio kapitalas, mažesnė baimė nulemta ne įsitikinimu, kad ši korupcinė praktika Lietuvai nėra būdinga, o pasirengimu esant reikalui duoti kyšį ir tai vertinti kaip įprastines išlaidas (ši spėjimą patvirtina ir šios apklausos duomenys, pagal kuriuos vienoda dalis (po 49 proc.) respondentų atstovaujančių verslo subjektus, kurių versle užsienio kapitalas dalyvauja, ir respondentų, atstovaujančių verslo subjektus, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja, neigia, kad jų versle kyšininkavimas nėra paplitęs). Pagaliau nėra paslaptis ir transnacionalinių korporacijų polinkis savo versle (ypač valstybėse su silpnesne ekonomika) panaudoti korupcinius metodus.

Atsakymai į klausimą, ar respondentai atstovaujantys užsienio kapitalo įmones kada nors yra atsisakę didelių investicijų dėl baimės, kad teks duoti kyšius, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): 90 Lentelė

	Ar jūsų versle dalyvauja užsienio kapitalas?				
	Taip	Ne	Nežino	Neatsakė	Viso
Taip	4/5	36/8			40/8
Ne	60/79	328/76	6/54	6/75	400/76
Nežino	11/14	41/10	3/27	1/12	56/10
Neatsakė	1/1	25/6	2/18	1/12	29/6
Viso	76/100	430/100	11/100	8/100	525/100

Atliekant apklausą buvo užduotas klausimas "jei jūsų srityje dirbančiai įmonei reikia kažko, kas numatyta veikiančių įstatymų arba kitų teisinių aktų, ar tikėtina, kad jai teks siūlyti pinigus, dovanas ar kitas paslaugas (šalia oficialių įkainių), kad sulauktų reikiamos paramos", kuris išreiškia potencialų tam tikrų pareigūnų grupių pažeidžiamumą korupciniu požiūriu. Atsakymas į šį klausimą iš esmės akumuluoja du atvejus: pirma, potencialią tikimybę, kad šiuos pareigūnus gali būti mėginama papirkti ir, antra, potencialią tikimybę, kad šie pareigūnai reikalautų kyšio.

Respondentų manymu korupciniu požiūriu labiausiai pažeidžiamos pareigūnų grupės yra muitinės pareigūnai (296 iš 525 (t.y. 56 proc.) respondentų patvirtino, kad siekiant reikiamos paramos jiems teks siūlyti pinigus, dovanas ar kitas paslaugas), po jų seka mokesčių inspekcijos pareigūnai (taip mano 276 iš 525 arba 53 proc. respondentų), ministerijų pareigūnai (taip mano 274 iš 525 arba 52 proc. respondentų), savivaldybių pareigūnai (taip mano 268 iš 525 arba 51 proc. respondentų) ir kiti pareigūnai. Mažiausiai respondentų buvo įsitikinę, kad teks duoti kyšį parlamento nariams ir kitų įmonių vadovams ar darbuotojams (atitinkamai 179 ir 180 iš 525 arba po 34 proc. respondentų) bei teismų pareigūnams (185 iš 525 arba 35 proc. respondentų).

Daugiausia (t.y. po 200 iš 525 arba po 38 proc.) respondentų, yra įsitikinę, kad siekiant reikiamos paramos jiems nereikės siūlyti pinigų, dovanų ar kitų paslaugų policijos pareigūnams ir kitų įmonių vadovams bei darbuotojams. Mažiausia yra respondentų, kurie įsitikinę, kad siekiant reikiamos paramos jiems nereikės siūlyti pinigų, dovanų ar kitų paslaugų kontrolieriams (taip teigė 115 iš 525 arba 22 proc. respondentų).

Atsakymai į klausimą, ar tikėtina, kad įmonei teks siūlyti pinigus, dovanas ar paslaugas (šalia oficialių įkainių), kad sulauktų reikiamos paramos, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **91 Lentelė**

	Taip	Ne	Nežino
Seimo nariams	179/34	194/37	152/29
Ministerijų pareigūnams	274/52	131/35	120/23
Savivaldybių tarybų nariams	214/41	173/33	138/26
Savivaldybių pareigūnams	268/51	136/26	121/23
Muitinių pareigūnams	296/56	131/25	98/19
Policijos pareigūnams	188/36	200/38	137/26
Mokesčių inspektoriams	276/53	137/26	112/23
Konreolieriams	270/51	115/22	140/27
Teismų pareigūnams	185/32	174/33	166/32
Kitų įmonių vadovams ar darbuotojams	180/32	200/38	145/28

Atliekant tarptautinį verslo aukų tyrimą buvo bandoma išsiaiškinti koku laipsniu tam tikrose srityse yra paplitusi korupcija.

Apibendrinus respondentų pateiktus atsakymus, nustatyta, jog labiausiai (iš 13 klausimyne nurodytų sričių) korupcija yra paplitusi išmuitinant prekes: net 389 iš 525 (t.y. 74 proc.) respondentų manė kad šioje srityje korupcija yra paplitusi. Tebuvo tik 33 respondentai (t.y. 6 proc.), kurie tvirtino, kad išmuitinant prekes korupcija nėra paplitusi.

Pažymėtina, kad atsakymų pasiskirstymas pagal verslo subjektų, kuriuos atstovauja respondentai, veiklos sritis, iš esmės sutampa su jų veiklos ryšiu su importo/eksporto veikla. Daugiausia progų susidurti su išmuitinimo procedūromis turi didmenine prekyba/platinimu užsiimančios verslo subjektai, todėl natūralu, kad daugiausia - net 32 iš 39 (t.y. 82 proc.) šia veikla užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų nurodė, kad išmuitinant prekes korupcija yra paplitusi. Tik 1 (t.y. 3 proc.) šia veikla užsiimančius verslo subjektus atstovaujantis respondentas nurodė, kad išmuitinant prekes korupcija nėra paplitusi. Didmenine prekyba/platinimu užsiimančių verslo subjektų tarpe buvo mažiausia dalis respondentų (t.y. 6 iš 39 arba 15 proc.), kurie nežinojo ar išmuitinant prekes korupcija yra paplitęs reiškinys. Gamyba užsiimančios verslo subjektai mažiausiai susiję su prekių importo/eksporto procedūromis, todėl net 28 iš 88 (t.y. 32 proc.) šiuos verslo subjektus atstovaujančių respondentų manė, kad nežino atsakymo į šį klausimą. Gamyba užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų tarpe buvo mažiausia (t.y. 52 iš 88 arba 59 proc.) įsitikinusių tuo, kad korupcija yra paplitusi atliekant prekių išmuitinimo procedūras, bei daugiausia (8 iš 88 arba 9 proc.) tų, kurie buvo įsitikinę, kad tokia praktika šiai sričiai yra nebūdinga.

Atsakymai į klausimą, ar korupcija pasireiškia išmuitinant prekes, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **92 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	52/59	134/77	18/72	32/82	149/78		4/67	389/74
Ne	8/9	13/8	1/4	1/3	10/5			33/6
Nežino	28/32	27/16	6/24	6/15	32/17	2/100	2/33	103/20
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Uždavus klausimą ar korupcija paplitusi gaunant įvairias licencijas ir leidimus verslo veiklai, 282 iš 525 (t.y. 54 proc.) respondentų atsakė teigiamai. Po 23 proc. respondentų teigė nežiną ar šioje srityje korupcija yra paplitusi (121 iš 525 respondentų) ir, kad šiai sričiai korupcija nėra būdinga (122 iš 525 respondentų). Didžiausia dalis (26 iš 39 arba 67 proc.) įsitikinusių, kad korupcija paplitusi gaunant įvairias licencijas ir leidimus verslo veiklai, buvo tarp respondentų, kurie atstovavo verslo subjektus, užsiimančius didmenine prekyba/platinimu. Mažiausia dalis (37 iš 88 arba 42 proc.) įsitikinusių, kad korupcija šioje srityje yra paplitusi buvo tarp respondentų, atstovaujančių verslo subjektus, užsiimančius gamyba. 29 iš 88 (t.y. 33 proc.) gamyba

užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų teigė, kad gaunant įvairius leidimus ir licencijas veiklai, korupcija nepasireiškia.

Atsakymai į klausimą, ar korupcija paplitusi gaunant licencijas ir leidimus verslo veiklai, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **93 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	37/42	99/57	14/56	26/67	103/54		3/50	282/54
Ne	29/33	35/20	8/32	9/23	39/20	1/50	1/17	122/23
Nežino	22/25	40/23	3/12	4/10	49/26	1/50	2/33	121/23
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

178 iš 525 (t.y. 34 proc.) respondentų įsitikinę, kad korupcija paplitusi aplinkosaugos taisyklių ir išimčių taikyme. 132 iš 525 (t.y. 25 proc.) respondentų įsitikinę, kad korupcija šioje srityje nėra paplitusi. Paradoksalus yra atsakymų pasiskirstymas pagal respondentų pagrindinės veiklos sritis: nepaisant to, kad prekyba užsiimančių verslo subjektų veikla yra mažiausiai susijusi su įvairiais aplinkosauginiais reikalavimais, net 19 iš 39 (t.y. 49 proc.) didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų įsitikinę, kad aplinkosaugos srityje korupcija yra paplitusi. Tuo tarpu tarp 88 gamyba užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų taip manantys buvo tik 24 (t.y. 27 proc.) (tai mažiausia dalis tarp visų respondentų pagal jų atstovaujamų verslo subjektų pagrindinę veiklos sritį), o tarp 191 paslaugas (pavyzdžiui, statybos) teikiančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų - 59 (t.y. 31 proc.). Kadangi su aplinkosauginiais reikalavimais labiausiai susijusius verslo subjektus atstovaujantys respondentai situaciją aplinkosaugos srityje korupcijos požiūriu vertino žymiai palankiau, galima suabejoti didmenine prekyba/platinimu užsiimančių subjektus atstovaujančių respondentų išreikštos nuomonės atitikimu esamai padėčiai.

Atsakymai į klausimą, ar korupcija paplitusi aplinkosaugos taisyklių ir išimčių taikyme, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **94 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	24/27	66/38	7/28	19/49	59/31		3/50	178/34
Ne	24/27	42/24	6/24	12/31	47/25		1/17	132/25
Nežino	40/46	66/38	12/48	8/20	85/44	2/100	2/33	215/41
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Absoliuti dauguma (274 iš 525 arba 52 proc.) respondentų mano, kad korupcija reiškiasi taikant higienos normas. 106 iš 525 (t.y. 20 proc.) respondentų įsitikinę, kad higienos normų taikyme korupcija nėra paplitusi. Logiška, kad labiausiai informuotais apie higienos normų taikymo ryšį su korupcine praktika save laiko mažmenine maisto produktų prekyba užsiimančius

verslo subjektus atstovaujantys respondentai: tik 2 iš 25 (t.y. 8 proc.) minėtos grupės respondentų nežino ar korupcija šioje srityje yra paplitusi (bendras vidurkis yra 28 proc.). Toks įsitikinimas apie esamos praktikos išmanymą susijęs su veiklos pobūdžiu: būtent verslo subjektai, užsiimančios mažmenine prekyba maisto produktais praktikoje daugiausiai susiduria su higienos normomis bei jų taikymu. Dėl ką tik minėtos priežasties nenuostabu, kad tarp mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančių verslo subjektus atstovaujančių respondentų yra ne tik didžiausia dalis manančių, kad higienos normų taikyme yra paplitusi korupcine praktika (taip mano 16 iš 25 arba 64 proc. respondentų), bet ir didžiausia dalis respondentų, manančių, kad tokia praktika higienos normų taikyme nėra paplitusi (taip mano 7 iš 25 arba 28 proc. respondentų).

Atsakymai į klausimą, ar korupcija paplitusi taikant higienos normas, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **95 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	33/38	99/57	16/64	21/54	102/53		3/50	274/52
Ne	21/24	31/18	7/28	11/28	34/18	1/50	1/17	106/20
Nežino	34/39	44/25	2/8	7/18	55/29	1/50	2/33	145/28
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Tai, kad darbo saugos taisyklių taikyme korupcija yra paplitusi, mano 210 iš 525 (t.y. 40 proc.) respondentų. Priešingos nuomonės laikosi 169 iš 525 (t.y. 32 proc.) respondentų. Respondentų atsakymų pasiskirstymas pagal pagrindinės jų veiklos sritį gana kurioziškas: mažiausiai informuotais apie korupcijos paplitimą darbo saugos taisyklių taikyme save laiko respondentai atstovaujantys verslo subjektus, kurių pagrindinė veiklos sritis yra gamyba (33 iš 88 arba 38 proc. šią sritį atstovaujančių respondentų teigė nežiną atsakymo į šį klausimą) ir paslaugos (58 iš 191 arba 30 proc. šią sritį atstovaujančių respondentų teigė nežiną atsakymo į šį klausimą), nors būtent šių įmonių darbe dažniausiai susiduriama su įvairiomis darbo saugos taisyklėmis. Daugiausia įsitikinusių, kad darbo saugos taisyklių taikyme korupcija paplitusi, yra tarp respondentų, kurie atstovauja didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus (taip mano 21 iš 39 arba 54 proc. šių respondentų); mažiausia - tarp gamyba užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų (taip mano 26 iš 88 arba 30 proc. šių respondentų).

Atsakymai į klausimą, ar korupcija yra paplitusi darbo saugos taisyklių taikyme, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **96 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	26/30	80/46	10/40	21/54	70/37		3/50	210/40
Ne	29/33	52/30	8/32	14/36	63/33	1/50	2/33	169/32

Nežino	33/38	42/24	7/28	4/10	58/30	1/50	1/17	146/28
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Atrodytų, kad mažiausiai (iš 13 klausimyne nurodytų sričių) korupcija paplitusi arbitraže/darbo ginčiuose: tik 119 iš 525 (t.y. 23 proc.) respondentų mano, kad korupcija čia yra paplitusi, o 137 iš 525 (t.y. 26 proc.) respondentų įsitikinę, kad šioje srityje korupcija nepaplitusi. Tačiau šiuos skaičius reikėtų vertinti atsižvelgiant į tai, kad net 51 proc. (t.y. 269 iš 525) respondentų nežinojo atsakymo į šį klausimą (iš visų sričių apie kurias buvo klausiama ar jose paplitusi korupcija, šioje srityje atsakymo nežinojo didžiausia respondentų dalis). Taigi, gauti atsakymai gali būti daugiau susiję su informacijos stoka, nei su palankiu vertinimu.

Didžiausia dalis respondentų, įsitikinusių, kad korupcija paplitusi arbitražo/darbo ginčų srityje buvo tarp tų, kurie atstovauja didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus (18 iš 39 arba 46 proc. respondentų). Be to, didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus atstovaujantys respondentai save laikė labiausiai informuotais apie korupcinės praktikos pasireiškimus arbitražo/darbo ginčų srityje (tik 9 iš 39 arba 23 proc. teigė nežiną atsakymo į pateiktą klausimą). Mažiausiai informuotais apie korupciją arbitražo/darbo ginčų srityje save laikė respondentai atstovaujantys įmones užsiimančias mažmenine prekyba maisto produktais (atsakymo į užduotą klausimą manė nežiną net 19 iš 25 arba 76 proc. šiai kategorijai priskirtinų respondentų). Dėl menko šią grupę reprezentuojančių respondentų informuotumo, jų tarpe buvo mažiausia dalis įsitikinusių, kad korupcija yra paplitusi arbitražo/darbo ginčų srityje (taip manė tik 2 iš 25 (t.y. 8 proc.) respondentų), taip pat ir mažiausia dalis įsitikinusių, kad šioje srityje korupcija nėra paplitusi (taip manė 4 iš 25 (t.y. 16 proc.) respondentų).

Atsakymai į klausimą, ar korupcija paplitusi arbitražo/darbo ginčų srityje, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai):

97 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	12/14	48/28	2/8	12/31	44/23		1/17	119/23
Ne	29/33	37/21	4/16	18/46	48/25		1/17	137/26
Nežino	47/53	89/51	19/76	9/23	99/52	2/100	4/67	269/51
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Kad korupcija pasireiškia viešųjų užsakymų gavime (kitais tariant, viešuosiuose pirkimuose), mano 221 iš 525 (t.y. 42 proc.) respondentų. Priešingos nuomonės laikosi 93 respondentai (t.y. 18 proc. apklaustųjų). 211 (t.y. 40 proc.) respondentų teigė nežiną atsakymo į šį klausimą. Logiška, kad apie korupcijos paplitimą gaunant viešųjų įstaigų užsakymus mažiausiai informuotais save laiko mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančias įmones atstovaujantys respondentai (atsakymo į šį klausimą teigė nežiną 16 iš 25 arba 64 proc.

respondentų), juk viešosios įstaigos maisto produktus perka itin retai. Tarp šios grupės atstovų buvo mažiausia dalis (3 iš 25 arba 12 proc.) įsitikinusių, kad korupcija paplitusi gaunant viešųjų įstaigų užsakymus. Didžiausia dalis (21 iš 39 arba 54 proc.) manančių, kad viešųjų įstaigų užsakymų gavime korupcija yra paplitusi buvo tarp respondentų, atstovaujančių didmeninę prekybą/platinimą. Šių respondentų tarpe buvo mažiausia dalis (8 iš 39 arba 21 proc.) manančių, kad nežino atsakymo į užduotą klausimą.

Atsakymai į klausimą, ar korupcija paplitusi viešųjų pirkimų srityje, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **98 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	32/36	74/42	3/12	21/54	88/46		3/50	221/42
Ne	18/20	31/18	6/24	10/26	28/15			93/18
Nežino	38/43	69/40	16/64	8/20	75/39	2/100	3/50	211/40
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Uždavus klausimą ne apie numanomus ar spėjamus procesus, vykstančius jų versle, o apie realią viktimizaciją, net 81 iš 525 (t.y. 15 proc.) respondentų nurodė, kad kas nors yra reikalavęs⁷ kyšio iš jų įmonės. 390 (t.y. 74 proc.) respondentų tai paneigė. Remiantis apklausos duomenimis, kyšių dažniausiai reikalaujama iš didmenine prekyba/platinimu užsiimančių verslo subjektų (7 iš 39 arba 18 proc. šiuos verslo subjektus atstovaujančių respondentų pripažino, kad iš jų įmonės buvo reikalauta kyšio). Gana dažnai kyšių reikalaujama ir iš verslo subjektų, užsiimančių paslaugų teikimu (32 iš 191 arba 17 proc. respondentų pripažino, kad iš jų įmonės buvo reikalauta kyšio). Rečiausiai kyšių reikalaujama iš mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančių verslo subjektų (2 iš 25 arba 8 proc. respondentų pripažino, kad iš jų įmonės buvo reikalauta kyšio).

Atsakymai į klausimą, ar kas nors su ryšium jūsų įmonės veikla reikalavo iš jos kyšio, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **99 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	11/12	28/16	2/8	7/18	32/17		1/17	81/15
Ne	59/67	131/75	20/80	28/72	145/76	2/100	5/83	390/74
Nežino	13/15	10/6	3/12	4/10	10/5			40/8
Neatsakė	5/6	5/3			4/2			14/3
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Pažymėtina, kad nė vienas respondentas nenurodė, kad apie kyšio reikalavimą būtų pranešta policijai (63 iš 94 arba 67 proc. respondentų nurodė, kad pranešta nebuvo, o 31 iš 94 arba

⁷ Šioje vietoje buvo pastebėtas vertimo netikslumas: anglų kalba gautame klausimyne buvo klausiama "ar kas nors gavo kyšius" ("did anyone obtain bribes"), lietuviškame klausimyne (kuris ir buvo pateiktas respondentams) klausimas buvo išverstas netiksliai: "ar kas nors prievartavo kyšius" ("did anyone extort bribes").

33 proc. respondentų į šį klausimą atsakyti atsisakė). Motyvuodami nepranešimą policijai, dažniausiai respondentai nurodė, kad tokie faktai - tai įmonės vidaus reikalas ir policijos įsikišimas buvo nepageidautinas (taip teigė 26 iš 63 arba 41 proc. respondentų).

8. Grasinimai ir pinigų grobimas

171 iš 525 (t.y. 33 proc.) respondentų mano, kad jų versle bent retkarčiais pasitaiko grasinimai ir pinigų grobimas⁸ iš įmonių. Pažymėtina, kad dauguma respondentų (visose grupėse pagal pagrindinės veiklos sritis) mano, kad jų versle ši praktika yra visiškai nebūdinga (320 iš 525 arba 61 proc. visų apklaustųjų). Daugiausia respondentų (59 iš 88 arba 67 proc.), manančių, kad tokia praktika jų verslui nėra būdinga, atstovauja verslo subjektus, kurių pagrindinė veiklos sritis yra gamyba, o mažiausia respondentų (23 iš 39 arba 59 proc.) - atstovaujančių verslo subjektus, kurių pagrindinė veiklos sritis yra didmeninė prekyba/platinimas. Grasinius ir pinigų grobimą iš įmonių labai dažnu reiškiniu laiko tik 8 iš 525 (t.y. 2 proc.) respondentų. Didžiausia respondentų dalis (4 iš 39 arba 10 proc. respondentų), kurie mano, kad jų versle šis reiškinys yra labai dažnas, atstovauja didmenine prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus.

Atsakymai į klausimą, ar grasinimai ir pinigų grobimas yra paplitę jų versle, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **100 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Labai paplitę	1/1	3/2		4/10				8/2
Gana paplitę	8/9	10/6	2/8	2/5	10/5			32/6
Nelabai paplitę	15/17	48/28	8/32	8/20	52/27			131/25
Visai nepaplitę	59/67	99/57	15/60	23/59	116/61	2/100	6/100	320/61
Nežino	5/6	14/8		2/5	12/6			33/6
Neatsakė					1/1			1/0
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

34 iš 525 (t.y. 7 proc.) apklaustųjų prisipažino, kad jų įmonės yra tapę grasinimų ar pinigų grobimo⁹ aukomis. 448 (t.y. 85 proc.) respondentai tai paneigė.

Atsakymai į klausimą, ar respondentai, kiti įmonės vadovai ar įmonės darbuotojai yra tapę šių nusikaltimų aukomis, pasiskirstė taip: **101 Lentelė**

	Respondentai	Procentai
Taip	34	6

⁸ Šioje vietoje buvo pastebėtas vertimo netikslumas: anglų kalba gautame klausimyne buvo klausama "ar manote, kad turto prievartavimas paplitęs jūsų versle" ("do you believe extortion is common in your line of business"), lietuviškame klausimyne (kuris ir buvo pateiktas respondentams) klausimas buvo išverstas netiksliai: "ar manote, kad pinigų grobimas yra paplitęs jūsų versle" ("do you believe plunder is common in your line of business").

⁹ Žr. 2 pastabą.

Ne	448	85
Nežino	13	2
Neatsakė	30	6
Viso	525	100

Net 25 iš 34 (t.y. 74 proc.) nukentėjusius verslo subjektus atstovaujančių respondentų nurodė, kad jų įmonės apie grasinimų ir pinigų grobimo atvejus policijai niekuomet nepraneša. Tik 5 iš 34 (t.y. 15 proc.) nukentėjusius verslo subjektus atstovaujančių respondentų teigė, kad policijai apie tai praneša visais atvejais. Dar 2 iš 34 (t.y. 6 proc.) respondentų nurodė, kad apie tokius įvykius policijai praneša dažniausiai. Preziumuojant, kad respondentų atsakymai išreiškia verslo subjektų tarpe nusistovėjusią praktiką, galima manyti, jog absoliuti dauguma nusikaltėlių lieka nežinomi teisėsaugos institucijoms, o tuo pačiu ir nenubausti. Tai turėtų kelti nemažą susirūpinimą, nes nebaudžiamumas, kaip žinia, skatina recidyvą.

Atsakymai į klausimą, ar apie visus grasinimų ir pinigų grobimo atvejus buvo pranešta policijai, pasiskirstė taip: **102 Lentelė**

	Respondentai	Procentai
Taip (visais atvejais buvo pranešta)	5	15
Apie daugumą atvejų buvo pranešta	2	6
Ne (apie tokius atvejus pranešta nebuvo)	25	74
Neatsakė	2	6
Viso	34	100

Kaip nepranešimo apie grasinimus ir pinigų grobimo atvejus motyvą didžiausia dalis apie incidentą nepranešusius verslo subjektus atstovaujančių respondentų nurodė tai, kad šie faktai - įmonės vidaus reikalas ir policijos įsikišimas buvo nepageidautinas (taip teigė 12 iš 25 arba 48 % respondentų). Po 5 iš 25 (t.y. po 20 %) respondentų nepranešimo motyvu įvardino tai, kad buvo bijoma represijų; kad policija negalėtų nieko padaryti/mažai galimybių, kad jai pasiseks; kad policija nieko nebūtų dariusi/nebūtų susidomėjusi.

Nenuostabu, kad didelė dalis (41 proc.) respondentų kyšininkavimo atvejus laiko įmonės vidaus reikalu. Juk kyšininkavimas neretai naudingas ir pačiai įmonei. Tačiau tai, kad šis motyvas ryškiai dominuoja kalbant apie grasinimus ir pinigų grobimo atvejus, gerokai stebina. Čia sunku įžvelgti kokią nors nutylėjimo naudą (juolab, kad baimė dėl negatyvių viešumo pasekmių buvo nurodyta atskirai, ir tik 2 iš 25 (t.y. 8 proc.) respondentų nurodė, kad ji buvo nepranešimo motyvu). Taigi, nepranešimo apie grasinimus ir pinigų grobimo atvejus priežastys lieka gana miglotos.

9. "Pinigai apsaugai"

Absoliuti dauguma (309 iš 525, t.y. 59 proc.) respondentų tvirtina, kad "pinigų apsaugai" mokėjimas jų verslui yra visiškai nebūdingas reiškinys. "Pinigų apsaugai" mokėjimą daugiau ar mažiau būdingu savo verslui laiko 145 iš 525 (t.y. 28 proc.) apklaustųjų. Tarp didmenine

prekyba/platinimu užsiimančius verslo subjektus atstovaujančių respondentų yra didžiausia dalis (15 iš 39, t.y. 39 proc.) manančių, kad "pinigų apsaugai" mokėjimas jų versle yra daugiau ar mažiau būdingas reiškinys. Mažiausia dalis (5 iš 25, t.y. 20 proc.) respondentų, manančių, kad "pinigų apsaugai" mokėjimas jų versle yra daugiau ar mažiau būdingas reiškinys yra tarp tų, kurie atstovauja įmones, užsiimančias mažmenine prekyba maisto produktais. Šie duomenys leidžia teigti, kad arba didmenine prekyba užsiimančius verslo subjektus atstovaujantys respondentai jaučiasi mažiausiai saugūs kai kalbama apie galimybę sulaukti tokio reikalavimo.

Atsakymai į klausimą, ar respondentų (detalizuojant pagal užsienio kapitalo dalyvavimą jų įmonės versle) manymu "pinigai apsaugai" yra paplitęs reiškinys jų versle, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): 103 Lentelė

	Ar jūsų versle dalyvauja užsienio kapitalas?				
	Taip	Ne	Nežino	Neatsakė	Viso
Labai paplitę	2/3	8/2			10/2
Gana paplitę	1/1	36/8			37/7
Nelabai paplitę	13/17	83/19		2/25	98/19
Visai nepaplitę	52/68	245/57	7/64	5/62	309/59
Nežino	7/9	54/13	4/36	1/12	66/13
Neatsakė	1/1	4/1			5/1
Viso	76/100	430/100	11/100	8/100	525/100

Pažymėtina, kad respondentų atsakymai į klausimą, ar "pinigai apsaugai" jų versle yra paplitęs reiškinys, gana žymiai skiriasi priklausomai nuo to ar jų atstovaujamos įmonės versle dalyvauja užsienio kapitalas. Kad "pinigai apsaugai" jų verslui yra daugiau ar mažiau būdingas reiškinys, nurodė 16 iš 76 (t.y. 21 proc.) respondentų, atstovaujančių verslo subjektus, kurių versle užsienio kapitalas dalyvauja. Tuo tarpu šitaip manančių respondentų, atstovaujančių įmones, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja, buvo gerokai daugiau (127 iš 430 arba 30 proc.).

Atsakymai į klausimą, ar respondentų manymu "pinigai apsaugai" yra paplitęs reiškinys jų versle, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): 104 Lentelė

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Labai paplitę	2/2	4/2	1/4	1/3	2/1			10/2
Gana paplitę	7/8	7/4	1/4	5/13	17/9			37/7
Nelabai paplitę	13/15	42/24	3/12	9/23	30/16		1/17	98/19
Visai nepaplitę	56/64	90/52	18/72	20/51	119/62	2/100	4/67	309/59
Nežino	9/10	30/17	2/8	4/10	20/10		1/17	66/13
Neatsakė	1/1	1/1			3/2			5/1
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

16 iš 525 (t.y. 3 proc.) apklaustųjų nurodė, kad iš jų buvo reikalaujama "pinigų apsaugai" (pažymėtina, kad nė vienas respondentas nenurodė, kad apie tokį atvejį būtų pranešta policijai). 474 iš 525 (t.y. 90 proc.) respondentų tai neigė.

Paradoksalu tai, kad nors tarp mažmenine prekyba maisto produktais užsiimančias įmones atstovaujančių respondentų yra mažiausia dalis (t.y. 20 proc., kai tuo tarpu vidurkis yra 28 proc.) manančių, kad "pinigų apsaugai" mokėjimas jų versle yra daugiau ar mažiau būdingas reiškinys, būtent šiai grupei priklausantys respondentai dažniausiai teigė, kad iš jų, kitų vadovų ar jų įmonių darbuotojų buvo reikalauta "pinigų apsaugai" (taip teigė 2 iš 25, t.y. 8 proc. šiai grupei priklausančių respondentų). Mažiausiai nuo "pinigų apsaugai" reikalavimo nukenčia gamyba užsiimantys verslo subjektai (tokių įvykių buvus pripažino tik 1 iš 88 apklaustųjų).

Atsakymai į klausimą, ar kas nors bandė gauti "pinigų apsaugai" iš jūsų įmonės, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **105 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	1/1	7/4	2/8	2/5	6/3			18/3
Ne	82/93	155/89	21/84	35/90	174/91	1/50	6/100	474/90
Nežino	2/2	6/3	2/8	1/3	5/3			16/3
Neatsakė	3/3	6/3		1/3	6/3	1/50		17/3
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Verslo subjektų, kurių versle dalyvauja užsienio kapitalas, viktimiškumo lygis gerokai mažesnis nei tų, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja: tik 1 iš 76 (t.y. mažiau nei 1 proc.) respondentų, atstovaujančių verslo subjektus, kuriuose dalyvauja užsienio kapitalas, pripažino, kad jų įmonėje yra pasitaikęs "pinigų apsaugai" reikalavimo atvejis, tuo tarpu tarp 430 respondentų, atstovaujančių verslo subjektus, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja, teigiamai atsakusių buvo 17 (t.y. 4 proc.).

Atsakymai į klausimą, ar kas nors bandė gauti "pinigų apsaugai" iš respondentų atstovaujamos įmonės (detalizuojant pagal užsienio kapitalo dalyvavimą įmonės versle), pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **106 Lentelė**

	Ar jūsų versle dalyvauja užsienio kapitalas?				
	Taip	Ne	Nežino	Neatsakė	Viso
Taip	1/1	17/4			18/3
Ne	74/97	382/89	10/91	8/100	474/90
Nežino	1/1	14/3	1/9		16/3
Neatsakė		17/4			17/3
Viso	76/100	430/100	11/100	8/100	525/100

10. Bendradarbiavimas sprendžiant su nusikalstamumu susijusias problemas

Atsižvelgiant į nusikalstamumo keliamą grėsmę verslo aplinkos saugumui, o ypač į verslo subjektų nenorą bendrauti su policija ir jai pranešti apie nusikaltimus, dėl kurių įmonės patiria

vienokią ar kitokią žalą, itin didelę reikšmę įgyja verslo subjektų bendradarbiavimas sprendžiant su nusikalstamumu susijusias problemas. Deja, tik 76 iš 525 (t.y. 15 proc.) respondentų nurodė, kad jų rajone verslininkai ėmėsi tam tikrų bendrų veiksmų prieš nusikalstamumą, korupciją ar grasinimus. Žinoma, šio skaičiaus negalima traktuoti vienareikšmiškai. Viena vertus 15 proc. yra nedidelė dalis (juolab, kad teigiamam atsakymui pakako net minimalaus bendradarbiavimo, pavyzdžiui, bendrų projektų gerinant apšvietimą gatvės, kurioje išikūrė kelios parduotuvės). Tačiau vertinant dabartinę Lietuvos situaciją (dauguma įmonių išikūrė palyginus neseniai; Lietuvoje dar nėra pakankamai susiformavusių verslo subjektų bendradarbiavimo kovojant su nusikalstamumu tradicijų; valstybės lygmenyje toks bendradarbiavimas iki šiol nebuvo pakankamai skatinamas; kt.), 15 proc. bendradarbiaujančių verslo subjektų yra neblogas rezultatas.

Atsakymai į klausimą, ar srityje, kurioje respondentai vysto savo veiklą verslininkai ėmėsi bendrų veiksmų prieš nusikalstamumą, korupciją ar grasinimus, pasiskirstė taip:

107 Lentelė

	Respondentai	Procentai
Taip	76	14
Ne	382	73
Nežino	66	13
Neatsakė	1	0
Viso	525	100

Kalbant apie verslo subjektų bendradarbiavimą daug labiau liūdina ne tai, kad šiandien bendradarbiavimo mastai dar nėra pakankamai dideli, o tai, kad tik 32 proc. respondentų (t.y. 168 iš 525) pareiškė, esą dalyvavimas bendroje veikloje prieš nusikalstamumą, korupciją ar grasinimus juos sudomintų. Juolab, kad net 50 proc. respondentų (t.y. 260 iš 525) pareiškė, kad toks bendradarbiavimas apskritai jų nedomina. Šie skaičiai rodo gana prastą nusikalstamumo prevencijos perspektyvą: vertindami nusikalstamumo grėsmę pusė verslininkų linkę pasikliauti savo jėgomis ir sėkme bei policijos (su kuria bendradarbiauti nėra linkę) pajėgumais. Taigi, norint gerinti nusikalstamumo prevencijos sistemą, pirmiausia dėmesį derėtų sutelkti į verslininkų požiūrio keitimą, nusikalstamumo prevencijos padarymą bendru reikalu.

Bendradarbiauti labiausiai linkę verslininkai, atstovaujantys įmones, kurių pagrindinė veiklos sritis - mažmeninė prekyba maisto produktais (taip teigė 12 iš 25, t.y. 48 proc. respondentų) bei įmones, kurių pagrindinė veiklos sritis - didmeninė prekyba/platinimas (taip teigė 17 iš 39, t.y. 44 proc. respondentų). Mažiausiai linkę bendradarbiauti verslininkai, atstovaujantys įmones, kurių pagrindinė veiklos sritis - gamyba (bendradarbiauti norėtų 22 iš 88, t.y. 25 proc. respondentų), ir verslininkai, atstovaujantys įmones, kurių pagrindinė veiklos sritis - mažmeninė prekyba ne maisto produktais (bendradarbiauti norėtų 49 iš 174, t.y. 28 proc. respondentų).

Atsakymai į klausimą, ar respondentus sudomintų mintis imtis bendrų veiksmų prieš nusikalstamumą, korupciją ar pinigų grobimą, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **108 Lentelė**

	Gamyba	Mažmeninė prekyba ne maisto produktais	Mažmeninė prekyba maisto produktais	Didmeninė prekyba/platinimas	Paslaugos	Kita	Atsisakė nurodyti	Viso
Taip	22/25	49/28	12/48	17/44	67/35		1/17	169/32
Ne	51/58	96/55	9/36	13/33	85/44	2/100	4/67	260/50
Nežino	13/15	24/14	4/16	7/18	30/16		1/17	79/15
Neatsakė	2/2	5/3		2/5	9/5			18/3
Viso	88/100	174/100	25/100	39/100	191/100	2/100	6/100	525/100

Verslininkai, atstovaujantys verslo subjektus, kurių versle dalyvauja užsienio kapitalas, žymiai palankiau vertina galimybę bendradarbiauti bendroje veikloje prieš nusikalstamumą, korupciją ar grasinimus (tokia galimybė sudomintų 33 iš 76, t.y. 43 proc. respondentų), nei verslininkai, atstovaujantys verslo subjektus, kurių versle užsienio kapitalas nedalyvauja (šių respondentų tarpe minėta galimybė sudomintų tik 133 iš 430, t.y. 31 proc. respondentų). Šie skaičiai dar kartą patvirtina tai, kad didžioji dalis Lietuvos verslininkų dar nesuvokia bendros veiklos naudingumo ir neišvengiamumo siekiant minimizuoti nuostolius, patiriamus dėl įvairiausių nusikaltimų.

Atsakymai į klausimą, ar respondentus (detalizuojant pagal užsienio kapitalo dalyvavimą jų įmonės versle) sudomintų mintis imtis bendrų veiksmų prieš nusikalstamumą, korupciją ar pinigų grobimą, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **109 Lentelė**

	Ar jūsų versle dalyvauja užsienio kapitalas?				
	Taip	Ne	Nežino	Neatsakė	Viso
Taip	33/43	133/31	1/9	1/12	168/32
Ne	36/46	216/50	4/36	5/62	260/50
Nežino	5/7	66/15	6/54	2/25	79/15
Neatsakė	¾	15/4			18/3
Viso	76/100	430/100	11/100	8/100	525/100

Apklauso duomenys išryškino dar vieną tendenciją: kuo didesnė yra įmonė (t.y., kuo daugiau joje darbuotojų), tuo mažiau ji linkusi dalyvauti bendroje veikloje prieš nusikalstamumą. Mažas įmones (1-2 darbuotojai) atstovaujantys respondentai palankiausiai atsiliepė apie tokį bendradarbiavimą (32 iš 74, t.y. 43 proc. respondentų teigė, kad galimybė bendradarbiauti juos sudomintų). Bendradarbiauti norėtų 41 iš 122 (t.y. 34 proc.) respondentų, atstovaujančių įmones, kuriose dirba 3-5 darbuotojai, taip pat 42 iš 139 (t.y. 30 proc.) respondentų, atstovaujančių įmones, kuriose dirba 6-10 darbuotojų. Tuo tarpu tarp 171 respondento, atstovaujančių įmones, kuriose dirba 11 ir daugiau darbuotojų, norinčių bendradarbiauti buvo tik 48 (t.y. 28 proc.).

Atsakymai į klausimą, ar respondentus (detalizuojant pagal jų atstovaujamosiose įmonėse dirbančių darbuotojų skaičių) sudomintų mintis imtis bendrų veiksmų prieš nusikalstamumą, korupciją ar pinigų grobimą, pasiskirstė taip (absoliutūs skaičiai/procentai): **110 Lentelė**

	1-2 darbuotojai	3-5 darbuotojai	6-10 darbuotojų	11 + darbuotojų	Nežino	Viso
Taip	32/43	41/34	41/30	47/27	4/36	165/32
Ne	29/39	54/44	68/49	96/56	1/9	258/50
Nežino	11/15	13/11	23/16	21/12	6/54	76/15
Atsisakė nurodyti	2/3	2/2	7/5	7/4		18/3
Viso	74/100	122/100	139/100	171/100	11/100	517/100

Kalbant apie verslininkų ir vietinės valdžios bendradarbiavimą, apklausos rezultatai taip pat nėra džiuginantys. Tik 9 iš 525 (t.y. 2 proc.) respondentų nurodė, kad 1999 m. jų įmonė bendradarbiavo su miesto taryba nusikalstamumo ir korupcijos klausimais. Beje, šis skaičius verčia suabejoti ne tik verslo subjektų, bet ir vietos savivaldos institucijų iniciatyvumu bei aktyvumu imantis priemonių prieš nusikalstamumą. Toks žemas bendradarbiavimo lygis eilinių kartą patvirtina daugelio kriminologų teiginį apie tai, kad viena didesnių nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos problemų Lietuvoje - vietinio lygmens nedalyvavimas atitinkamoje veikloje. Tik pakeitus esamą padėtį ir nuėmus dalį atsakomybės naštos nuo centrinės valdžios (pasidalinus šia našta) galima tikėtis geresnių rezultatų.

Atsakymai į klausimą, ar respondentų atstovaujama įmonė 1999 m. bendradarbiavo su miesto taryba nusikalstamumo ar korupcijos arba nusikalstamumo prevencijos klausimais, pasiskirstė taip: **111 Lentelė**

	Respondentai	Procentai
Taip	9	2
Ne	472	90
Nežino	38	7
Neatsakė	6	1
Viso	525	100

11. Požiūris į policijos darbą

Atsižvelgiant į verslininkų nenorą bendradarbiauti su policija, šiek tiek stebina palyginus teigiamas požiūris į policijos darbą. Tiesa, policijos darbą sprendžiant nusikalstamumo problemas verslininkai vertina daugiau neigiamai nei teigiamai: 129 iš 525 (t.y. 25 proc.) respondentų teigė esą patenkinti policijos darbu, o 175 (t.y. 33 proc.) - nepatenkinti. Žinoma, dėmesį derėtų atkreipti ir į tai, kad skirtumas tarp labai patenkintų ir labai nepatenkintų policijos darbu yra žymiai didesnis: jei labai patenkinti tėra tik 7 respondentai (t.y. 1 proc.), tai labai nepatenkinti - net 78 (t.y. 15 proc.).

Atsakymai į klausimą, ar respondentai patenkinti tuo, kaip policija sprendžia nusikalstamumo problemas, su kuriomis susiduriama jų versle, pasiskirstė taip:

112 Lentelė

	Respondentai	Procentai
Labai patenkinti	7	1
Gana patenkinti	122	23
Nei patenkinti, nei nepatenkinti	81	15
Gana nepatenkinti	97	18
Labai nepatenkinti	78	15
Nežino	119	23
Neatsakė	21	4
Viso	525	100

12. Išvados

- Atliekant tyrimą buvo apklausti 525 respondentai, atstovaujantys Vilniaus mieste įsikūrusias kompanijas (įmones).
- Tyrimo metu paaiškėjo, kad didžiausios kliūtys kompanijoms užsiimti verslu, respondentų nuomone, susijusios su teisės aktais ir jų trūkumais: įstatymų ir poįstatyminių aktų kaita, įstatymų turinio trūkumais. Mokesčių reguliavimas labai rimta kliūtis buvo 58 proc. verslo subjektų.
- Net 41 proc. tyrime dalyvavusių verslo subjektų atsakė, kad 1999 m. nukentėjo nuo nusikaltimų. Galimą aukštą viktimizacijos lygį parodo ir tai, kad du trečdaliai respondentų manė, kad nusikaltimų skaičius jų kompanijoje nesikeitė per paskutinius 2 – 3 metus.
- Apklausos duomenimis, daugiau nei pusė aukomis tapusių verslo subjektų nukentėjo nuo pašalinių asmenų vagysčių. Daug kompanijų tapo klientų vagysčių bei vagysčių su įsilaužimu aukomis.
- Respondentų nuomone, dėl nusikaltimų verslo subjektai patiria didelius materialinius nuostolius. Didžiausi nuostoliai padaromi sukčiaujant pašaliniams asmenims. Tačiau nuo nusikaltimais padaromų nuostolių yra apsidraudę tik 45 proc. verslo subjektų. Pagrindinė neapsidraudimo priežastis – per brangus draudimas.
- Pagrindinė priežastis, dėl kurios nusikaltimų aukomis tapę verslo subjektai praneša policijai apie nusikaltimą yra noras atgauti prarastą turtą. Rečiausiai policijai pranešama apie darbuotojų sukčiavimo atvejus (84 proc. respondentų nepranešė) – šie incidentai dažniausiai laikomi kompanijos vidine problema. Daugiau nei pusė apie nusikaltimus pranešusių verslo subjektų liko nepatenkinti policijos darbu.
- Atsakymų apie incidentus, susijusių su smurtu ir priekabiavimu darbo vietoje, pasitaikė tik 5 proc. atvejų (kompanijų). Tačiau dėl didelio šių nusikaltimų latentiskumo tikroji padėtis gali būti ir kitokia. Nuo smurto ir priekabiavimo darbo vietoje dažniausiai nukenčia moterys.

- Verslo subjektus atstovaujančių respondentų nuomonė apie tam tikrų nusikaltimų (kyšininkavimo, grasinimų, pinigų grobimo iš įmonių, "pinigų apsaugai" reikalavimo ir kt.) paplitimą neatitinka oficialiosios kriminalinės statistikos duomenų. Tai gali būti paaiškinta tiek itin dideliu šių nusikaltimų latentišku, tiek ir neadekvačiu situacijos vertinimu, pagrįstu įvairiais būdais skleidžiamais gandais. Atsižvelgiant į kitus respondentų atsakymus (pavyzdžiui, dėl pranešimo policijai apie padarytus nusikaltimus) galima manyti, kad pirmasis faktorius tikrai daro poveikį šio skirtumo didumui. Antra vertus, kai kurie atsakymai parodė ir pačių respondentų nenuoseklumą pateikiant atsakymus (pavyzdžiui, dalis respondentų teigė, kad jų versle verslininkai paprastai žino duotinių kyšių dydžius, nors prieš tai tvirtino, kad jų verslui kyšininkavimas visiškai nebūdingas).
- Apklausoje dalyvavusių respondentų manymu, labiausiai korupcijos pažeista sritis - prekių išmuitinimas, o mažiausiai - darbo ginčai/arbitražas (tiesa, tai liečia tik 13 sričių, apie kurias buvo klausiama). Pažymėtina, kad tokie rezultatai iš esmės sutampa su visuomenėje nusistovėjusia nuomone bei visuomenės informavimo priemonėse pateikiama informacija.
- Pažymėtina, kad 8 proc. respondentų nurodė, esą jų įmonės dėl kyšių baimės yra atsisakę didelių investicijų. Taigi, kyšininkavimas gali būti vienu iš rimtų faktorių, trukdančių šalies ekonomikos augimo perspektyvoms.
- Atlikus apklausą akivaizdžiai išryškėjo daugumos verslo subjektų nenoras bendradarbiauti su policija, siekiant išaiškinti nusikaltimus ir nubausti kaltininkus. Apie atvejus, kuomet verslo subjektai tampa nusikaltimų aukomis, kaip taisyklė nepranešama. Šiuo požiūriu sunkiai paaiškinama tai, kad nepaisant nenoro bendradarbiauti su policija, patenkintų jos darbu yra ne ką mažiau nei nepatenkintų.
- Kalbant apie verslo subjektų tarpusavio bendradarbiavimą pažymėtina ne tik tai, kad šiandien tokio bendradarbiavimo mastai nėra pakankamai dideli, bet ir (ypač) tai, kad tik trečdalis respondentų norėtų bendradarbiauti, o pusės respondentų toks bendradarbiavimas apskritai nedomina. Šie skaičiai (darant prielaidą, kad jie atitinka realią padėtį) rodo, kad nusikalstamumo prevencijos potencialas Lietuvoje dar nėra pakankamai panaudojamas. Tačiau, tam, kad šis potencialas virstų realia prieš nusikalstamumą nukreipta jėga, reikės atlikti rimtą šviečiamąjį darbą (antra vertus, neatmestina tikimybė, kad pats gyvenimas verslininkus privers keisti savo požiūrį).

ŠALTINIAI

1. The International Crime Victim Survey in Countries in Transition. National Reports. ed. Oksanna Hatalak, Anna Alvazzi del Frate, Ugljesa Zvekic. Rome, 1998.
2. Lithuanian Human Development Report 2000. UNDP. Vilnius, 2000.
3. Nusikaltimų aukų socialinė situacija ir teisinė apsauga Lietuvoje. Vilnius, 1999.
4. 2000. Lietuvos statistikos metraštis. VĮ Statistikos centras, Vilnius, 2000.
5. Tarptautinio nusikaltimų aukų tyrimo Vilniuje duomenys, 2000.